

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

DALIA RAPNIKAITĖ
PARLAMENTO TEISĖS IR VALSTYBĖS VALDŽIOS INSTITUCIJŲ PROGRAMA

RUSIJOS FEDERACIJOS PREZIDENTO TEISINIS STATUSAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Vytautas Sinkevičius

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VALSTYBĖS VALDŽIOS STRUKTŪRA RUSIJOS FEDERACIJOJE	6
2. RUSIJOS FEDERACIJOS PREZIDENTO RINKIMŲ TVARKA.....	11
3. RUSIJOS FEDERACIJOS PREZIDENTO TEISINIS STATUSAS	14
3.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai.....	16
3.1.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai teisės aktų leidyboje	18
3.1.1.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai įstatymų leidyboje	18
3.1.1.2. Rusijos Federacijos Prezidento įsakai ir potvarkiai.....	25
3.1.2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai valstybės valdžios institucijų formavimo ir jų veiklos atžvilgiu.....	30
3.1.2.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai Vyriausybės ir Valstybės Dūmos atžvilgiu.	30
3.1.2.2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai Rusijos Federacijos subjektų valdžios institucijų atžvilgiu	38
3.1.3. Kiti Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai	45
3.2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų pasibaigimo pagrindai	48
IŠVADOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	59
SANTRAUKA.....	67
SANTRAUKA RUSŲ KALBA	68

IVADAS

Temos aktualumas, naujumas ir problematika. Valstybės vadovo institucija egzistuoja visose valdymo formose. Monarchijose valstybės vadovo funkcijas vykdo monarchas, respublikose – prezidentas, kai kuriose šalyse – kolegiali institucija – prezidiumas ar taryba. Valstybės vadovo teisinę ir faktinę padėtį šalyje lemia istorinės tradicijos ir politinės sąlygos. Vienose šalyse valstybės vadovo funkcijos yra nominalios, kitose – realios¹.

Valstybės vadovo teisinės padėties analizė neatskiriama konstitucinės teisės mokslo dalis. Magistro baigiamojo darbo tema “Rusijos Federacijos Prezidento teisinis statusas” buvo pasirinkta dėl kelių priežasčių.

Visų pirma – teisinėje literatūroje nesutariama dėl Rusijos Federacijos valdymo formos. Dauguma autorių teigia, kad Rusijos Federacijoje vyrauja mišri valdymo forma², kiti priskiria Rusiją prezidentinio valdymo šalims³. Nesileidžiant į didesnes diskusijas, galima teigti, kad būdama viena didžiausių bei įtakingiausių pasaulio valstybių, Rusijos Federacija, be abejonės, daro įtaką kitoms pasaulio šalims, todėl šios valstybės vadovo teisinio statuso analizė yra aktuali tiek moksliniu, tiek praktiniu atžvilgiu.

Antroji aplinkybė buvo ta, kad lietuvių autorių darbuose Rusijos Federacijos Prezidento teisinė padėtis išsamiai ir sistemiškai beveik netyrinėta arba tyrinėta tik fragmentiškai. Bendri Rusijos Federacijos Prezidento teisinio statuso elementai aptarti O. Buišienės veikale „Rusijos Federacijos 1993 m. Konstitucija“⁴. Daugiausiai mokslinės literatūros šia tema, be abejonės, yra parašę Rusijos mokslininkai – M.V. Baglai, N. E. Kolobajeva, N. Vasiljeva, O. V. Dolgy, A. A. Katenkov, I. V. Levakin, V. O. Lučin, A. V. Ščipanov, A. G. Makarenko ir daugelis kitų. Lietuvos teisinėje literatūroje Rusijos Federacija nėra dažnas pavyzdys analizuojant valstybės vadovų statusą. Atsižvelgiant į tai, kad Rusijos Federacijos Prezidento teisinė padėtis nėra išsamiai tyrinėta, iškyla tokios analizės poreikis.

¹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. Ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P.

² Pvz. Ragauskas P. Lietuvos Respublikos Prezidento vaidmuo įstatymų leidyboje // Politologija. 2002/4 (28). P. 5.; Долгий О. В. Определение конституционно-правового статуса Президента Российской Федерации // Власть и управление на Востоке России. 2008. № 2. С. 132; Васильева Н. Ю. Основные новеллы института Президента в части обеспечения принципа разделения властей в российской федерации // Вестник Читинского государственного университета. 2009 № 2(53). С. 107.

³ Pvz., Левакин И.В. Полномочия Президента РФ по сохранению единства и территориальной целостности Российского государства // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право. 2001. № 1. С. 230.

⁴ Buišienė O. Rusijos Federacijos 1993 m. Konstitucija // Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.

Trečia, Rusijoje, priešingai negu Lietuvoje, atskiro įstatymo, reglamentuojančio Prezidento teisinio statuso klausimus, nėra. Federacijos Prezidento teisinė padėtis bei įgaliojimai numatyti Rusijos Federacijos Konstitucijoje⁵, atskiruose įstatymuose, taip pat atskleisti Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Atsižvelgiant į tai, kad sisteminio Prezidento teisinės padėties reglamentavimo nebuvimas gali sukelti dviprasmybių bei klausimų, yra reikalinga Rusijos Prezidento teisinės padėties analizė.

Šio **darbo tikslas** – išanalizuoti Rusijos Federacijos Prezidento teisinį statusą.

Tiksliui pasiekti keliami šie pagrindiniai **uždaviniai**:

1. Trumpai apžvelgti valstybės valdžios struktūrą bei Prezidento rinkimų tvarką Rusijos Federacijoje;
2. Išanalizuoti teisės aktuose numatytus Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimus;
3. Aptarti Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleistus Prezidento įgaliojimus;
4. Išanalizuoti Rusijos Federacijos valstybės vadovo įgaliojimų pasibaigimo pagrindus.

Tyrimo objektas yra Rusijos Federacijos Prezidento teisinė padėtis. **Tyrimo dalykas** – Rusijos Federacijos teisės aktuose įtvirtinti bei Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išplėtoti Prezidento įgaliojimai, pareigos bei įgaliojimų pasibaigimo pagrindai. Atkreiptinas dėmesys, kad siekiant tinkamai išanalizuoti Rusijos Prezidento teisinį statusą, atskleisti Prezidento teisinės padėties ypatumus Rusijos Federacijoje, šiame darbe taip pat bus aptariama ir pagrindiniai valstybės valdžios sąrangos bruožai Rusijoje.

Norint pasiekti minėtą tikslą, reikia paminėti, kad sąvoka „statusas“ suprantama kaip dalykų būklė, teisinė padėtis⁶. Teisinis statusas tai – teisės aktuose įtvirtinta subjekto teisių ir pareigų visuma. Teisinis statusas išreiškia subjekto teisių, įsipareigojimų, kitų teisinių galimybių ir atsakomybės apimtį⁷. Konstitucinės teisės mokslininkų nuomonės dėl to, kokie elementai apibūdina Prezidento teisinį statusą, – skirtingos. M.V. Baglai manymu, valstybės vadovo statusą apibūdina jo funkcijos ir įgaliojimai⁸. N. E. Kolobajeva Prezidento konstitucinio – teisinio statuso elementais laiko: 1) Prezidento vieta valstybės valdžių sistemoje, kuri pasireiškia per Prezidento funkcijas; 2) Prezidento

⁵ Конституция Российской Федерации от 25 декабря 1993 г. // <http://www.rg.ru/2009/01/21/konstitucia-dok.html>; prisijungimo laikas: 2011-01-24.

⁶ Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2011-01-24.

⁷ Большой юридический словарь (под ред. А.В. Малько). Москва: Проспект, 2009.

⁸ Щипанов А.В. Полномочия Президента Российской Федерации: варианты классификаций // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2009. № 10. С. 284.

teisės, įgaliojimai ir jų įgyvendinimo tvarka; 3) Prezidento atsakomybė; 4) Prezidento veiklos garantijos⁹. Mūsų nuomone, Prezidento teisinį statusą galima būtų apibrėžti, kaip Konstitucijoje bei kituose teisės aktuose įtvirtintų valstybės vadovo įgaliojimų, pareigų, atsakomybės bei garantijų visumą. Reikia sutikti su A. V. Ščipanovu, kad, neneigiant visų kitų teisinio statuso elementų, visuotinai sutariama, jog pagrindinis iš jų – tai valstybės vadovo įgaliojimai¹⁰.

Paminėtina, kad kalbant apie Prezidento teisinį statusą, būtina skirti Prezidento, pretendento būti kandidatu į Prezidentus, užregistruoto kandidato į Prezidentus, asmens, išrinkto, bet dar nepradėjusio eiti valstybės vadovo pareigų, asmens, laikinai einančio Prezidento pareigas, teisinį statusą. Minėtų subjektų teisiniai statusai skirtingi.

Magistro baigiamajame darbe siekiama pagrįsti arba paneigti šias **hipotezes**:

1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai suteikia Prezidentui teisę įsiterpti į vykdomosios valdžios veiklą bei daryti įtaką Rusijos Federacijos ir Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios valdžios institucijoms.
2. Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas įtakoja Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų apimtį.

Tyrimo metodai. Pasirinktos temos analizei naudojami sisteminės analizės, dokumentų analizės, loginis analitinis, apibendrinimo, teleologinis bei lyginamasis metodai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, kurie skaidomi į smulkesnius poskyrius, ir išvados. Pirmajame skyriuje trumpai aptariami Rusijos Federacijos valstybės valdžios struktūros elementai. Antrajame skyriuje – Rusijos Federacijos Prezidento rinkimų tvarka. Trečiajame skyriuje nagrinėjami teisės aktuose įtvirtinti bei Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išplėtoti, atskleisti Prezidento įgaliojimai, santykiai su kitomis valstybės valdžios institucijomis bei Prezidento įgaliojimų pasibaigimo pagrindai.

Siekiant tikslumo, šaltiniai bibliografiniame apraše bei literatūros sąrašas šiame darbe bus nurodomi originalo kalba.

⁹ Щипанов А.В. Полномочия Президента Российской Федерации: варианты классификаций // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2009. № 10. С. 284.

¹⁰ Там же, С. 287.

1. VALSTYBĖS VALDŽIOS STRUKTŪRA RUSIJOS FEDERACIJOJE

Norint pasiekti šio darbo tikslą, t.y. išanalizuoti Rusijos Prezidento teisinį statusą, mūsų nuomone, yra būtina, visų pirma, aptarti valstybės valdžios struktūrą Rusijos Federacijoje bei Prezidento vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje. Atsižvelgiant į tai, toliau šiame skyriuje bus trumpai aptariama įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios institucijų sąranga, kompetencija bei Prezidento vieta šioje institucijų sistemoje.

Rusijos Federacijos Konstitucijos 10 straipsnyje tiesiogiai įtvirtintas demokratinėms valstybėms būdingas valdžių padalijimo principas. Šis straipsnis numato, kad valstybės valdžia Rusijos Federacijoje padalinta į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę. Konstitucijos 11 straipsnis papildoma minėtąjį ir nustato, kad valstybės valdžią Rusijoje vykdo Rusijos Federacijos Prezidentas, Federacinis Susirinkimas, Rusijos Federacijos Vyriausybė, Rusijos Federacijos teismai bei Rusijos Federacijos subjektų sudaromos valstybės valdžios institucijos. Visi šie subjektai sudaro vientisą valstybės valdžios sistemą. Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas, kalbėdamas apie valdžių padalijimą, yra pasisakęs, kad valdžių padalijimo principas yra vienas iš Rusijos Federacijos konstitucinės sistemos pagrindų; šis principas – visa apimantis, todėl jis taikomas tiek federaliniams valstybės valdžios organams, tiek Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios organams¹¹.

Valstybės valdžios organai Rusijos Federacijoje skirstomi į federalinius, t.y. Rusijos Federacijos valstybės valdžios organai (Prezidentas, Federacinis Susirinkimas, Rusijos Federacijos Vyriausybė, Rusijos Federacijos teismai), ir regioninius, t.y. Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios organai. Federacijos subjektų valstybės valdžios struktūrą reglamentuoja įstatymas „Dėl bendrųjų Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios (atstovaujamosios) ir vykdomosios valdžios organų struktūros principų“¹² (toliau – Įstatymas). Įstatymas numato, kad Federacijos subjekto valstybės valdžią sudaro Federacijos subjekto įstatymų leidžiamoji (atstovaujamoji) valdžios institucija, Federacijos subjekto vykdomosios valdžios institucijos, kurioms vadovauja aukščiausia vykdomosios valdžios institucija bei kitos subjektų valstybės valdžios institucijos (Įstatymo 2 str., 17 str. 1 d., 3 d.). Subjekto vykdomosios valdžios institucijos struktūrą tvirtina Aukščiausiasis Federacijos subjekto

¹¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 29 мая 1998 года N 16-П "По делу о проверке конституционности части 4 статьи 28 Закона Республики Коми "О государственной службе Республики Коми" // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_23205/; prisijungimo laikas: 2011-01-27.

¹² Федеральный закон от 6 октября 1999 г. N 184-ФЗ "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации" // <http://base.garant.ru/12117177/1/>; prisijungimo laikas: 2011-01-27.

pareigūnas (aukščiausiosios vykdomosios valdžios institucijos vadovas) (17 str. 4 d.). Aukščiausią Federacijos subjekto postą užimantis asmuo subjektuose vadinamas skirtingai (pvz., Altajaus, Kalmukijos Respublikose – Respublikos vadovas¹³, Dagestano, Tatarstano Respublikose – Prezidentas¹⁴, Jamalo Nencų autonominėje apygardoje, Orenburgo srityje – Gubernatorius¹⁵). Federacijos subjektai taip pat patys nusistato tiek savo įstatymų leidybos, tiek aukščiausios vykdomosios valdžios institucijos pavadinimus (pvz. Dagestano Respublikoje – Liaudies Susirinkimas ir Vyriausybė¹⁶, Tatarstano Respublikoje – Valstybės Taryba ir Ministrų kabinetas¹⁷).

Kaip jau buvo minėta, Rusijos Federacijos valstybės valdžia apima Rusijos Federacijos valstybės valdžios institucijas ir Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijas. Visos kartu šios institucijos įgyvendina valstybės valdžią, padalintą į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę valdžias.

Įstatymų leidžiamąją valdžią Rusijos Federacijoje sudaro Rusijos Federalinis Susirinkimas (Federacijos Taryba ir Valstybės Dūma, neoficialiai vadinama žemaisiais parlamento rūmais¹⁸) bei valstybės subjektų įstatymų leidžiamosios valdžios organai. Reikia paminėti, kad Rusijos Konstitucijoje yra numatyta išimtinė ir bendroji federalinių ir regioninių organų kompetencija (Konstitucijos 71 str., 72 str.) Rusijos Federacijos kompetencijos klausimais priimami federaliniai konstituciniai įstatymai ir federaliniai įstatymai, tiesiogiai taikomi visoje valstybės teritorijoje (Konstitucijos 76 str. 1 d). Bendrais Federacijos ir jos subjektų kompetencijos klausimais leidžiami federaliniai įstatymai, kurių pagrindu priimami subjektų įstatymai ir kiti norminiai aktai (Konstitucijos 76 str. 2 d.). Taigi, Rusijos Federacijos subjektai (respublikos, kraštai, sritys, federaliniai miestai, autonominės sritys ir autonominės apygardos) turi savo statutą bei įstatymų leidybos organus (Konstitucijos 5 str. 2 d.), tačiau, kaip numato Konstitucijos 4 straipsnio 2 dalis, Rusijos Konstitucija ir

¹³ Конституция Республики Алтай. Ст. 8, 113 // <http://www.altai-republic.ru/const.html#X>; prisijungimo laikas: 2011-02-02.; Степное Уложение (Конституция) Республики Калмыкия. Ст. 25 // <http://glava.region08.ru/ru/step-ulozhenie.html>; prisijungimo laikas: 2011-02-02.

¹⁴ Конституция Республики Дагестан. Ст. 75// http://constitution.garant.ru/region/cons_dagest/; prisijungimo laikas: 2011-02-02.; Конституция Республики Татарстан. Ст. 89 // <http://prav.tatarstan.ru/docs/const.htm>; prisijungimo laikas:2011-02-02.

¹⁵ Устав (основной закон) Ямало-ненецкого автономного округа. Ч. 3. ст. 5 // <http://region-yamal.ru/content/view/288/59/>; Устав (основной закон) Оренбургской области. Ч. 1. ст. 42// http://www.parlament.orb.ru/PAGES/p_zac/t_ustav.htm; prisijungimo laikas:2011-02-02.

¹⁶ Конституция Республики Дагестан. Ст. 59, 84 // http://constitution.garant.ru/region/cons_dagest/; prisijungimo laikas: 2011-02-02.;

¹⁷ Конституция Республики Татарстан. Ст.67, 99 // <http://prav.tatarstan.ru/docs/const.htm>; prisijungimo laikas:2011-02-02.

¹⁸ Buišienė O. Rusijos Federacijos 1993 m. Konstitucija // Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 346.

federaliniai įstatymai turi viršenybę visoje teritorijoje. Federacijos subjektuose įsteigtų valstybės valdžios institucijų diskrecija ribojama šiais teisės aktais – subjektuose priimti įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai neturi prieštarauti federaliniams įstatymams, o esant prieštaravimui tarp federalinio įstatymo ir kito Rusijos Federacijoje išleisto teisės akto, taikomas federalinis įstatymas, išskyrus atvejus, kai Federacijos subjekto norminis teisės aktas reguliuoja santykius, kurie priskiriami išimtinai subjektų kompetencijai (Konstitucijos 76 str. 5 ir 6 d.).

Vykdomieji valstybės valdžios organai – tai Rusijos Federacijos Vyriausybė, jos įsteigtos institucijos bei subjektų vykdomosios valdžios institucijos. Paminėtina, kad Rusijos Konstitucijos 77 straipsnio 2 dalis tiesiogiai įtvirtina šių institucijų vienumą¹⁹. Be to, Konstitucijos 78 straipsnio 2 ir 3 dalys numato, kad Federalinės vykdomosios valdžios institucijos turi teisę perduoti dalį savo įgaliojimų Federacijos subjektų vykdomosios valdžios institucijoms ir atvirkščiai, jei tai neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams.

Teisminė valdžia – tai teismų sistema, apimanti Rusijos Federacijos Konstitucinį Tesimą, Aukščiausiąjį, Aukščiausiąjį arbitražinį bei kitus federalinius teismus²⁰.

Rusijos Federacijos Konstitucijos 80 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta – Rusijos Federacijos Prezidentas yra valstybės vadovas. Kaip matyti, aptarinėdami valstybės valdžios organus, Prezidento nepriskyrėme nė vienai iš trijų valstybės valdžių. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra išreikšta vienareikšmė pozicija, kad Lietuvos Respublikos Prezidentas yra vykdomosios valdžios dalis²¹, tuo tarpu, analizuojant Rusijos mokslininkų literatūrą, vienos nuomonės dėl Rusijos valstybės vadovo vietos valdžių padalijimo sistemoje nėra. Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atsakymo rasti taip pat nepavyko.

¹⁹ Rusijos Federacijos Konstitucijos 77 str. 2 d. numato, kad Federalinės vykdomosios valdžios institucijos ir Rusijos Federacijos subjektų vykdomosios valdžios institucijos, neperžengdamos Rusijos Federacijos kompetencijos, įgaliojimų ir Rusijos Federacijos ir jos subjektų bendrosios kompetencijos ir įgaliojimų ribų, sudaro vientisą Rusijos Federacijos vykdomosios valdžios sistemą.

²⁰ Buišienė O. Rusijos Federacijos 1993 m. Konstitucija // Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 353.

²¹ P.vz. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 5-99.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6708.

Mokslinėje literatūroje sutinkama keletas nuomonių šiuo klausimu. Vienuose darbuose Rusijos Federacijos Prezidentą autoriai laiko vykdomosios valdžios dalimi²². M. Baglajaus, B. Gabričidzės nuomone, Rusijos Federacijos Prezidentas yra vykdomosios valdžios galva²³. Kituose, be įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios išskiriama ir prezidentinė valstybės valdžia²⁴. Dar kiti mokslininkai teigia, kad valstybės vadovas nepriklauso nė vienai iš trijų valdžių ir laiko Prezidentą ypatinga valstybės valdžios figūra, esančia „šalia kitų valdžių“, vienijančia įstatymų leidžiamąją, vykdomąją bei teisminę valdžias, užtikrinančia šių valdžių tarpusavio sąveiką ir bendradarbiavimą²⁵.

Jau buvo minėta, kad valstybės vadovo padėtį atsiskleidžia pastarojo įgaliojimų, pareigų, atsakomybės bei garantijų visuma, todėl Prezidento institucijos priskyrimas vienai ar kitai valdžiai šiame darbe nebus detaliam analizuojamas. Anaiptol, esame linkę sutikti su mokslininkais, teigiančiais, kad valstybės vadovas nepriklauso nė vienai iš trijų valdžių. Respublikos Prezidentą reikėtų laikyti ypatingu subjektu, užtikrinančiu valstybės valdžios institucijų sąveiką. Toliau išdėstyti argumentai, kuriais remiantis, buvo prieita tokios išvados.

Konstitucijos 10 straipsnis numato valstybės valdžių triadą – valstybės valdžia Rusijos Federacijoje padalinta į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę. Matyti, kad Konstitucija tiesiogiai įtvirtina tris valstybės valdžias, todėl manytina, kad ketvirtosios, t.y. prezidentinės, valstybės valdžios išskirimui nėra Konstitucinio pagrindo.

Konstitucijos 11 straipsnyje nurodyta, kad valstybės valdžią Rusijoje įgyvendina Prezidentas, Federacinis Susirinkimas, Vyriausybė ir teismai. Matyti, kad visi paminėti organai, įskaitant Vyriausybę ir Prezidentą, išvardinti atskirai²⁶. Be to, 1993 m. Rusijos Federacijos Konstitucija numato, jog Prezidentas yra valstybės vadovas, tuo tarpu galiojusi Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos Konstitucija apibūdino Prezidentą kaip „aukščiausią šalies pareigūną“ ir „vykdomosios

²² Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 83.; Елисеев Б.Н. Система органов государственной власти в современной России // Российская Академия государственной службы при Президенте РФ. Москва, 1997. С. 136.

²³ Vuišienė O. Rusijos Federacijos 1993 m. Konstitucija // Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 340.

²⁴ Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 139.

²⁵ Долгий О. В. Определение конституционно-правового статуса Президента Российской Федерации // Власть и управление на Востоке России. 2008. № 2.; Левакин И.В. Полномочия Президента РФ по сохранению единства и территориальной целостности Российского государства // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право. 2001. № 1.

²⁶ Левакин И.В. Полномочия Президента РФ по сохранению единства и территориальной целостности Российского государства // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право. 2001. № 1. С. 228.

valdžios vadovą²⁷. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad naujosios, t.y., šiuo metu galiojančios, Konstitucijos rengėjai sąmoningai neperkėlė šios nuostatos, nenorėdami Prezidento sutapatinti su vykdomąja valdžia.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, federaliniu lygmeniu įstatymų leidžiamoji valdžia priskirta Federaciniam Susirinkimui, vykdomoji – Rusijos Federacijos Vyriausybei, teisminė – Rusijos Federacijos teismams. Tuo tarpu Prezidento vieta valdžių padalijimo sistemoje ypatinga. „Rusijos Federacijos Prezidentas nėra kurios nors iš išvardintų valdžių dalis, jis yra valstybės vadovas, Konstitucijos bei žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių garantas, užtikrinantis visų valstybės valdžių vykdančių institucijų sąveiką (horizontaliai), taip pat jų sąveiką su federacijos subjektais, vietos savivaldos institucijomis“²⁸. Prezidentas turi įgaliojimų ir įstatymų leidžiamosios, ir vykdomosios, ir teisminės valdžios sferose, tuo tarpu, kai kiti valstybės organai įgyvendina jiems priskirtas funkcijas tam tikroje srityje. Taigi, mūsų nuomone, Prezidentą galima būtų laikyti subjektu „šalia“ visų kitų valstybės valdžių. Reikia sutikti su O. Buišiene, kad konstitucinės nuostatos, numatančios Prezidento įgaliojimus Vyriausybės atžvilgiu, „<...> leidžia valstybės vadovui įsiterpti į Vyriausybės veiklą ir daryti jai įtaką. Visa tai priartina valstybės vadovą prie vykdomosios valdžios šakos“²⁹.

Kaip jau buvo minėta, formalus Prezidento priskyrimas vienai ar kitai valdžiai, ar jo išskyrimas iš visų valdžių, praktikoje nekeičia nei Prezidento funkcijų, nei įgaliojimų, nei pareigų, todėl detaliau šis klausimas nebus plėtojamas.

Kalbant apie valstybės valdžios institucijų sistemą, paminėtina ir tai, kad Konstitucijos 12 straipsnis garantuoja vietos savivaldos savarankiškumą bei įtvirtina imperatyvą, jog vietos savivaldos institucijos nėra valstybės valdžios institucijų sistemos dalis. Vietos savivalda įgyvendinama miestuose, kaimo vietovėse ir kituose teritoriniuose vienetuose, atsižvelgiant į istorines ir kitas vietines tradicijas (Konstitucijos 131 str.1 d.).

Atsižvelgiant į tai, kad šio darbo tikslas yra išanalizuoti Rusijos Prezidento teisinį statusą, kitų Rusijos Federacijos valstybės valdžios institucijų kompetencija, tarpusavio santykiai bus analizuojami tik tiek, kiek to reikia šio darbo tikslui pasiekti.

²⁷ Конституция РСФСР 1978 года (в редакции 24 мая 1991 года). Ст. 121¹// [http://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%A0%D0%A1%D0%A4%D0%A1%D0%A0_1978_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0_\(%D0%B2_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B8_24_%D0%BC%D0%B0%D1%8F_1991_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0\);](http://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%A0%D0%A1%D0%A4%D0%A1%D0%A0_1978_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0_(%D0%B2_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BA%D1%86%D0%B8%D0%B8_24_%D0%BC%D0%B0%D1%8F_1991_%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0);) prisijungimo laikas: 2011-02-12.

²⁸ Buišienė O. Rusijos Federacijos 1993 m. Konstitucija // Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinių reguliavimą. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. P. 345.

²⁹ Ten pat, P. 345.

2. RUSIJOS FEDERACIJOS PREZIDENTO RINKIMŲ TVARKA

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys Rusijos Federacijos Prezidento rinkimų tvarką, yra: Rusijos Federacijos Konstitucija, kuri numato reikalavimus kandidatams į Rusijos Prezidentus ir pagrindines valstybės vadovo rinkimų tvarkos taisykles, Rusijos Federacijos Prezidento rinkimų įstatymas³⁰, detalai reglamentuojantis valstybės vadovo rinkimų tvarką bei Rinkimų teisės ir piliečių teisės dalyvauti referendume pagrindinių garantijų įstatymas³¹.

Konstitucijos 81 straipsnis numato, kad Federacijos Prezidentu gali būti išrinktas ne jaunesnis kaip 35 metų Rusijos Federacijos pilietis, ne mažiau kaip 10 metų nuolat gyvenantis Rusijoje. Rusijos Prezidentas renkamas šešerių metų kadencijai. Atkreiptinas dėmesys, kad 2008 m. gruodžio 31 dieną įsigaliojo Rusijos Federacijos įstatymas, kuriuo buvo pakeistas Prezidento bei Valstybės Dūmos įgaliojimų laikas³². Iki šio įstatymo įsigaliojimo Valstybės Dūma ir Prezidentas buvo renkami ketveriems metams (šiuo metu Valstybės Dūma renkama penkeriems metams). Siekis ne tik nustatyti tolimesnes šalies vystymosi kryptis, bet ir jas įgyvendinti vienos kadencijos metu – pagrindiniai motyvai, kuriais buvo remtasi inicijuojant Konstitucijos pataisas³³. Paminėtina ir tai, kad aptariamas įstatymas taikytinas valstybės vadovui, išrinktam po įstatymo įsigaliojimo. Respublikos Prezidento pareigas tas pats asmuo gali eiti ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės (Konstitucijos 81 str. 3 d.).

Rusijos Federacijos valstybės vadovą renka Rusijos piliečiai, remdamiesi visuotine, lygia, tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu (Konstitucijos 81 str. 1 d.). Prezidento rinkimų įstatymo 1 straipsnio 2 dalis numato, kad piliečių dalyvavimas Prezidento rinkimuose yra grindžiamas savanoriškumu – niekas negali daryti įtakos piliečio apsisprendimui dalyvauti rinkimuose ar kitaip trukdyti piliečiui išreikšti savo valią. Rusijos pilietis, rinkimų dieną sulaukęs 18 metų turi teisę dalyvauti Prezidento rinkimuose bei kitas Prezidento rinkimų įstatyme numatytas teises (Prezidento rinkimų įstatymo 3 str. 1 d.) (pvz., stebėti rinkimų procedūras, dirbti rinkimų komisijose ir pan.).

Rusijos Prezidento rinkimų procedūrą galima suskirstyti į penkis pagrindinius etapus³⁴.

³⁰ Федеральный закон от 10 января 2003 г. N 19-ФЗ "О выборах Президента Российской Федерации"// <http://base.garant.ru/185413/>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

³¹ Федеральный закон от 12 июня 2002 г. N 67-ФЗ "Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации"// <http://base.garant.ru/184566/>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

³² Федеральный закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 30 декабря 2008 г. N 6-ФКЗ "Об изменении срока полномочий Президента Российской Федерации и Государственной Думы"// <http://www.rg.ru/2008/12/31/konstitucia-popravki-dok.html>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

³³ Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 85.

³⁴ Там же, С. 86-87.

Pirmasis etapas tai Prezidento rinkimų paskelbimas. Pareiga skelbti valstybės vadovo rinkimus numatyta Federacijos Tarybai (Konstitucijos 102 str. 1 d. e punktas). Jei per įstatyme numatytą laiką Federacijos Taryba Prezidento rinkimų nepaskelbia, tai turi padaryti Centrinė rinkimų komisija (Prezidento rinkimų įstatymo 5 str. 3 d.).

Antrasis rinkimų etapas – pasiruošimas rinkimams. Šis etapas apima rinkėjų sąrašų sudarymą, rinkiminių apylinkių sudarymą bei įvairius paruošiamuosius rinkiminių komisijų veiksmus. Kartu šiame etape keliami pretendentai būti kandidatais į Prezidentus (toliau – pretendentai į kandidatus) bei sudaromi kandidatų sąrašai. Kaip numatyta Rinkimų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje, kelti pretendentes į kandidatus gali: įstatymų nustatyta tvarka įregistruotos ir teisę dalyvauti rinkimuose turinčios politinės partijos, taip pat pretendentes į kandidatus gali išsikelti pavieniai asmenys.

Trečiasis etapas – rinkiminė agitacija. Ketvirtojo etapo metu vyksta balsavimas. Penktasis etapas – balsų skaičiavimas bei jų paskelbimas.

Rusijos Federacijos Prezidento rinkimų įstatymas numato mažoritarinę (daugumos) rinkimų sistemą. Išrinktu į Prezidentus laikomas tas kandidatas, kuris gavo daugiau nei pusę visų rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų³⁵. Jei pirmajame rate dalyvavo tik du kandidatai ir nė vienas iš jų negavo reikiamo balsų skaičiaus, rengiami pakartotiniai rinkimai. Jei pirmame balsavimo rate dalyvavo daugiau nei du kandidatai ir nė vienas iš jų nesurinko reikiamos balsų daugumos, rengiamas pakartotinis balsavimas (antrasis turas), kuriame dalyvauja du kandidatai, surinkę daugiausia balsų. Pakartotiniame balsavime kandidatai dalyvauja tik tuo atveju, jei yra rašytinis kandidato sutikimas. Jei minėtas kandidatas (kandidatai) nesutinka dalyvauti pakartotiniuose rinkimuose, vietoje jo (jų) Centrinės rinkimų komisijos sprendimu gali dalyvauti kitas kandidatas, surinkęs daugiau balsų nei kiti likusieji³⁶. Pakartotiniame ture išrinktu laikomas kandidatas, kuris surenka daugiau balsų³⁷. Tuo atveju, kai iš užsiregistravusių kandidatų pakartotiniame (antrajame) ture lieka tik vienas, vyksta balsavimas dėl vieno kandidato. Šiuo atveju kandidatas laikomas išrinktu, jei jis surinko ne mažiau kaip 50 procentų pakartotiniuose rinkimuose dalyvavusių rinkėjų balsų³⁸.

Rusijos Federacijos Prezidentas pradeda eiti pareigas prisiekęs ir baigia jas vykdyti pasibaigus jo kadencijos laikotarpiui, prisiekus naujai išrinktam Rusijos Federacijos Prezidentui (Konstitucijos 92 str. 1 d.). Taigi, tam, kad išrinktas į Prezidentus, gautų įgaliojimus veikti, jis privalo prisiekti.

³⁵ Федеральный закон от 10 января 2003 г. N 19-ФЗ "О выборах Президента Российской Федерации" Ч. 3 ст. 76// <http://base.garant.ru/185413/>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

³⁶ Там же, Ч. 1 ст. 77// <http://base.garant.ru/185413/>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

³⁷ Там же, Ч. 4 ст. 77// <http://base.garant.ru/185413/>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

³⁸ Там же, Ч. 5 ст. 77// <http://base.garant.ru/185413/>; prisijungimo laikas: 2011-02-14.

Konstitucijos 82 straipsnyje yra nustatytas išrinkto Federacijos Prezidento priesaikos turinys: išrinktas Prezidentas prisiekia gerbti ir saugoti žmogaus ir piliečio teises ir laisves, laikytis ir ginti Rusijos Federacijos Konstituciją, valstybės suverenitetą, nepriklausomybę, saugumą, vientisumą ir ištikimai tarnauti liaudžiai. Išrinktas Prezidentas prisiekia iškilmingoje aplinkoje, dalyvaujant Federacijos Tarybos, Valstybės Dūmos deputatams ir Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo teisėjams. Mūsų nuomone, negalima sutikti su Rusijos Federacijos Konstitucijos komentare išsakytu teiginiu, kad Prezidento priesaika, tai tik iškilminga, formali valstybinės reikšmės ceremonija, kurios metu išrinktas Prezidentas tampa Prezidentu³⁹. Priešingai, atsižvelgiant į tai, kad Prezidento priesaikos institutas ir priesaikos turinys yra įtvirtinti Rusijos Konstitucijoje, išrinkto Prezidento priesaika turi itin svarbią juridinę reikšmę. Visų pirma, būtent nuo šio momento nutrūksta iki tol buvusio Prezidento įgaliojimai, o naujai išrinktas Prezidentas gauna įgaliojimus veikti. Antra, prisiekdamas Prezidentas prisiima jam Konstitucijoje numatytus įsipareigojimus. Trečias svarbus aspektas, kad Prezidentas prisiekia ne kam kitam, o visai Rusijos Federacijos tautai. Ketvirta, Prezidento priesaikos tekstas leidžia spręsti apie svarbiausias, universalias konstitucines vertybes, nuo kurių eidamas savo pareigas Prezidentas negali nukrypti⁴⁰.

Trumpai aptarus pagrindinius valstybės valdžios struktūros bei Prezidento rinkimų tvarkos aspektus, toliau šiame darbe bus analizuojamas Rusijos valstybės vadovo teisinis statusas.

³⁹ Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 87.

⁴⁰ Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С.141, 142.; Большой юридический словарь (под ред. А.В. Малько). Москва: Проспект, 2009.

3. RUSIJOS FEDERACIJOS PREZIDENTO TEISINIS STATUSAS

Kalbėdami apie Rusijos Prezidento vietą valstybės valdžių padalijimo sistemoje, minėjome, kad valstybės vadovas užima ypatingą vietą Rusijos Federacijoje. Rusijos Prezidento teisinis statusas įtvirtintas aukščiausios teisinės galios akte – Konstitucijoje. Konstitucijos 80 straipsnis numato, kad Prezidentas yra valstybės vadovas, Konstitucijos, žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių garantas. Ypatingas valstybės vadovo teisinis statusas suponuoja ypatingas Rusijos Federacijos Prezidento pareigas bei tikslus. Naudodamasis Konstitucijos suteiktomis galiomis valstybės vadovas privalo garantuoti Rusijos Federacijos Konstituciją (80 str. 2 d.), garantuoti žmogaus ir piliečio teises ir laisves (80 str. 2 d.), ginti Rusijos Federacijos suverenitetą, nepriklausomybę ir vientisumą (80 str. 2 d.), užtikrinti valstybės valdžios vykdymą bei valstybės valdžios institucijų sąveiką visoje Rusijos teritorijoje (78 str. 4 d., 80 str. 2 d.), nustatyti pagrindines valstybės vidaus ir užsienio politikos kryptis (80 str. 4 d.), atstovauti Rusijos Federacijai vidaus ir tarptautiniuose santykiuose (80 str. 4 d.). Šiems tikslams pasiekti Konstitucijoje numatyti atitinkami Prezidento įgaliojimai, kurių įgyvendinimas yra Prezidento prerogatyva (Konstitucijos 83 – 90 str.; 104 str. 1 d.; 107 str.; 108 str. 2 d.; 109 str. 1 ir 2 d.; 111 str. 1 ir 4 d.; 115 str. 3 d.; 117 str.; 128 str. 1 ir 2 d.; 129 str. 2 d.; 134 str.)⁴¹.

Konstitucijos 80 straipsnio 2 dalis numato, kad Prezidentas yra Rusijos Federacijos Konstitucijos, žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių garantas. Matyti, kad sąvoka „garantas“ Konstitucijoje vartojama formuluojant dvi valstybės vadovo pareigas – t.y., pareiga garantuoti Konstituciją ir pareiga garantuoti žmogaus ir piliečio teises ir laisves. Atkreiptinas dėmesys, kad mokslinėje literatūroje šių Prezidento pareigų turinys traktuojamas skirtingai, todėl aptarsime tai šiek tiek detaliau.

Visų pirma, reikėtų paminėti, kad sąvokos „garantas“ esmė nėra atskleista nei Konstitucijoje, nei kituose teisės aktuose. Tarptautinių žodžių žodyne ši sąvoka reiškia valstybę, įstaigą ar asmenį, duodantį kam nors garantiją⁴². „Garantijos“ reikšmė rusų kalbos žodyne aiškinama kaip užtikrinimas,

⁴¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 июля 2000 г. N 12-П "По делу о толковании положений статей 91 и 92 (часть 2) Конституции Российской Федерации о досрочном прекращении полномочий Президента Российской Федерации в случае стойкой неспособности по состоянию здоровья осуществлять принадлежащие ему полномочия"// <http://constitution.garant.ru/act/president/182315/>; prisijungimo laikas: 2011-03-10.

⁴² Tarptautinių žodžių žodynas// <http://kazkas.kobra.ktu.lt/index.php?sid=f6f1032464f134e309d8e164f10ed77b&Nr=918>; prisijungimo laikas: 2011-03-10.

aprupinimas⁴³. Rusijos Federacijos Konstitucijos komentarų autoriai nurodo, kad „Prezidentas, kaip Konstitucijos, žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių garantas, privalo užtikrinti Konstitucijos apsaugą bei sklandų konstitucinių teisių ir laisvių apsaugos mechanizmo veikimą⁴⁴“; Prezidentas asmeniškai atsako už tinkamą Konstitucijos, žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių apsaugos mechanizmo sukūrimą, jo nepertraukiamą, darnų veikimą⁴⁵. Žmogaus teisių ir laisvių garantijos juridinių terminų žodyne apibūdinamos kaip sistema sąlygų, užtikrinančių žmogaus ir piliečio interesus bei gerovę⁴⁶. M. V. Baglai teigia, kad ši Prezidento funkcija, visų pirma, įpareigoja šalies vadovą garantuoti, kad visi valstybės valdžios organai vykdytų savo konstitucinius įsipareigojimus bei neperžengtų savo kompetencijos ribų. Antra, ši prievolė „suteikia Prezidentui teisę veikti savo nuožiūra, išeiti ne tik už Konstitucijos raidės, bet ir dvasios ribų, tuo atveju, kai reikia užpildyti teisės spragas ar reaguoti į valstybėje susiklosčiusias situacijas, kurių Konstitucija nenumato⁴⁷“. Visgi oficialiojoje Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje Prezidento įgaliojimų ribos traktuojamos ne taip plačiai. 1996 m. balandžio 30 d. nutarime Konstitucinis Teismas pasisakė: „Prezidentas yra Konstitucijos garantas ir jam yra suteikta teisė leisti įsakus, kurie užpildytų teisės aktų spragas, tačiau tik su sąlyga, kad įsakai neprieštarauja Konstitucijai, federaliniams įstatymams ir galioja iki tol, kol bus priimtas atitinkamas teisės aktas⁴⁸“. Taigi, kaip matyti, Rusijos Konstitucinis Teismas, priešingai nei profesorius M. V. Baglai, Prezidento galias, kuriomis jis gali pasinaudoti veikdamas kaip Konstitucijos, žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių garantas, riboja Konstitucija ir įstatymais, t.y., suteikia Prezidentui veiksmų laisvę, tačiau šios diskrecijos nesuabsoliutina. Kalbėdamas apie šią Prezidento priedermę Konstitucinis Teismas taip pat pasisakė, kad Prezidentas, kaip Konstitucijos garantas, turi teisę grąžinti įstatymą, priimtą nesilaikant Konstitucijoje numatytų sąlygų ir procedūrų, į tą stadiją, kurioje buvo padarytas

⁴³Толковый словарь русского языка//

<http://slovari.yandex.ru/~%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0/~%D0%93/6/>; prisijungimo laikas:2011-04-02.

⁴⁴ Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 139.

⁴⁵ Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 139.

⁴⁶ Большой юридический словарь (под ред. А.В. Малько). Москва: Проспект, 2009.

⁴⁷ Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации: учебник. Москва: Норма, 1999. С. 413-415.

⁴⁸ Постановление Конституционного Суда РФ от 30 апреля 1996 г. N 11-П "По делу о проверке конституционности пункта 2 Указа Президента Российской Федерации от 3 октября 1994 года N 1969 "О мерах по укреплению единой системы исполнительной власти в Российской Федерации" и пункта 2.3 Положения о главе администрации края, области, города федерального значения, автономной области, автономного округа Российской Федерации, утвержденного названным Указом"// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10305/; prisijungimo laikas: 2011-03-18.

pažeidimas⁴⁹. Šią valstybės vadovo teisę detaliau aptarsime kalbėdami apie Prezidento įsakus ir potvarkius.

Apskritai, reikia pastebėti, kad aiškindamas Prezidento pareigas bei įgaliojimus Konstitucinis Teismas itin dažnai grindžia juos Prezidento, kaip „valstybės vadovo“, „Konstitucijos, žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių garanto“ statusu⁵⁰. Mūsų nuomone, iš pareigos garantuoti Rusijos Federacijos Konstituciją kyla ir kitos Prezidento konstitucines pareigas, t.y. pareiga garantuoti žmogaus ir piliečio teises ir laisves, ginti Rusijos Federacijos suverenitetą, nepriklausomybę, vientisumą ir t.t.

Kaip jau buvo minėta šio skyriaus pradžioje, Prezidento pareigoms įgyvendinti bei Konstitucijoje numatytiems tikslams pasiekti, būtini įgaliojimai, kuriuos aptarsime toliau.

3.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai

Prezidento įgaliojimai mokslinėje literatūroje klasifikuojami įvairiai. Bene labiausiai paplitusi klasifikacija – įgaliojimų skirstymas pagal Prezidento veiklos sritis: 1) įgaliojimai įstatymų leidybos srityje; 2) vykdomosios valdžios srityje; 3) teisminės valdžios srityje; 4) gynybos ir saugumo srityje; 5) asmens teisių ir laisvių srityje; 6) užsienio politikos srityje; 7) kadru (personalo) politikos srityje; 8) valstybės valdžios organų veiklos koordinavimo srityje⁵¹. Dažnai Prezidento įgaliojimai grupuojami atsižvelgiant į tai, su kurios kitos valstybės valdžios santykiais jie susiję: 1) valstybės vadovo įgaliojimai santykiuose su valstybės leidžiamosios valdžios institucijomis; 2) įgaliojimai santykiuose su valstybės vykdomosios valdžios institucijomis; 3) įgaliojimai santykiuose su federacijos subjektais (federacinėse valstybėse); 4) valstybės vadovo ir teisminės valdžios santykiai; 5) valstybės vadovo

⁴⁹ Постановление Конституционного Суда РФ от 22 апреля 1996 г. N 10-П „По делу о толковании отдельных положений статьи 107 Конституции Российской Федерации“//

<http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-03-12

⁵⁰ P vz. Постановление Конституционного Суда РФ от 28 ноября 1995 г. N 15-П „П о делу о толковании части 2 статьи 137 Конституции Российской Федерации“//

<http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=8550#p3>; prisijungimo laikas: 2011-03-12; Постановление Конституционного Суда РФ от 30 апреля 1996 г. N 11-П "По делу о проверке конституционности пункта 2 Указа Президента Российской Федерации от 3 октября 1994 года N 1969 "О мерах по укреплению единой системы исполнительной власти в Российской Федерации" и пункта 2.3 Положения о главе администрации края, области, города федерального значения, автономной области, автономного округа Российской Федерации, утвержденного названным Указом"//; http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10305/; prisijungimo laikas: 2011-03-12.; Постановление Конституционного Суда РФ от 6 июля 1999 г. N 10-П "По делу о толковании положений статьи 92 (части 2 и 3) Конституции Российской Федерации"// <http://constitution.garant.ru/act/president/12116165/>; prisijungimo laikas: 2011-03-12

⁵¹ Щипанов А.В. Полномочия Президента Российской Федерации: варианты классификаций // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2009. № 10. С. 285.

įgaliojimai užsienio politikoje ir krašto apsaugos srityje; 6) kiti valstybės vadovo įgaliojimai⁵². N.E. Kolobajeva mano, kad tinkamiausia yra valstybės vadovo įgaliojimų klasifikacija pagal jo atliekamas funkcijas, todėl Rusijos Prezidento įgaliojimus ji skirsto į 7 grupes: 1) Prezidento, kaip Konstitucijos garanto įgaliojimai; 2) Prezidento, kaip žmogaus ir piliečio teisių ir laisvių garanto įgaliojimai; 3) įgaliojimai ginant Rusijos Federacijos suverenitetą, jos nepriklausomybę ir vientisumą; 4) įgaliojimai nustatant pagrindines valstybės vidaus ir užsienio politikos kryptis; 5) įgaliojimai užtikrinant valstybės valdžios institucijų sąveiką ir federalinės valstybės valdžios vykdymą visoje Rusijos teritorijoje; 6) įgaliojimai nustatant pagrindines valstybės vidaus ir užsienio politikos kryptis; 7) įgaliojimai, skirti užtikrinti Prezidento veiklą⁵³. Mūsų nuomone, toks Prezidento įgaliojimų skirstymas nėra visiškai tinkamas, kadangi išskirtos įgaliojimų grupės neatsiejamai susijusios ar netgi apima viena kitą. Pvz., Prezidento, kaip Konstitucijos garanto įgaliojimai, mūsų nuomone apima visus kitus įgaliojimus.

Atsižvelgiant į tai, kur įtvirtinti Prezidento įgaliojimai, pastarieji gali būti skirstomi į įgaliojimus, tiesiogiai įtvirtintus Konstitucijoje, „paslėptus“ konstitucinius įgaliojimus (kuriuos atskleidžia Konstitucinis Teismas), įstatyme įtvirtintus įgaliojimus bei „numanomus“ įgaliojimus, kurie atsiskleidžia Prezidentui vykdant savo veiklą⁵⁴.

Prezidento įgaliojimai taip pat gali būti skirstomi į išimtinius Prezidento įgaliojimus (pvz., Konstitucijos 117 str. 2 d. numatyta, kad Prezidentas gali priimti sprendimą dėl Rusijos Federacijos Vyriausybės atstatydinimo) ir įgaliojimus, kuriuos valstybės vadovas įgyvendina kartu su kitomis institucijomis (pvz., Konstitucijos 83 str. a punktas – Valstybės Dūmos pritarimu skiria Rusijos Vyriausybės Pirmininką.).

Rusijos Federacijos Konstitucijos analizė leidžia daryti išvadą, kad Prezidentas šioje šalyje turi daug ir reikšmingų įgaliojimų. Negana to, kad Konstitucija tiesiogiai įtvirtina valstybės vadovo įgaliojimus, Konstitucinis Teismas oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje yra atskleidęs nemažai itin reikšmingų, didelę įtaką valstybės valdyme turinčių, Prezidento įgaliojimų, kuriuos aptarsime vėliau.

Kalbant apie Prezidento įgaliojimus, reikia paminėti ir tai, kad visi valstybės vadovo įgaliojimai įgyvendinami Konstitucijoje nustatyta tvarka. Tais atvejais, kada ši tvarka nenumatyta, o taip pat tais atvejais, kai Prezidento įgaliojimai Konstitucijoje tiesiogiai neįtvirtinti, jų ribas nustato valstybės

⁵² Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации: учебник. Москва: Норма, 1999. С. 25-33. Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 142.

⁵³ Щипанов А.В. Полномочия Президента Российской Федерации: варианты классификаций // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2009. № 10. С. 285.

⁵⁴ Там же.

valdžių padalijimo principas, Konstitucija bei įstatymai⁵⁵. Taigi, vykdydamas įgaliojimus Prezidentas (taip pat ir kitos valdžios institucijos) negali pažeisti konstitucinių normų bei principų.

Kaip jau buvo minėta, Prezidento įgaliojimai – vienas pagrindinių valstybės vadovo statuso elementų, todėl šiame darbe jų analizei bus skiriama daug dėmesio. Tačiau, norime atkreipti dėmesį, kad šio darbo tikslas nėra visų Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų analizė. Daugiausia dėmesio bus skiriama tiems valstybės vadovo įgaliojimams, kurie, mūsų manymu, geriausiai padeda atskleisti Prezidento teisinio statuso ypatumus, stokoja teisinio reguliavimo ir praktikoje kelia nemažai diskusijų. Taip pat bus aptariami Konstitucijoje tiesiogiai neįtvirtinti, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleisti, išplėtoti Rusijos Federacijos valstybės vadovo įgaliojimai.

3.1.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai teisės aktų leidyboje

Rusijos Federacijos valstybės vadovo įgaliojimus teisės aktų leidyboje, mūsų nuomone, galima suskirstyti į dvi grupes: 1) įgaliojimai įstatymų leidyboje; 2) įgaliojimai leidžiant įsakus bei potvarkius.

3.1.1.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai įstatymų leidyboje

Rusijos Federacijos Konstitucijos 104 straipsnio 1 dalis numato, kad šalies vadovui priklauso įstatymų leidybos iniciatyvos teisė. Be Prezidento šią teisę taip pat turi Rusijos Federacijos Taryba, Federacijos Tarybos nariai, Valstybės Dūmos deputatai, Vyriausybė, Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidybos (atstovaujamosios) institucijos (Konstitucijos 104 str. 1 d.). Įstatymų leidybos iniciatyvos teisę jų kompetencijai priskirtais klausimais taip pat turi Konstitucinis Teismas, Aukščiausiasis Teismas ir Aukščiausiasis Arbitražinis Teismas (Konstitucijos 104 str. 1 d.).

⁵⁵ Постановление Конституционного Суда РФ от 31 июля 1995 года N 10-П "По делу о проверке конституционности Указа Президента Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. N 2137 "О мероприятиях по восстановлению конституционной законности и правопорядка на территории Чеченской Республики", Указа Президента Российской Федерации от 9 декабря 1994 г. N 2166 "О мерах по пресечению деятельности незаконных вооруженных формирований на территории Чеченской Республики и в зоне осетино - ингушского конфликта", Постановления Правительства Российской Федерации от 9 декабря 1994 г. N 1360 "Об обеспечении государственной безопасности и территориальной целостности Российской Федерации, законности, прав и свобод граждан, разоружения незаконных вооруженных формирований на территории Чеченской Республики и прилегающих к ней регионов Северного Кавказа", Указа Президента Российской Федерации от 2 ноября 1993 г. N 1833 "Об Основных положениях военной доктрины Российской Федерации"// <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=7552>; prisijungimo laikas: 2011-03-16.

Konstitucijos 134 straipsnis numato, kad pasiūlymus dėl Rusijos Federacijos Konstitucijos pataisų ir jos nuostatų keitimo gali teikti Prezidentas, Federacijos Taryba, Valstybės Dūma, Vyriausybė, Federacijos subjektų įstatymų leidybos institucijos, taip pat ne mažiau kaip 1/5 Federacijos Tarybos narių ar Valstybės Dūmos deputatų.

„Įstatymų promulgacijos teisė yra tradicinis valstybės vadovo įgaliojimų įrankis. Kokia bebūtų valstybės valdymo forma, koks bebūtų teisinis politinis režimas, valstybės vadovas skelbia įstatymus, jo parašas yra tas galutinis „formalumas“, kuriam esant įstatymas pradeda galioti“⁵⁶. Rusijos Federacija nėra išimtis. Konstitucijos 84 straipsnio e punktas numato, kad Rusijos Federacijos Prezidentas pasirašo ir skelbia federalinius įstatymus. Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalys numato, kad priimtas federalinis įstatymas per 5 dienas siunčiamas Rusijos Federacijos Prezidentui pasirašyti ir paskelbti. Per 14 dienų Prezidentas pasirašo federalinį įstatymą ir jį paskelbia. Konstituciniai įstatymai ir įstatymai turi būti paskelbti per 7 dienas nuo jų pasirašymo, o Federalinio Susirinkimo aktai – ne vėliau kaip per 10 dienų nuo jų priėmimo⁵⁷. Rusijos Federacijos konstitucinių įstatymų, įstatymų ir Federalinio Susirinkimo aktų skelbimo ir įsigaliojimo įstatymas numatė, kad oficialus minėtų teisės aktų paskelbimas yra jų pirmasis paskelbimas „Parlamento laikraštyje“, „Rusijos laikraštyje“ arba „Rusijos Federacijos teisės aktų rinkinyje“⁵⁸. Nuo 2011 m. lapkričio 10 d. oficialiu teisės aktų paskelbimu laikoma ir jo paskelbimas oficialiame teisinės informacijos internetiniame portale. 2011 m. spalio 21 d. priimta, 2011 m. lapkričio 10 d. įsigaliojusi įstatymo pataisa numato, kad oficialus teisės aktų paskelbimas yra jų pirmasis paskelbimas „Parlamento laikraštyje“, „Rusijos laikraštyje“, „Rusijos Federacijos teisės aktų rinkinyje“ arba oficialiame teisinės informacijos internetiniame portale www.pravo.gov.ru⁵⁹. Minėti teisės aktai įsigalioja praėjus dešimties dienų terminui nuo oficialaus jų paskelbimo, jei pats teisės aktas nenumato kitaip (Rusijos Federacijos konstitucinių įstatymų, įstatymų ir Federalinio Susirinkimo aktų skelbimo ir įsigaliojimo įstatymo 6 str.).

Kitas Rusijos Prezidento įgaliojimas įstatymų leidyboje – veto teisė, įtvirtinta Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje. Valstybės vadovų galios vetuoti parlamentų priimtus teisės aktus egzistuoja

⁵⁶ Mesonis G. Prezidento veto stabdžių ir atsvarų sistemoje: efektyvumo teorinės ir praktinės prielaidos // Jurisprudencija, 2005, T. 64(56). P. 85.

⁵⁷ Федеральный закон от 14 июня 1994 г. N 5-ФЗ "О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания" С. 3.// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_120716/; prisijungimo laikas: 2011-04-12.

⁵⁸ Там же С. 4.// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_120716/; prisijungimo laikas: 2011-04-12.

⁵⁹ Федеральный закон Российской Федерации от 21 октября 2011 г. N 289-ФЗ "О внесении изменений в Федеральный закон "О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания""// <http://www.rg.ru/2011/10/24/poryadok-dok.html>; prisijungimo laikas: 2011 11 05

daugelyje šalių, skiriasi tiksliai aplinkybės, kuriomis parlamentai gali įveikti valstybės vadovo veto⁶⁰. Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalis numato „Jei Rusijos Federacijos Prezidentas per keturiolika dienų nuo federalinio įstatymo gavimo dienos jį atmeta, Valstybės Dūma ir Federacijos Taryba Rusijos Federacijos Konstitucijos numatyta tvarka svarsto jį iš naujo. Jeigu pakartotinio svarstymo metu federalinis įstatymas be pakeitimų bus priimtas ne mažesne kaip 2/3 visų Federacijos Tarybos ir Valstybės Dūmos deputatų balsų dauguma, šį įstatymą Rusijos Federacijos Prezidentas per septynias dienas turi pasirašyti ir paskelbti“. Konstitucinės teisės ir politikos mokslų doktrinos vartojama įvairių sąvokų: „prezidentinis veto“, „atidedamasis veto“, „absoliutus veto“, „santykinis veto“, „silpnas veto“, „stiprus veto“, tačiau, reikia sutikti su prof. dr. G. Mesoniu, kad tikrasis veto turinys atsiskleidžia teisės normose, kurios apibrėžia veto įveikimo procedūras⁶¹. Kalbant apie Rusijos Prezidento veto, galima pasakyti, kad šis veto nėra absoliutus – Prezidentas gali atmesti tik įstatymą (t.y. Prezidentas negali atmesti konstitucinio įstatymo); Prezidento veto galima įveikti (kaip jau minėta, tam reikia ne mažesnės kaip 2/3 visų Federacijos Tarybos ir Valstybės Dūmos deputatų balsų daugumos). Antra, ką galima pastebėti, Rusijos Prezidento veto, kaip ir JAV Prezidento⁶², įveikiamas kvalifikuota 2/3 visų parlamento narių balsų dauguma, toks veto teisės teorijoje priskiriamas prie „stipraus veto“.

1996 m. balandžio 22 d. nutarime Rusijos Konstitucinis Teismas pasisakė, kad Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata „jeigu Rusijos Federacijos Prezidentas per 14 dienų nuo federalinio įstatymo gavimo dienos jį atmeta“ reiškia, kad Prezidentas per 14 dienų nuo federalinio įstatymo gavimo dienos priima sprendimą nepasirašyti priimto įstatymo (veto teisė) ir, nurodęs šio atsisakymo motyvus, praneša apie tai Valstybės Dūmai ir Federacijos Tarybai. Prezidentas negali grąžinti priimto federalinio įstatymo neįvertinęs jo turinio ir nenurodęs atmetimo motyvų. Priešingu atveju tai būtų laikoma Prezidento pareigų nevykdymu⁶³. Nei Konstitucijoje, nei įstatymuose nėra numatyta, kokių teisės aktu ar dokumentu įtvirtinamas Prezidento veto. Susiklostė praktika, kad Rusijos Prezidento veto išreiškiamas laiške. Laiškas adresuojamas atitinkamų parlamento rūmų primininkui, jame išdėstomi įstatymo atmetimo motyvai ir Prezidento samprotavimas dėl tolimesnio įstatymo „likimo“. Vienais atvejais Prezidentas siūlo tobulinti įstatymą atsižvelgiant į jo pastabas, kitais

⁶⁰ Mesonis G. Prezidento veto stabdžių ir atsvarų sistemoje: efektyvumo teorinės ir praktinės prielaidos // Jurisprudencija, 2005, T. 64(56). P. 88.

⁶¹ Ten pat, P. 90.

⁶² JAV Konstitucijos I straipsnio 7 skyrius // Užsienio šalių konstitucijos / Sudarytojai Jarašiūnas E., Mesonis G.. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.

⁶³ Постановление Конституционного Суда РФ от 22 апреля 1996 г. N 10-П „По делу о толковании отдельных положений статьи 107 Конституции Российской Федерации“// <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-04-09.

– apskritai nepriimti įstatymo⁶⁴. Jei atmetas įstatymas pakartotinio svarstymo metu be pakeitimų priimamas ne mažesne kaip 2/3 visų Federacijos Tarybos ir Valstybės Dūmos deputatų balsų dauguma, Prezidentas per 7 dienas nuo Federalinio Susirinkimo pranešimo apie pakartotinį įstatymo priėmimą, privalo jį pasirašyti ir paskelbti⁶⁵.

Minėtame 1996 m. balandžio 22 d. nutarime buvo suformuota dar viena, itin reikšminga, Konstitucinio Teismo pozicija. Teismas, be to, kas buvo paminėta, pasisakė, kad Prezidento veto nelaikomi atvejai, kai Prezidentas grąžina federalinį įstatymą atitinkamiems Federalinio Susirinkimo rūmams dėl to, kad buvo pažeista Konstitucijoje nustatyta įstatymų priėmimo tvarka ir procedūros. Tuo atveju, kai priimant įstatymą buvo pažeista Konstitucijoje numatyta įstatymų priėmimo tvarka, Prezidentas turi teisę, nurodęs konkrečius konstitucinių normų pažeidimus, grąžinti jį atitinkamiems rūmams⁶⁶. Konstitucinis Teismas savo sprendimą motyvavo tuo, kad Prezidento veto laikoma tik „priimtų įstatymų“ atmetimas, tuo tarpu įstatymas, kuris buvo priimtas nesilaikant Konstitucijoje nustatytos tvarkos ir procedūrų, negali būti laikomas „priimtu įstatymu“ Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies kontekste, o jo grąžinimas Federaliniam Susirinkimui – Prezidento veto. Paminėtina ir tai, kad, pasak Konstitucinio Teismo, tokį įstatymą Prezidentas gali grąžinti „be peržiūros, be analizės“ („без рассмотрения“)⁶⁷, t.y. nevertindamas įstatymo turinio.

Lietuvos Respublikos Prezidentas vetuodamas Seimo priimtą įstatymą „gali nurodyti įvairius motyvus – ne tik teisinius, bet ir ekonominius, politinius, moralinius, tikslingumo, susijusius su Lietuvos valstybės tarptautiniais įsipareigojimais ir kt. <...> šie motyvai nebūtinai turi būti susiję su atitinkamo įstatymo turiniu, jie gali būti susiję ir su, Respublikos Prezidento manymu, padarytais įstatymo priėmimo procedūros pažeidimais, inter alia su tuo, kad priimdamas tą įstatymą Seimas nesilaikė Konstitucijoje ir (arba) Seimo statute įtvirtintų įstatymų leidybos proceso stadijų ar įstatymų leidybos taisyklių. Tokiais atvejais Respublikos Prezidentas, pasinaudodamas jam Konstitucijos suteikta atidedamojo veto teise, neleidžia atsirasti įstatymui, kuris, jo manymu, gali prieštarauti Konstitucijai pagal joje nustatytą priėmimo tvarką⁶⁸“. Kaip matyti, Lietuvos valstybės vadovas gali

⁶⁴ Ширяев Ю.Е. Вето Президента России в федеральном законодательном процессе // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2006. № 2. С. 170.

⁶⁵ Постановление Конституционного Суда РФ от 22 апреля 1996 г. N 10-П „По делу о толковании отдельных положений статьи 107 Конституции Российской Федерации“// <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-04-09.

⁶⁶ Там же // <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-04-09.

⁶⁷ Там же // <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-04-09.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 22 d. nutarimas. // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, 1993-2009 / sudarytojai Jankauskas K., Jarašiūnas E., Staugaitytė V. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010. P. 743 – 744.

grąžinti parlamentui jo priimtą įstatymą iš naujo svarstyti motyvuodamas tuo, kad buvo pažeista įstatymų priėmimo procedūra ir tai Lietuvos konstitucinės teisės sistemoje laikoma Prezidento veto. Tuo tarpu, jei Rusijos Prezidentas grąžina Federalinio Susirinkimo rūmams įstatymą dėl to, kad, jo manymu, buvo pažeista įstatymų priėmimo procedūra, Prezidento veto tai nelaikoma. Taigi, Prezidentas įgyja teisę grąžinti įstatymą parlamentui ne vieną kartą, t.y., grąžinti įstatymą dėl to, kad priimant buvo procedūrinių pažeidimų (Konstitucinio Teismo doktrinoje nebuvo pasakyta, kiek kartų tą patį įstatymą Prezidentas gali grąžinti dėl procedūrinių pažeidimų) ir vetuoti įstatymą. Nuo 1995 m. gruodžio mėn. iki 1998 m. gegužės mėn. Rusijos Federacijos Prezidentas (tuo metu valstybės vadovo pareigas ėjo B. N. Jelcenas) grąžino Federaliniam Susirinkimui 24 federalinius įstatymus ir vieną federalinį konstitucinį įstatymą dėl procedūrinių pažeidimų. Iš jų: 9 dėl to, kad nebuvo Vyriausybės išvados; 7 dėl to, kad įstatymas, susijęs su federaliniu biudžetu, nebuvo apsvarstytas Federacijos Taryboje; 1 dėl to, kad įstatymo priėmimo metu nebuvo laikomasi nustatytų terminų; 4 dėl balsavimo procedūros pažeidimo; 3 dėl įstatymo teksto pakeitimo po jo priėmimo⁶⁹.

Minėtas Konstitucinio Teismo nutarimas sulaukė daug kritikos ir sukėlė nemažai diskusijų. Visų pirma, šio nutarimo pagrindu netiesiogiai įvedamas absoliutus Prezidento veto, kurio parlamentinėmis procedūromis neįmanoma įveikti. Antra, Prezidentui suteikiami teisminės valdžios įgaliojimai. Netgi būdamas Konstitucijos garantu jis negali priimti sprendimų, kuriuos pagal kompetenciją priima Konstitucinis Teismas, tuo tarpu priėmęs šį nutarimą, Konstitucinis Teismas susiaurino savo įgaliojimus, dalį jų deleguodamas valstybės vadovui⁷⁰.

1998 m. balandžio 6 d. Konstitucinis Teismas priėmė dar vieną itin reikšmingą nutarimą, susijusį su valstybės vadovo veto. Šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas sprendė klausimą, ar Rusijos Federacijos Prezidentas privalo pasirašyti pakartotinai Federalinio susirinkimo priimtą įstatymą. Prezidentas savo atsisakymą pasirašyti minėtą įstatymą grindė 1996 m. balandžio 22 d. nutarime suformuluota Konstitucinio Teismo doktrina, kurioje buvo išaiškinta „priimto įstatymo“ sąvoka ir numatyta Prezidento teisė grąžinti įstatymą vien dėl procedūrinių pažeidimų bei tuo, jog Federacijos Tarybos Reglamentas, kurio pagrindu buvo priimtas įstatymas, prieštarauja Konstitucijai. Konstitucinis Teismas pakartojo 1996 m. balandžio 22 d. nutarime suformuotą nuostatą dėl Prezidento pareigos pasirašyti Federalinio Susirinkimo pakartotinai priimtą įstatymą. Kartu Teismas pabrėžė, kad

⁶⁹ Котенков А.А. Актуальные проблемы взаимоотношений Президента РФ и Государственной Думы Федерального Собрания РФ в законодательном процессе // Государство и право. 1998. N10. С. 15-17.

⁷⁰ Ширяев Ю.Е. Вето Президента России в федеральном законодательном процессе // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2006. № 2. С. 172.

Prezidentas neturi teisės spręsti dėl Federacijos Tarybos Reglamento konstitucingumo, šiuo klausimu jis tegali kreiptis į Konstitucinį Teismą⁷¹. Taigi, atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo poziciją, galima daryti išvadą, kad Prezidentas neturi teisės grąžinti įstatymo dėl įstatymo priėmimo procedūrų pažeidimo, jei įstatymas jau buvo vetuotas ir pakartotinio svarstymo metu parlamentas priėmė federalinį įstatymą be pakeitimų, t.y. „įveikė“ Prezidento veto. Šią teisę valstybės vadovas turi iki tol, kol nepasinaudojo veto teise. Kaip aptariamoje byloje pažymėjo Konstitucinis Teismas, dėl įstatymų leidybos proceso dalyvių ginčo įstatymo leidybos procesas „užblokuojamas“⁷², t.y. netgi „įveikus“ veto, Prezidentas galėtų vėl ir vėl grąžinti įstatymą dėl procedūrinių pažeidimų.

Konstitucijos 108 straipsnio 2 dalis numato, kad federalinis konstitucinis įstatymas laikomas priimtu, jei už jį balsavo ne mažiau kaip 3/4 visų Federacijos Tarybos narių ir ne mažiau kaip 2/3 visų Valstybės Dūmos deputatų. Priimtą federalinį konstitucinį įstatymą Rusijos Federacijos Prezidentas per 14 dienų turi pasirašyti ir paskelbti. Taigi, kaip jau buvo minėta anksčiau, Prezidentas neturi teisės vetuoti priimto konstitucinio įstatymo. Tačiau, išanalizavus minėtą Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, kyla klausimas, ar Prezidentas gali grąžinti konstitucinį federalinį įstatymą parlamentui dėl įstatymo priėmimo procedūrų neatitikimo Konstitucijai? Kadangi tiek 1996 m. balandžio 22 d. nutarime, tiek 1998 m. balandžio 6 d. nutarime buvo kalbama tik apie federalinius įstatymus (apie teisę vetuoti juos ir grąžinti pakartotinai svarstyti dėl priėmimo procedūrų pažeidimo), manytina, kad grąžinti konstitucinio įstatymo dėl procedūrinių pažeidimų Prezidentas taip pat neturi teisės.

Svarbu paminėti, kad Prezidento sprendimas atmesti federalinį įstatymą pasibaigus Konstitucijos 107 straipsnio 3 dalyje numatytam 14 dienų terminui, nelaikomas veto ir nesukelia teisinių pasekmių. Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata suponuoja – jei per 14 dienų nuo federalinio įstatymo gavimo dienos Prezidentas įstatymo neatmeta, šį įstatymą jis privalo pasirašyti⁷³. Be to, kaip jau minėta, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Prezidentas neturi teisės

⁷¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 06 апреля 1998 г. N 11-П "По делу о разрешении спора между Советом Федерации и Президентом Российской Федерации, между Государственной Думой и Президентом Российской Федерации об обязанности Президента Российской Федерации подписать принятый Федеральный закон "О культурных ценностях, перемещенных в Союз ССР в результате Второй мировой войны и находящихся на территории Российской Федерации"// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_18378/#p3; prisijungimo laikas: 2011-04-09.

⁷² Там же // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_18378/#p3; prisijungimo laikas: 2011-04-10.

⁷³ Постановление Конституционного Суда РФ от 22 апреля 1996 г. N 10-П „По делу о толковании отдельных положений статьи 107 Конституции Российской Федерации“// <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-04-10.

nepasirašyti vetuoto federalinio įstatymo, jei pakartotinio svarstymo metu valstybės vadovo veto buvo įveiktas. Prezidentas per 7 dienas privalo pasirašyti ir paskelbti tokį įstatymą⁷⁴.

Buvo minėta, kad Prezidentas yra vienas iš subjektų, turinčių teisę teikti pasiūlymus dėl Konstitucijos pataisų. Konstitucijos nuostatų keitimo tvarka numatyta devintajame Konstitucijos skirsnyje, taip pat federaliniame įstatyme „Dėl Konstitucijos pataisų priėmimo ir įsigaliojimo“⁷⁵. Rusijos Federacijos Konstitucijos 3 – 8 skirsnių pataisos priimamos ta pačia tvarka, kuria priimami federaliniai konstituciniai įstatymai, ir įsigalioja tik tada, kai joms pritaria ne mažiau kaip du trečdaliai Rusijos Federacijos įstatymų leidžiamosios valdžios institucijų subjektų (Konstitucijos 136 str.). Konstitucijos 1 (Konstitucinės santvarkos pagrindai), 2 (Žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės) ir 9 (Konstitucijos pataisos ir Konstitucijos keitimas) skirsnių nuostatos keičiamos sudėtingesne tvarka. Visų pirma, minėtų skirsnių nuostatų keitimui turi pritarti trys penktadaliai visų Federacijos Tarybos ir Valstybės Dūmos deputatų. Jei toks pritarimas išreiškiamas, federalinio konstitucinio įstatymo nustatyta tvarka turi būti šaukiamas Konstitucinis susirinkimas, kuris arba patvirtina Konstitucijos nekeičiamumą arba parengia naują Konstitucijos projektą. Parengtas projektas gali būti priimamas dviejų trečdalių visų Konstitucinio Susirinkimo narių balsų dauguma arba referendumu (Konstitucijos pataisa laikoma priimta, jei jos priėmimui pritarė daugiau kaip pusė rinkėjų, dalyvaujant daugiau nei pusei visų rinkėjų) (Konstitucijos 135 str. 3 d.). Nors Konstitucijos 135 straipsnio 2 dalis numato, kad Konstitucinis Susirinkimas turi būti šaukiamas federalinio konstitucinio įstatymo nustatyta tvarka, toks įstatymas kol kas nėra priimtas.

Įstatymo „Dėl Konstitucijos pataisų priėmimo ir įsigaliojimo“ 12 straipsnio 2 dalis numato, kad per 14 dienų nuo įstatymo gavimo dienos Prezidentas jį pasirašo ir paskelbia⁷⁶. Rusijos Konstitucijos pataisos gali būti priimamos tik specialiu teisės aktu – Rusijos Federacijos Konstitucijos pakeitimo įstatymu, kuris turi ypatingą teisinį statusą besiskiriantį tiek nuo federalinio įstatymo, tiek ir nuo federalinio konstitucinio įstatymo⁷⁷. Kadangi Rusijos Federacijos Prezidentas neturi teisės vetuoti konstitucinio įstatymo, o Konstitucijos pataisos priimamos dar sudėtingesne tvarka nei konstitucinis

⁷⁴ Постановление Конституционного Суда РФ от 22 апреля 1996 г. N 10-П „По делу о толковании отдельных положений статьи 107 Конституции Российской Федерации“//

<http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=10241>; prisijungimo laikas: 2011-04-10.

⁷⁵ Федеральный закон от 4 марта 1998 г. N 33-ФЗ "О порядке принятия и вступления в силу поправок к Конституции Российской Федерации"// <http://base.garant.ru/178225/>; prisijungimo laikas:

⁷⁶ Там же // <http://base.garant.ru/178225/>; prisijungimo laikas: 2011-04-23.

⁷⁷ Постановление Конституционного Суда РФ от 31 октября 1995 г. N 12-П "По делу о толковании статьи 136 Конституции РФ"// <http://www.constitution.ru/decisions/10005392/10005392.htm>; prisijungimo laikas: 2011-04-23.

įstatymas, valstybės vadovas negali vetuoti ypatingą teisinį statusą turinčio Rusijos Federacijos Konstitucijos pakeitimo įstatymo⁷⁸.

3.1.1.2. Rusijos Federacijos Prezidento įsakai ir potvarkiai

Rusijos Federacijos Konstitucijos 90 straipsnis suteikia Prezidentui teisę leisti įsakus ir potvarkius, privalomus vykdyti visoje Rusijos Federacijos teritorijoje. Viena vertus, nei Konstitucija, nei kiti teisės aktai nenumato baigtinio sąrašo, kokiais klausimais valstybės vadovas gali leisti minėtus aktus. Kita vertus, Konstitucijoje ir kai kuriuose federaliniuose įstatymuose numatyta būtinybė tam tikrus klausimus ar santykius reguliuoti būtent įsakais ar potvarkiais. Pavyzdžiui, karo bei nepaprastoji padėtis įvedama būtent Prezidento įsaku (Konstitucijos 87, 88 ir 102 str.). Rusijos Federacijos pilietybės įstatymas (29 str. 4 d.) numato, kad Rusijos pilietybės klausimais Prezidentas leidžia įsakus⁷⁹.

Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymo 9 straipsnyje numatyta, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia aktus – potvarkius, tuo tarpu Respublikos Prezidento kanceliarijos vidaus darbo organizavimo klausimais ir kitais teisės aktuose nustatytais atvejais Respublikos Prezidentas leidžia potvarkius⁸⁰. Kuriuos visuomeninius santykius Rusijos Federacijos Prezidentas turėtų reguliuoti įsaku, kuriuos potvarkiu, teisės aktuose nėra numatoma. Aukščiausiasis Teismas sprendžia klausimus dėl ginčijamų norminių Prezidento teisės aktų (tik dėl jų atitikimo įstatymams⁸¹) ir nenorminių Prezidento teisės aktų (Rusijos Federacijos Civilinio proceso kodekso 27 str. 1 d.⁸²). Ši Civilinio proceso kodekso nuostata leidžia daryti išvadą, kad Prezidento aktai gali būti skirstomi į norminius ir nenorminius aktus. Teisės teorijoje teigiama, kad tendencija rodo, jog Prezidento įsakas tai dažniausiai norminio pobūdžio teisės aktas, skirtas individualiais požymiais

⁷⁸ Постановление Конституционного Суда РФ от 31 октября 1995 г. N 12-П "По делу о толковании статьи 136 Конституции РФ"// <http://www.constitution.ru/decisions/10005392/10005392.htm>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

⁷⁹ Федеральный закон от 31 мая 2002 г. N 62-ФЗ "О гражданстве Российской Федерации"// <http://www.consultant.ru/popular/civic/>; prisijungimo laikas: 2011-04-23.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 5-89.

⁸¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 27 января 2004 г. N 1-П „По делу о проверке конституционности отдельных положений пункта 2 части первой статьи 27, частей первой, второй и четвертой статьи 251, частей второй и третьей статьи 253 Гражданского процессуального кодекса Российской Федерации в связи с запросом Правительства Российской Федерации“ // <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=46311>; prisijungimo laikas: 2011-04-23.

⁸² Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14 ноября 2002 г. N 138-ФЗ// <http://base.garant.ru/12128809/>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

neapibūdintų subjektų grupei. Tačiau, kai kurie Prezidento leidžiami įsakai turi individualaus pobūdžio, pvz. įsakas dėl pilietybės suteikimo, įsakas dėl apdovanojimo, įsakas dėl politinio prieglobsčio suteikimo ir kiti. Prezidento potvarkis – dažniausiai nenorminis, individualaus pobūdžio teisės aktas skirtas konkrečiam subjektui ar individualiais požymiais apibūdintų subjektų grupei⁸³. Taigi, kaip matyti, taisyklių pagal kurias galima būtų tiksliai spręsti, koks teisinis santykis bus reglamentuojamas įsaku, o koks potvarkiu, nėra.

Konstitucijos 90 straipsnio 3 dalyje tiesiogiai įtvirtinta nuostata, kad Rusijos Prezidento įsakai ir potvarkiai neturi prieštarauti Rusijos Federacijos Konstitucijai ir federaliniams įstatymams. Daugelis autorių mano, kad būtent ši Konstitucijos nuostata leidžia teigti, jog Prezidento teisės aktai yra poįstatyminiai teisės aktai, kadangi jie turi neprieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams⁸⁴. Manytina, kad ši autorių nuomonė yra visiškai logiška ir pagrįsta, tačiau būtina pabrėžti, kad poįstatyminiai Prezidento teisės aktai, palyginus su kitais poįstatyminiais teisės aktais, turi ypatybių⁸⁵. Visų pirma, Konstitucijos 115 straipsnio 1 dalis numato, kad Rusijos Federacijos Vyriausybė, remdamasi ir vykdydama Rusijos Federacijos Konstituciją, federalinius įstatymus, Rusijos Federacijos Prezidento norminius įsakus, leidžia nutarimus ir potvarkius, užtikrina jų vykdymą. Taigi, Vyriausybė, vykdydama savo funkcijas remiasi ne tik Konstitucija, įstatymais, bet ir norminiais Prezidento įsakais. Vyriausybės leidžiami teisės aktai negali prieštarauti Konstitucijai, įstatymams ir Prezidento įsakams, tuo tarpu apie Prezidento teisės aktus pasakytina tik tai, kad jie negali prieštarauti Konstitucijai ir įstatymams. Antra, Prezidento įsaku, esant tam tikroms aplinkybėms, gali būti reguliuojami net ir tie visuomeniniai santykiai, kurie pagal Konstituciją turi būti reglamentuojami įstatymu. Tuo tarpu, jokių kitų poįstatyminių teisės aktu minėtas reguliavimas negalimas. Trečia ypatybė ta, kad priešingai negu Vyriausybės teisės aktai, Prezidento teisės aktų negali panaikinti jokia valstybės valdžios institucija, išskyrus teismą. Tik Konstitucinis Teismas konstitucinės justicijos byloje arba Aukščiausiasis Teismas Prezidento teisės aktus gali pripažinti prieštaraujančius Konstitucijai arba įstatymams ir tokiu būdu panaikinti jų galiojimą. Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo konstitucinis įstatymas numato, kad teisės aktas ar jo dalis, kurią Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančia Konstitucijai netenka

⁸³ Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное Право России. Москва: Проспект, 2010. С. 400.; Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 94.; Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 148.

⁸⁴ Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 148.

⁸⁵ Там же, С. 148.

galios⁸⁶. Prezidentas, ne vėliau kaip per du mėnesius nuo oficialaus Konstitucinio Teismo sprendimo, kuriuo Prezidento teisės aktas ar jo dalis buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, paskelbimo priima naują teisės aktą ar jo dalį⁸⁷. Tuo tarpu Konstitucijos 115 straipsnio 3 dalis numato, kad Rusijos Federacijos Vyriausybės nutarimus ir potvarkius, prieštaraujančius Rusijos Federacijos Konstitucijai, federaliniams įstatymams ir Rusijos Prezidento įsakams, gali panaikinti Rusijos Federacijos Prezidentas.

Kaip jau minėta, teisės aktais nėra apibrėžtos Prezidento kompetencijos leisti įsakus bei potvarkius ribos, todėl galima teigti, kad itin didelę reikšmę šiuo klausimu turi Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo oficialioji doktrina.

Konstitucinis Teismas 1995 m. suformavo nuostatą, kad Prezidento įsaku keičiami Konstitucijos 65 straipsnyje išvardinti Federacijos subjektų pavadinimai. Teismas pasisakė, kad iš Konstitucijos 137 straipsnio 2 dalies bei 65 straipsnio nuostatų išplaukia, kad respublikos, krašto, srities, federalinio miesto, autonominės srities, autonominės apygardos pavadinimas, esant Rusijos Federacijos subjekto sprendimui, kuris priimamas subjekto numatyta tvarka, keičiamas Prezidento įsaku. Federacijos subjekto pavadinimo pakeitimu 137 straipsnio 2 dalies prasme nelaikomas toks Prezidento įsakas, kuris įtakoja Federacijos subjekto konstitucinę santvarką, žmogaus ir piliečio teises ir laisves, Federacijos subjektų bei Rusijos interesus⁸⁸. Taigi, tuo atveju, kai Rusijos Federacijos subjektas nustatyta tvarka priima sprendimą pakeisti savo pavadinimą, Prezidentas priima įsaką, kurio pagrindu į Konstituciją įrašomi nauji subjektų pavadinimai. Pvz., naujas Ingušijos Respublikos pavadinimas įrašytas vadovaujantis Rusijos Federacijos Prezidento 1996 m. sausio 9 d. įsaku Nr. 20⁸⁹.

Analizuojant Prezidento leidžiamų teisės aktų institutą, ypač svarbu paminėti 1996 m. balandžio 30 d. Konstitucinio Teismo nutarimą. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas priėjo prie išvados – Rusijos Federacijos Konstitucijos 80 straipsnis numato, kad Prezidentas yra Konstitucijos garantas, jis užtikrina valstybės valdžios institucijų funkcionavimą ir bendradarbiavimą, todėl tais atvejais, kai būtina užpildyti teisės spragas, jis gali leisti įsakus net ir tais klausimais, kuriems būtinas įstatyminis

⁸⁶ Федеральный конституционный закон от 21 июля 1994 г. N 1-ФКЗ "О Конституционном Суде Российской Федерации" Ст. 79// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_106439/; prisijungimo laikas: 2011-04-23.

⁸⁷ Там же, Ч. 2 ст. 80// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_106439/; prisijungimo laikas: 2011-04-23.

⁸⁸ Постановление Конституционного Суда РФ от 28 ноября 1995 г. N 15-П „П о делу о толковании части 2 статьи 137 Конституции Российской Федерации“// <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=8550#p3>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

⁸⁹ Указ Президента РФ от 9 января 1996 г. N 20 "О включении новых наименований субъектов Российской Федерации в статью 65 Конституции Российской Федерации"// <http://base.garant.ru/10105788/>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

reguliavimas, su sąlyga, kad tokie įsakai neprieštarauja Konstitucijai, federaliniams įstatymams, ir galioja iki tol, kol atitinkamu klausimu bus priimtas įstatymas⁹⁰. Taigi, kaip matyti, Konstitucinis Teismas minėtame nutarime suformavo nuostatą, kuri išplėtė Prezidento teisės leisti įsakus ribas, t.y., įteisino galimybę esant teisės spragoms leisti įsakus net ir tais klausimais, kurie turi būti reglamentuojami įstatymu. Apibendrinus galima teigti, kad Prezidentas įsakais gali reguliuoti visuomeninius santykius, kurie turi būti reglamentuoti įstatymų, tik tada, kai yra visos šios sąlygos: 1) nėra įstatymo, reguliuojančio visuomeninius santykius; 2) Prezidento įsakas neprieštarauja Konstitucijai ir federaliniams įstatymams; 3) įsakas galioja laikinai, t.y., iki tol, kol bus priimtas federalinis įstatymas. Pvz., nors Konstitucijos 70 straipsnio 1 dalis numato, kad Rusijos Federacijos valstybės vėliavą, herbą, ir himną, jų aprašymą ir oficialaus naudojimo tvarką nustato federalinis konstitucinis įstatymas, 2000 m. gruodžio 30 d. Prezidentas išleido įsaką, kuriuo buvo patvirtintas Rusijos himno tekstas⁹¹. 2001 m. kovo 22 d. buvo priimtas įstatymas, nustatantis himno tekstą⁹². Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucinis Teismas nenurodė, teisės aktuose taip pat nėra numatyta, per kiek laiko parlamentas privalo priimti tokį įstatymą. Tai reiškia, kad atitinkamas klausimas, reikalaujantis įstatyminio reguliavimo, Prezidento įsaku gali būti reguliuojamas neribotą laiką.

Rusijos Konstitucijos 76 straipsnis numato, kad Rusijos Federacijos kompetencijos klausimais priimami federaliniai konstituciniai įstatymai ir federaliniai įstatymai. 1998 m. sausio 9 d. Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar Rusijos Miškų kodeksas neprieštarauja Konstitucijai, priėmė nutarimą, kuriame pasisakė, kad Konstitucijos 76 straipsnis turi būti aiškinamas kitų konstitucinių normų kontekste. Sisteminiis Konstitucijos 90, 115 ir 125 straipsnio 2 dalies a punkto nuostatų aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad Rusijos Prezidentas ir Vyriausybė teisės aktus, reglamentuojančius Rusijos Federacijos kompetencijos klausimus, gali leisti savarankiškai. Vien tai, kad Konstitucijos 76 straipsnyje nėra tiesiogiai įvardinta, kad Rusijos Federacijos kompetencijos klausimais leidžiami Prezidento įsakai, nereiškia, kad šie klausimai negali būti reguliuojami kitais teisės aktais, išskyrus

⁹⁰ Постановление Конституционного Суда РФ от 30 апреля 1996 г. N 11-П "По делу о проверке конституционности пункта 2 Указа Президента Российской Федерации от 3 октября 1994 года N 1969 "О мерах по укреплению единой системы исполнительной власти в Российской Федерации" и пункта 2.3 Положения о главе администрации края, области, города федерального значения, автономной области, автономного округа Российской Федерации, утвержденного названным Указом"; http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10305/; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

⁹¹ Указ Президента РФ от 30 декабря 2000 г. N 2110 "О тексте Государственного гимна Российской Федерации"; <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=29708>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

⁹² Федеральный конституционный закон от 22 марта 2001 г. N 2-ФКЗ "О внесении изменений и дополнения в Федеральный конституционный закон "О Государственном гимне Российской Федерации"; <http://base.garant.ru/183116/>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

įstatymus, taigi ir Prezidento įsakais. Pabrėžtina, kad minėtų teisinių santykių reguliavimas Prezidento įsakais galimas tik tada, kai įsakai neprieštarauja Konstitucijai, federaliniams įstatymams ir galioja iki tol, kol atitinkamu klausimu bus priimtas įstatymas⁹³. 2001 m. birželio 25 d. nutarime Konstitucinis Teismas pasisakė, kad Prezidentas turi teisę leisti įsakus bendrais Rusijos Federacijos ir Rusijos Federacijos subjektų kompetencijos klausimais, todėl Prezidento įsakas, kuriuo nustatoma valstybinių pensijų valdymo sistema Rusijos Federacijoje, neprieštarauja Konstitucijai⁹⁴. Kaip matyti, šiame nutarime Konstitucinis Teismas plėtojo ankstesniuose nutarimuose suformuotas nuostatas ir priėjo prie išvados, kad Prezidento įsakai gali būti leidžiami ne tik Rusijos Federacijos kompetencijos klausimais, bet ir bendrais Rusijos ir jos subjektų kompetencijos klausimais. Paminėtina, kad ir tokiu atveju Prezidento įsakas yra legitimus tik tuomet, kai šiuo klausimu nėra priimto įstatymo, o pats įsakas neprieštarauja aukščiausiam šalies teisės aktui bei įstatymams.

Minėti Konstitucinio Teismo nutarimai, suteikiantys teisę Prezidentui pildyti teisinio reguliavimo spragas, Rusijos teisės mokslininkų yra kritikuojami. V. O. Lučins, A. V. Mazurov mano, kad toks Prezidento galių išplėtimas yra nepagrįstas. Principas „leidžiama viskas, kas neuždrausta“ negali būti taikomas kalbant apie valstybės valdžios institucijų įgaliojimus, priešingu atveju, galima valstybės valdžios institucijų savivalė. Tai, kad Konstitucijoje nėra numatyti visi įmanomi draudimai, dar nereiškia, kad Prezidentui leidžiama viskas. Jų nuomone, kai kurie draudimai, pvz. draudimas Prezidentui kištis į įstatymų leidžiamosios valdžios kompetenciją ir leisti įsakus klausimais, kuriems būtinas įstatyminis reguliavimas, yra tokie akivaizdūs, kad Konstitucijoje jie nėra tiesiogiai įvardinti⁹⁵.

Reikia pastebėti ir tai, kad analizuojant Konstitucinio Teismo nutarimus, paaiškinimo, ką reikia laikyti teisinio reguliavimo spraga Prezidento teisės leisti įsakus kontekste, nėra. Atrodo, kad ši sąvoka pakankamai aiški savaime, tačiau dėl šio neapibrėžtumo kyla klausimas, kur yra Prezidento įgaliojimų pildyti teisės aktų spragas, ribos. Teisinio reguliavimo spragą galima suprasti kaip tam tikrų visuomeninių santykių, kurie turi būti teisiškai sureguliuoti, visišką nereglamentavimą; kaip tam tikrų

⁹³ Постановление Конституционного Суда РФ от 4 марта 1997 N 4-П "По делу о проверке конституционности статьи 3 Федерального закона от 18 июля 1995 года "О рекламе"// <http://www.zaki.ru/pagesnew.php?id=11173>; prisijungimo laikas: 2011-04-24.; Постановление Конституционного Суда РФ от 9 января 1998 г. N 1-П. "По делу о проверке конституционности Лесного кодекса Российской Федерации"// http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_17481/; prisijungimo laikas: 2011-04-24.

⁹⁴ Постановление Конституционного Суда РФ от 25 июня 2001 г. N 9-П "По делу о проверке конституционности Указа Президента Российской Федерации от 27 сентября 2000 года N 1709 "О мерах по совершенствованию управления государственным пенсионным обеспечением в Российской Федерации" в связи с запросом группы депутатов Государственной Думы"// <http://www.akdi.ru/ks/post/117.htm>; prisijungimo laikas: 2011-04-30.

⁹⁵ Лучин В. О., Мазуров А. В. Президент - гарант Конституции // Право и политика. 2000, №3. // http://library.by/portalus/modules/internationallaw/print.php?subaction=showfull&id=1095956301&archive=&start_from=&ucat=10&; prisijungimo laikas: 2011-04-30.

santykių ne visišką reglamentavimą (t.y. tam tikras visuomeninis santykis reglamentuojamas, tačiau kai kurie jo aspektai, kurie turėtų būti reguliuojami, nėra aptarti įstatyme); spraga gali būti suprantama ir kaip teisinio reguliavimo neapibrėžtis, netikslumas⁹⁶. Iš Konstitucinio Teismo nutarimų matyti, kad prerogatyva spręsti teisinių reguliavimo spragų buvimo ar nebuvimo klausimą, paliekama šalies vadovui. Kai kurie visuomeniniai santykiai (kuriems pagal Konstituciją būtinas įstatyminis reguliavimas) ir po federalinio įstatymo priėmimo gali būti reguliuojami Prezidento įsaku, jei, pasak valstybės vadovo, įstatyminio reglamentavimo nepakanka arba jame vis dar yra spragų⁹⁷.

Apibendrinus visa, kas pasakyta, mūsų nuomone, negalima nesutikti su E. I. Koliušinu, kuris teigia, kad „tokia Rusijos Federacijos Konstitucijos aiškinimo metodologija suteikia galimybę be galo plėsti Prezidento įgaliojimus, pateisinant juos Prezidento, kaip Konstitucijos garanto, išimtinė teise⁹⁸“.

3.1.2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai valstybės valdžios institucijų formavimo ir jų veiklos atžvilgiu

3.1.2.1. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai Vyriausybės ir Valstybės Dūmos atžvilgiu

Jau buvo minėta anksčiau, kad Rusijos Federacijos Vyriausybė yra aukščiausia Rusijos Federacijos vykdomosios valdžios institucija. Vyriausybę sudaro Vyriausybės Pirmininkas, Vyriausybės Pirmininko pavaduotojai ir federaliniai ministrai (Konstitucijos 110 str.). Išanalizavus Prezidento įgaliojimus santykiuose su Vyriausybe, mūsų nuomone, galima išskirti keturis įgaliojimus, kurie labiausiai atspindi Prezidento galimybę įtakoti vykdomąją valdžią. Visų pirma, išimtinė Prezidento teisė skirti Vyriausybės Pirmininką (Valstybės Dūmos pritarimu); antra, Prezidento prerogatyva skirti ir atleisti iš pareigų Vyriausybės Pirmininko pavaduotojus ir federalinius ministrus (Vyriausybės Pirmininko teikimu); trečia, teisė dalyvauti ir pirmininkauti Vyriausybės posėdžiuose; ketvirta, išimtinė valstybės vadovo teisė priimti sprendimą dėl Federacijos Vyriausybės atstatydinimo. Toliau aptarsime kiekvieną iš jų.

⁹⁶ Большой юридический словарь (под ред. А.В. Малько). Москва: Проспект, 2009.

⁹⁷ Лучин В. О., Мазуров А. В. Президент - гарант Конституции // Право и политика. 2000, №3. // http://library.by/portalus/modules/internationallaw/print.php?subaction=showfull&id=1095956301&archive=&start_from=&ucat=10&; prisijungimo laikas: 2011-04-30.

⁹⁸ Там же.

Rusijos Federacijos Vyriausybės formavime dalyvauja Federacijos Prezidentas ir vieni iš Federalinio Susirinkimo rūmų. Federacijos Prezidentas Valstybės Dūmos pritarimu skiria Rusijos Vyriausybės Pirmininką (Konstitucijos 83 str. a punktas, 111 str. 1 d., Rusijos Federacijos Vyriausybės konstitucinio įstatymo⁹⁹ 7 str.). Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalis nurodo, kad Vyriausybės Pirmininko kandidatūrą Prezidentas turi pasiūlyti ne vėliau kaip per dvi savaites po to, kai naujai išrinktas Prezidentas pradeda eiti savo pareigas (paminėtina, kad Konstitucijos 116 straipsnis numato, jog Rusijos Federacijos Vyriausybė grąžina savo įgaliojimus naujai išrinktam Prezidentui), taip pat Vyriausybei atsistatydinus arba per savaitę po to, kai Valstybės Dūma nepritarė Vyriausybės Pirmininko kandidatūrai. To paties straipsnio 3 dalis numato Valstybės Dūmos pareigą apsvarstyti Prezidento pateiktą Pirmininko kandidatūrą per vieną savaitę. Jeigu Valstybės Dūma tris kartus nepritaria Prezidento pateiktoms Vyriausybės Pirmininko kandidatūroms, Prezidentas skiria Vyriausybės Pirmininką, paleidžia Valstybės Dūmą ir skiria naujus rinkimus (Konstitucijos 111 str. 4 d.). Valstybės Dūmos paleidimo atveju Prezidentas nustato jos rinkimų datą taip, kad naujai išrinkta Valstybės Dūma susirinktų ne vėliau kaip per keturis mėnesius nuo paleidimo (Konstitucijos 109 str. 2 d.).

Negana to, kad Prezidentas turi įgaliojimus paleisti Valstybės Dūmą, jei pastaroji tris kartus nepritaria Prezidento pateiktoms Pirmininko kandidatūroms, Prezidentas neprivalo kiekvieną kartą teikti skirtingas Pirmininkų kandidatūras¹⁰⁰, t.y., visus tris kartus Prezidentas gali siūlyti tą patį asmenį. 1998 m. gruodžio 11 d. konstitucinės justicijos byloje pareiškėjas (Valstybės Dūma) teigė, kad Konstitucijos 111 straipsnio 4 dalies formuluotė „jeigu Valstybės Dūma tris kartus nepritaria Rusijos Federacijos Prezidento pateiktoms Rusijos Federacijos Vyriausybės Pirmininko kandidatūroms“ reiškia, kad kaskart turi būti teikiamos skirtingų asmenų kandidatūros. Tačiau Konstitucinis Teismas pasisakė, kad Prezidentas turi teisę teikti to paties asmens kandidatūrą tiek du, tiek tris kartus, taip pat jis turi teisę kaskart siūlyti vis kitą asmenį. Valstybės Dūmai tris kartus nepritarus Prezidento pateiktoms kandidatūroms – nesvarbu, ar kiekvieną kartą buvo siūlomas kitas asmuo, ar tas pats asmuo du ar tris kartus – atsiranda šios pasekmės: Prezidentas skiria Vyriausybės Pirmininką, paleidžia

⁹⁹ Федеральный конституционный закон от 17 декабря 1997 г. N 2-ФКЗ "О Правительстве Российской Федерации"// <http://www.rg.ru/1997/12/23/pravitelstvo-dok.html>; prisijungimo laikas: 2011-05-13.

¹⁰⁰ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 декабря 1998 г. N 28-П "По делу о толковании положений части 4 статьи 111 Конституции Российской Федерации"// <http://constitution.garant.ru/act/government/12113889/>; prisijungimo laikas: 2011-05-13.

Valstybės Dūmą ir skiria naujus rinkimus¹⁰¹. Konstitucinis Teismas savo išvadą argumentavo tuo, kad Konstitucija numato Prezidento prerogatyvą formuoti užsienio bei vidaus politikos kryptis, kurias įgyvendina Vyriausybė. Iš to, pasak Teismo, ir išplaukia Prezidento įgaliojimai sudaryti asmeninio pobūdžio sudėties Vyriausybę, tame tarpe ir Vyriausybės pirmininko kandidatūros pasirinkimas bei jo paskyrimas. Be to, Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Vyriausybės Pirmininko kandidatūros pasirinkimas yra Prezidento prerogatyva. Konstitucija nenumato jokių Prezidento teisės pasirinkti bei siūlyti Pirmininko kandidatūrą apribojimų. Valstybės Dūma Pirmininko skyrimo dalyvauja išreiškdamas savo sutikimą arba nesutikimą siūlomoms kandidatūros atžvilgiu. Tam, kad būtų išvengta nesutarimų dėl Pirmininko kandidatūros bei jo skyrimo, būtinas abipusis tiek Prezidento, tiek Valstybės Dūmos bendradarbiavimas¹⁰².

Taigi, kaip matyti, Vyriausybės Pirmininko skyrimo klausimu, o kartu ir visos Vyriausybės formavimo, lemiamą žodį turi Prezidentas. I. V. Levakin teigia, kad po tokio Vyriausybės formavimo seka faktinis jos valdymas¹⁰³. Mūsų nuomone, Rusijos Federacijos Vyriausybės formavimo modelis suponuoja kelias išvadas. Visų pirma, akivaizdu, kad Valstybės Dūma sąmoningai stengsis išvengti paleidimo procedūros, todėl tokiu būdu netiesiogiai nustatoma Valstybės Dūmos, norinčios tęsti savo įgaliojimus, pareiga pritarti Vyriausybės Pirmininko kandidatūrai. Antra, kadangi Prezidentas turi teisę tris kartus siūlyti tą patį kandidatą, o Valstybės Dūmai nepritarus, ją paleidžia, apskritai paneigiamas Valstybės Dūmos sprendimo dėl Pirmininko kandidatūros būtinumas, t.y., net ir nesant Valstybės Dūmos sutikimo, Prezidentas Vyriausybės Pirmininku skiria tą asmenį, kurį ir norėjo skirti.

Kai Vyriausybės Pirmininkas paskiriamas, jis siūlo Rusijos Federacijos Prezidentui Pirmininko pavaduotojų ir federalinių ministrų kandidatūras (Konstitucijos 112 str. 2 d., Vyriausybės įstatymo 9 str.). Taip pat, ne vėliau kaip per savaitę nuo paskyrimo Pirmininkas teikia Prezidentui siūlymus dėl federalinių vykdomosios valdžios institucijų struktūros. 1999 m. sausio 27 d. nutarime, Konstitucinis Teismas pasisakė, kad sąvokos „struktūra“ ir „sistema“ nėra tapačios. Federalinių vykdomosios valdžios institucijų sistemą sudaro Vyriausybė (kurią savo ruožtu sudaro Vyriausybės Pirmininkas, jo pavaduotojai ir federaliniai ministrai), ministerijos ir kiti federaliniai vykdomosios valdžios organai, kuriuos nustato Konstitucija, konstitucinis Vyriausybės įstatymas ir kiti įstatymai. Tuo tarpu federalinių

¹⁰¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 декабря 1998 г. N 28-П "По делу о толковании положений части 4 статьи 111 Конституции Российской Федерации" // <http://constitution.garant.ru/act/government/12113889/>; prisijungimo laikas: 2011-05-13.

¹⁰² Там же // <http://constitution.garant.ru/act/government/12113889/>; prisijungimo laikas: 2011-05-15.

¹⁰³ Левакин И.В. Полномочия Президента РФ по сохранению единства и территориальной целостности Российского государства // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право. 2001. № 1. С. 229.

vykdomosios valdžios institucijų struktūra – tai konkrečių organų, įeinančių į federalinių vykdomosios valdžios institucijų sistemą, sąrašas¹⁰⁴. „Sistema“ nustato federalinių vykdomosios valdžios institucijų formą (ministerijos, komitetai, federalinės tarnybos ir t.t.), o „struktūra“ tai konkrečių vykdomosios valdžios organų sąrašas (pvz., Valstybinis Jaunimo komitetas), kurį Prezidentui ne vėliau kaip per Konstitucijoje numatytą terminą teikia Pirmininkas ir kuris tvirtinamas Prezidento įsaku¹⁰⁵.

Konstitucijos 83 str. b punktas numato, kad Prezidentas turi teisę pirmininkauti Vyriausybės posėdžiuose. Konstitucinio Vyriausybės įstatymo 31 straipsnis be teisės pirmininkauti Vyriausybės posėdžiuose, suteikia teisę Prezidentui pirmininkauti ir Vyriausybės Prezidiumo posėdžiuose, kurie šaukiami tada, kai būtinas operatyvus valstybinio klausimo nagrinėjimas (konstitucinio Vyriausybės įstatymo 31 str.).

Kalbant apie Vyriausybės įgaliojimų pabaigą, Rusijos Federacijos Konstitucijoje vartojamos sąvokos „įgaliojimų grąžinimas“, „atsistatydinimas“ bei „atstatydinimas“. Toliau aptarsime kiekvienos iš šių sąvokų prasmę bei skirtumus.

Konstitucijos 116 straipsnis ir Vyriausybės konstitucinio įstatymo 35 straipsnis numato, kad Rusijos Federacijos Vyriausybė grąžina savo įgaliojimus naujai išrinktam Prezidentui. Tą dieną, kai naujai išrinktas Prezidentas pradeda eiti savo pareigas, Vyriausybė sprendimą apie įgaliojimų grąžinimą įformina potvarkiu (konstitucinio Vyriausybės įstatymo 35 str. 1 d). Vyriausybei grąžinus įgaliojimus, Prezidentas paveda jai eiti savo pareigas iki tol, kol bus sudaryta nauja Rusijos Federacijos Vyriausybė (Konstitucijos 117 str. 5 d.). Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas yra būtinas net ir tuo atveju, jei Prezidentas ketina dirbti su tos pačios sudėties Vyriausybe. Nauja Vyriausybė gali būti suformuota lygiai tokios pačios sudėties, bet tik po to, kai grąžina savo įgaliojimus naujai išrinktam Prezidentui¹⁰⁶. Taigi, kaip matyti, nors Vyriausybės įgaliojimų trukmė nei Konstitucijoje, nei Vyriausybės įstatyme nėra apibrėžta, ji siejama su Prezidento įgaliojimų trukme.

Konstitucijos 83 straipsnio c punktas numato, kad Prezidentas priima sprendimą atstatydinti Rusijos Vyriausybę. Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad Vyriausybė gali atsistatydinti, o jos atsistatydinimą priima arba jo nepriima Prezidentas. Konstitucijoje vartojamos

¹⁰⁴ Постановление Конституционного Суда РФ от 27 января 1999 г. N 2-П "По делу о толковании статей 71 (пункт "Г"), 76 (часть 1) и 112 (часть 1) Конституции Российской Федерации" // <http://www.constitution.ru/decisions/80063/80063.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-15.

¹⁰⁵ Макаренко А.Г. Размышления о необходимости принятия нового федерального закона „О системе федеральных органов исполнительной власти Российской Федерации“ // Представительная власть - XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. 2007, № Спецвыпуск.

¹⁰⁶ Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 176.

formuluotės leidžia daryti išvadą, kad netgi tuo atveju, kai iniciatyvą pareiškia pati Vyriausybė, ją atstatydinti gali tik Prezidentas. To paties straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad Prezidentas gali priimti sprendimą dėl Vyriausybės atstatydinimo. Taigi, antruoju atveju Prezidentas turi teisę savarankiškai, be pačios Vyriausybės iniciatyvos, priimti sprendimą dėl jos atstatydinimo. Konstitucija nenumato jokių sąlygų ar reikalavimų, į kuriuos atsižvelgdamas Prezidentas gali priimti tokį sprendimą. Konstitucija ir kiti teisės aktai taip pat nenumato, kad Prezidentas privalo motyvuoti savo sprendimą dėl Vyriausybės atstatydinimo¹⁰⁷. Galima teigti, kad aptariama Prezidento teisė savarankiškai priimti sprendimą dėl Vyriausybės atstatydinimo, suteikia galimybę valstybės vadovui daryti poveikį Vyriausybei bei jos priimamiems sprendimams.

Konstitucijos 117 straipsnio 3 ir 4 dalys numato atvejus, kada Prezidentas turi teisę rinktis – atstatydinti Rusijos Federacijos Vyriausybę arba paleisti Valstybės Dūmą. Šiais atvejais būtina Vyriausybės arba Valstybės Dūmos iniciatyva, tuo tarpu Prezidentas tik priima galutinį sprendimą. Pirmasis atvejis, susijęs su parlamento iniciatyva. Valstybės Dūmai pareiškus nepasitikėjimą Vyriausybe (nutarimas dėl nepasitikėjimo priimamas visų Valstybės Dūmos deputatų balsų dauguma) Prezidentas turi teisę paskelbti Vyriausybės atstatydinimą arba nesutikti su Valstybės Dūmos sprendimu. Jeigu Prezidentas nesutinka su Valstybės Dūmos sprendimu, pastaroji per tris mėnesius gali pakartotinai pareikšti nepasitikėjimą Vyriausybe. Tokiu atveju valstybės vadovas privalo priimti alternatyvų sprendimą – arba atstatydinti Vyriausybę, arba paleisti Valstybės Dūmą (Konstitucijos 117 str. 3 d.). Antruoju atveju reikalingas Vyriausybės sprendimas. Jei Vyriausybės Pirmininkas kreipiasi į Valstybės Dūmą dėl pasitikėjimo Vyriausybe ir jei Valstybės Dūma pareiškia nepasitikėjimą ja, Prezidentas per septynias dienas priima sprendimą dėl Vyriausybės atstatydinimo arba Valstybės Dūmos paleidimo (Konstitucijos 117 str. 4 d.). Vyriausybės atstatydinimo atveju Prezidentas paveda jai eiti savo pareigas iki tol, kol bus sudaryta nauja Vyriausybė (Konstitucijos 117 str. 5 d.). Kaip jau buvo minėta, Vyriausybės sudarymo procedūras reglamentuoja Konstitucijos 111 straipsnis.

Reikia atkreipti dėmesį, kad Vyriausybės įstatymas numato Vyriausybės Pirmininko atleidimą iš pareigų (konstitucinio Vyriausybės įstatymo 7 str. 2 d.). Nors Vyriausybės atstatydinimo ir Pirmininko atleidimo atveju pasekmės yra vienodos – Vyriausybės įgaliojimų pasibaigimas, skiriasi procedūra. Konstitucinis Vyriausybės įstatymas numato, kad Prezidentas atleidžia Vyriausybės

¹⁰⁷ Конституция Российской Федерации: доктринальный комментарий (постатейный) (под ред. Ю.А. Дмитриева) // Деловой двор. 2009 г. // <http://base.garant.ru/5697462/6/#6000>; prisijungimo laikas: 2011-05-16.; Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 177.

Pirmininką iš pareigų kai: 1) Pirmininkas pareiškia apie atsistatydinimą; 2) Pirmininkas negali vykdyti savo pareigų. Apie Pirmininko atleidimą Prezidentas informuoja Federacijos Tarybą ir Valstybės Dūmą (Vyriausybės įstatymo 7 str.). Konstitucinio Vyriausybės įstatymo 8 straipsnio 2 dalis numato, kad tuo atveju, kai Pirmininkas atleidžiamas iš pareigų, Prezidentas turi teisę, iki kol bus paskirtas naujasis Pirmininkas, bet ne ilgiau kaip dviem mėnesiams, pavesti vienam iš Pirmininko pavaduotojų eiti Pirmininko pareigas.

Be visų išvardintų Prezidento įgaliojimų, būtina paminėti ir tai, kad Rusijos Federacijos Konstitucija valstybės vadovui suteikia teisę vykdyti Vyriausybės priimamų teisės aktų priežiūrą. Prezidentas gali panaikinti Vyriausybės nutarimus ir potvarkius, prieštaraujančius Konstitucijai, federaliniams įstatymams ir Prezidento įsakams (Konstitucijos 115 str. 3 d.). Aptariamos Prezidento teisės įgyvendinimo tvarka nėra numatyta. Vyriausybės konstitucinio įstatymo 33 straipsnis kalba būtent apie šį Prezidento įgaliojimą, tačiau jame tik pakartojama Konstitucijos nuostata. Dėl teisinio neapibrėžtumo kyla klausimų. Kas nustato Vyriausybės aktų neatitikimo aukštesnės teisinės galios aktams faktą? Ar užtenka vien tik Prezidento nuomonės, kad Vyriausybės nutarimas ar potvarkis prieštarauja Konstitucijai, įstatymams ar Prezidento įsakams, ar yra būtinas kompetentingo organo sprendimas? Mūsų nuomone, jei Prezidentui kyla abejonių dėl Vyriausybės aktų atitikimo Konstitucijai, įstatymams ar įsakams, jis privalo kreiptis į atitinkamos kompetencijos teismą ir tik po to, kai teismas patvirtina Prezidento abejones, panaikinti Vyriausybės nutarimą ar potvarkį. Priešingu atveju, Prezidentui būtų suteikta teisė įgyvendinti teisminei valdžiai būdingus įgaliojimus. Pasak Konstitucijos komentaro autorių, nors galutinė teisminė instancija yra teismas, Konstitucija nenumato minėto pobūdžio Prezidento sprendimo apskundimo galimybes. Praktikoje valstybės vadovas Vyriausybės aktų kontrolę įgyvendina be jokių apribojimų, taigi, faktiškai šiuo atveju jis veikia kaip Vyriausybės vadovas¹⁰⁸.

Nors, kaip jau minėta, Rusijos Federacijos Konstitucija tiesiogiai nenurodo, jog Prezidentas priklauso kuriai nors vienai iš trijų valdžių (įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminei), tačiau Prezidento įgaliojimams formuoti Vyriausybę, teisė pirmininkauti jos posėdžiuose, teisė savarankiškai priimti sprendimą atstatydinti Vyriausybę, teisė revizuoti Vyriausybės teisės aktus rodo, kad valstybės vadovo rankose sutelkti įgaliojimams suteikia Prezidentui itin stiprias galias įtakoti Vyriausybės veiklą.

¹⁰⁸ Конституция Российской Федерации: доктринальный комментарий (постатейный) (под ред. Ю.А. Дмитриева) // Деловой двор. 2009 г. // <http://base.garant.ru/5697462/6/#6000>; prisijungimo laikas: 2011-05-19.

Rusijos Federacijos Prezidentas ne tik skiria Valstybės Dūmos rinkimus, bet ir turi įgaliojimus paleisti žemuosius parlamento rūmus. Konstitucijos 84 straipsnio b punkte numatyta, kad Rusijos Federacijos Prezidentas paleidžia Valstybės Dūmą Konstitucijoje numatytais atvejais ir tvarka. Jau buvo minėta, kad vienas iš Valstybės Dūmos paleidimo pagrindų yra susijęs su Vyriausybės Pirmininko kandidatūros tvirtinimu. Kiti du pagrindai taip pat buvo aptarti anksčiau, kalbant apie Vyriausybės įgaliojimų pasibaigimą. Apibendrinus galima pasakyti, kad Konstitucija numato tris atvejus, kada gali būti paleidžiama Valstybės Dūma: 1) kai tris kartus nepritaria Prezidento pateiktai Vyriausybės Pirmininko kandidatūrai (Konstitucijos 111 str. 4 d.); 2) po pakartotinio nepasitikėjimo Vyriausybe pareiškimo, jeigu Prezidentas nepareiškė atstatydinąs Vyriausybę (Konstitucijos 117 str. 3 d.); 3) tuo atveju, kai Vyriausybė kreipiasi į Valstybės Dūmą ir pastaroji pareiškia nepasitikėjimą, jeigu Prezidentas nepriėmė sprendimo atstatydingi Vyriausybės (Konstitucijos 117 str. 4 d.)¹⁰⁹. Pirmuoju atveju valstybės vadovas yra įpareigotas paleisti Valstybės Dūmą, kitais dviem Prezidentas turi diskrecijos teisę pasirinkti – paleisti Valstybės Dūmą ar atstatydingi Vyriausybę. Būtina paminėti, kad Konstitucija numato tam tikrus Prezidento teisės paleisti Valstybės Dūmą ribojimus. Valstybės Dūma nė vienu iš minėtų atvejų negali būti paleista, kai: 1) ji iškelia kaltinimus Prezidentui (Dūma negali būti paleista iki tol, kol dėl jų Federacijos Taryba priims atitinkamą sprendimą); 2) jeigu visoje Rusijos teritorijoje įvesta karo arba nepaprastoji padėtis; 3) likus šešioms mėnesiams iki Prezidento kadencijos pabaigos (Konstitucijos 109 str. 4, 5 d.). Be to, 117 straipsnyje numatytais atvejais Valstybės Dūma negali būti paleista vienerius metus nuo jos išrinkimo (Konstitucijos 109 str. 3 d.). Bet kuriuo Valstybės Dūmos paleidimo atveju Prezidentas privalo nustatyti tokią rinkimų datą, kad naujai išrinkta Valstybės Dūma susirinktų ne vėliau kaip per keturis mėnesius nuo jos paleidimo (Konstitucijos 109 str. 2 d.).

Vienoje iš Konstitucinės justicijos bylų, Rusijos Konstitucinis Teismas sprendė pareiškėjo – Valstybės Dūmos – klausimą dėl Valstybės Dūmos įgaliojimų pasibaigimo momento. Pareiškėjo nuomone, Konstitucijoje įtvirtintas tik vienas Valstybės Dūmos įgaliojimų nutrūkimo momentas, t.y., Konstitucijos 99 straipsnio 4 dalis, kuri numato, kad Valstybės Dūmos įgaliojimams baigiasi nuo tada, kai pradeda dirbti naujai išrinkta Valstybės Dūma. Todėl, pasak pareiškėjo, net ir po to, kai Prezidentas priima sprendimą paleisti Valstybės Dūmą, ji turi teisę vykdyti visus įgaliojimus iki tol, kol pradės dirbti

¹⁰⁹ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 ноября 1999 г. N 15-П "По делу о толковании статей 84 (пункт "б"), 99 (части 1, 2 и 4) и 109 (часть 1) Конституции Российской Федерации" // <http://www.constitution.ru/decisions/1675898/1675898.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-19.

naujai išrinkta Dūma¹¹⁰. Konstitucinis Teismas, spręsdamas šį klausimą išdėstė kelias itin reikšmingas pozicijas. Teismas pabrėžė, kad Konstitucija numato vienintelį subjektą, galintį paleisti Valstybės Dūmą, t.y. Rusijos Federacijos Prezidentą. Šis klausimas priklauso išimtinai Prezidento kompetencijai. Konstitucijoje numatyta Valstybės Dūmos paleidimo galimybė – tai konstitucinis–teisinis būdas spręsti konfliktus tarp Prezidento ir Valstybės Dūmos formuojant Vyriausybę, taip pat tarp Valstybės Dūmos ir Vyriausybės, kai pastarajai pareikštas Valstybės Dūmos nepasitikėjimas. Šios konstitucinės nuostatos tikslas – užtikrinti savalaikį Vyriausybės formavimą arba, atitinkamai, užtikrinti tolimesnį Vyriausybės darbą, jei pastaroji turi valstybės vadovo pasitikėjimą. Konstitucijos 99 straipsnio 1 dalis numato, kad Federalinis Susirinkimas yra nuolat veikianti institucija. Tam, kad būtų garantuotas šis konstitucinis Federalinio Susirinkimo statusas, valstybės vadovas įpareigotas kartu su Valstybės Dūmos paleidimu skirti rinkimų datą, tam, kad naujai išrinkta Valstybės Dūma bet kuriuo atveju susirinktų ne vėliau kaip per keturis mėnesius, kaip tai numatyta Konstitucijos 109 straipsnyje. Tokiu būdu Valstybės Dūmos paleidimo momentas sutampa su naujų rinkimų datos paskelbimu. Valstybės Dūmos paleidimo teisinės pasekmės pasireiškia tuo, kad nuo paleidimo momento ji negali leisti įstatymų, taip pat įgyvendinti kitų konstitucinių įgaliojimų. Valstybės Dūmos priimti teisės aktai po to, kai Prezidentas ją paleidžia ir paskelbia naujų rinkimų datą, yra nelegitimūs. Būtent tuo skiriasi Valstybės Dūmos įgaliojimų nutrūkimas priėmus sprendimą ją paleisti ir Valstybės Dūmos įgaliojimų pasibaigimas praėjus ketverių metų kadencijai (Konstitucijos 96 str. 1 d.). Nuo to momento, kai Prezidentas paleidžia Valstybės Dūmą ir paskelbia naujų rinkimų datą, Valstybės Dūma netenka įgaliojimų leisti įstatymus, taip pat kitų Konstitucijoje numatytų įgaliojimų. Tuo tarpu, kai pasibaigia Valstybės Dūmos kadencija, iki tol, kol pradeda dirbti naujai išrinkta Valstybės Dūma, ankstesnė Valstybės Dūma gali įgyvendinti visus Konstitucijoje bei įstatymuose jai numatytus įgaliojimus. Be to, Prezidentui paleidus Valstybės Dūmą ir paskelbus naują rinkimų datą, jokia kita valstybės valdžios institucija negali vykdyti Valstybės Dūmos įgaliojimų¹¹¹.

¹¹⁰ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 ноября 1999 г. N 15-П "По делу о толковании статей 84 (пункт "б"), 99 (части 1, 2 и 4) и 109 (часть 1) Конституции Российской Федерации" // <http://www.constitution.ru/decisions/1675898/1675898.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-19.

¹¹¹ Там же // <http://www.constitution.ru/decisions/1675898/1675898.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-19.

3.1.2.2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai Rusijos Federacijos subjektų valdžios institucijų atžvilgiu

Kaip jau buvo minėta 1 skyriuje, valstybės valdžios institucijų sistemą Rusijoje sudaro Rusijos Federacijos valstybės valdžios organai ir Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios organai. Valstybės vadovas turi įgaliojimų ne tik valstybės valdžios institucijų, bet ir Federacijos subjektų valdžios institucijų atžvilgiu. Rusijos Konstitucija ir Įstatymas numato Prezidento įgaliojimus Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidybos bei vykdomosios valdžios institucijų atžvilgiu.

Kaip jau minėta, aukščiausia vykdomosios valdžios institucija bei aukščiausias vykdomosios valdžios pareigūnas subjektuose vadinamas įvairiai. Kalbant apie Aukščiausiąjį Federacijos subjekto pareigūną (aukščiausios vykdomosios valdžios institucijos vadovą), toliau šiame tekste kai kur bus vartojama sąvoka Gubernatorius; kalbant apie Federacijos subjekto aukščiausią vykdomosios valdžios instituciją – subjekto Vyriausybę.

Federacijos subjekto aukščiausią vykdomosios valdžios instituciją formuoja Gubernatorius (Įstatymo 17 str. 4 d., 18 str. 7 d.). Dažniausiai Federacijos subjektų Pagrindiniai įstatymai numato, kad jis pats ir vadovauja subjekto Vyriausybei, tačiau kai kuriuose subjektuose, pvz., Dagestano Respublikoje¹¹², aukščiausiai vykdomosios valdžios institucijai vadovauja kitas asmuo.

Gubernatoriaus kandidatūrą Federacijos subjekto parlamentui teikia Rusijos Prezidentas. Prezidentas Gubernatoriaus kandidatūrą pasirenka iš politinių partijų pasiūlyto kandidatų sąrašo (Įstatymo 18 str. 2 d.). Teisę siūlyti kandidatūras turi tik ta politinė partija, kurios iškeltas kandidatų sąrašas paskutiniuose Federacijos subjekto parlamento rinkimuose gavo daugiausiai rinkėjų balsų¹¹³. Rusijos Federacijos Subjekto įstatymų leidybos institucija per 10 dienų nuo kandidatūros pateikimo privalo ją apsvarstyti. Jeigu daugiau nei pusė visų deputatų balsuoja už – ji laikoma patvirtinta. Tuo atveju, jei Federacijos subjekto įstatymų leidybos instituciją sudaro dveji rūmai, sprendimas priimamas bendrame posėdyje. Kandidatūra laikoma patvirtinta, jei už balsavo daugiau nei pusė visų ir vienu, ir kitų rūmų deputatų. Jei per 10 dienų parlamentas nepateikia atsakymo arba atmeta Prezidento pasiūlytą kandidatą, rengiamos konsultacijos. Konsultacijų metu diskutuojama su Federacijos subjekto parlamentu bei politinėmis partijomis, pasiūliusiomis Prezidentui Gubernatoriaus kandidatūrą. Ne

¹¹² Конституция Республики Дагестан. Ст. 84// http://constitution.garant.ru/region/cons_dagest/; prisijungimo laikas: 2011-06-16.

¹¹³ Федеральный закон от 11 июля 2001 г. N 95-ФЗ "О политических партиях". Ч. 1 ст. 26 // <http://base.garant.ru/183523/5/#261>; prisijungimo laikas: 2011-06-16.

vėliau kaip per 7 dienas Prezidentas pakartotinai teikia Gubernatoriaus kandidatūrą (Įstatymo 18 str. 2 d.). Jei Federacijos subjekto įstatymų leidybos institucija antrą kartą atmeta kandidatūrą arba jos apskritai nesvarsto, Prezidentas ne anksčiau kaip po 30 dienų (kurių metu taip pat vyksta konsultacijos) gali paleisti Federacijos subjekto parlamentą (Įstatymo 9 str. 4.1 d., 18 str. 2 d.). Tokiu atveju skelbiami pirmalaikiai Federacijos subjekto parlamento rinkimai (Įstatymo 9 str. 4.1 d., 5 d.). Kaip matyti, Gubernatoriaus skyrimo tvarka primena Federacijos Vyriausybės Pirmininko skyrimo tvarką. Tiek vienu, tiek kitu atveju Prezidentas turi itin svarių įgaliojimų – teikti Vyriausybės Pirmininko ir Gubernatoriaus kandidatūras bei paleisti Valstybės Dūmą arba, atitinkamai, Federacijos subjekto parlamentą.

Reikia atkreipti dėmesį, kad Aukščiausio Federacijos subjekto pareigūno skyrimo tvarka ne visuomet buvo tokia, kaip aptarėme. Iki 2004 m. gruodžio mėn. galiojusi įstatymo „Dėl bendrųjų Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios (atstovaujamosios) ir vykdomosios valdžios organų struktūros principų“ redakcija numatė, kad Aukščiausiasį federacijos subjekto pareigūną tiesioginiuose rinkimuose renka Federacijos subjekto teritorijoje gyvenantys piliečiai¹¹⁴. Tik 2004 m. gruodžio 11 d. buvo priimtas Federalinis įstatymas, kardinaliai pakeitęs Gubernatoriaus rinkimų tvarką ir šią prerogatyvą suteikęs Prezidentui bei Federacijos subjekto parlamentui. Įdomu tai, kad Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo praktika šiuo klausimu nėra nuosekli. 1996 m. sausio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas pasisakė, kad Altajaus krašto Statutas, numatantis, jog Aukščiausias šalies pareigūnas (Administracijos vadovas) renkamas ne tiesiogiai tautos, o Parlamentinės Asamblėjos, prieštarauja Rusijos Federacijos Konstitucijai bei galiojantiems įstatymams¹¹⁵. Pasak Konstitucinio Teismo, tokiu atveju neišvengiamai pažeidžiamas konstitucinis Federacijos subjekto vykdomosios valdžios savarankiškumo principas¹¹⁶. Taigi, šiame nutarime Konstitucinis Teismas pateikė

¹¹⁴ Федеральный закон от 22 сентября 1999 г. N 184-ФЗ “ Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации. Ст.18// <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102061868&rdk=1>; prisijungimo laikas: 2011-06-20.

¹¹⁵ Постановление Конституционного Суда РФ от 18 января 1996 г. N 2-П „По делу о проверке конституционности ряда положений Устава (Основного Закона) Алтайского края“// <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102038875&intelsearch=%EF%EE%F1%F2%E0%ED%EE%E2%EB%E5%ED%E8%E5+%EA%EE%ED%F1%F2%E8%F2%F3%F6%E8%EE%ED%ED%EE%E3%EE+%F1%F3%E4%E0+%EE%F2+18+%FF%ED%E2%E0%F0%FF+1996>; prisijungimo laikas: 2011-06-18.

¹¹⁶ Там же //

<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102038875&intelsearch=%EF%EE%F1%F2%E0%ED%EE%E2%EB%E5%ED%E8%E5+%EA%EE%ED%F1%F2%E8%F2%F3%F6%E8%EE%ED%ED%EE%E3%EE+%F1%F3%E4%E0+%EE%F2+18+%FF%ED%E2%E0%F0%FF+1996>; prisijungimo laikas: 2011-06-20.

vienareikšmę poziciją, kad Gubernatorius renkamas tiesiogiai tautos¹¹⁷. 2005 m. gruodžio 21 d. Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą, kuriame buvo išdėstyta kitokia nuomonė. Konstitucinis Teismas šiuo metu galiojančią Gubernatoriaus rinkimų tvarką pripažino neprieštaraujančia Konstitucijai. Galiojanti įstatymo nuostata grindžiama Prezidento, kaip tiesioginio tautos atstovo, statusu¹¹⁸. Anot Konstitucinio Teismo, Prezidento teisė skirti Gubernatorių negali būti laikoma kaip pažeidžianti valdžių padalijimo principą, kadangi galutinį sprendimą dėl Aukščiausio Federacijos subjekto pareigūno skyrimo priima Federacijos subjekto parlamentas¹¹⁹. Dėl 1996 m. sausio 18 d. nutarimo, kuriame buvo tvirtai palaikyta tiesioginių Gubernatoriaus rinkimų tvarka, Konstitucinis Teismas pasisakė, kad „siekiant tinkamai išreikšti Konstitucijos normas, jos raidę bei dvasią, Konstitucinio Teismo formuojama teisminė praktika gali būti tikslinama ar net keičiama, atsižvelgiant į konkrečias socialines – teisines sąlygas“. 1996 m. sausio 18 d. nutarime Konstitucinis Teismas nesprenė, ar galimas kitoks Konstitucijai neprieštaraujantis Gubernatoriaus skyrimo teisinis reguliavimas. Išsakyta Konstitucinio Teismo pozicija negali būti taikoma visa apimtimi, kadangi analizuojamu atveju numatoma kitokia Aukščiausio subjekto pareigūno skyrimo tvarka, nei tvarka, kuri buvo nustatyta Altajaus krašto Statute¹²⁰. E. V. Junonova atkreipia dėmesį į vieno iš Konstitucinio Teismo teisėjų atskirojoje nuomonėje išdėstytą mintį: „Akivaizdu, kad pats sudėtingiausias uždavinys šioje byloje Konstituciniam Teismui buvo paaiškinti kardinalų savo pozicijos pasikeitimą tuo pačiu klausimu, kadangi iš principo tai yra neįmanoma. Normali logika to neleidžia¹²¹“.

Be to kas pasakyta, šiame nutarime Konstitucinis Teismas aiškiai apibrėžė Gubernatoriaus statusą – „ši pareigūną sieja tiesioginiai subordinacijos santykiai su Prezidentu, kuris, kaip valstybės vadovas, renkamas visuotiniuose, tiesioginiuose rinkimuose, užtikrina valstybės valdžios institucijų sąveiką“. Taigi, Konstitucinis Teismas įtvirtino vienos iš valstybės vykdomosios valdžios institucijos vadovo, Gubernatoriaus, pavaldumą Rusijos Federacijos Prezidentui.

¹¹⁷ Ионова Е.В. Общие принципы организации органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации в решениях Конституционного Суда Российской Федерации // Вестник Новосибирского государственного университета. 2007. Т. 3. № 1. С. 41.

¹¹⁸ Постановление Конституционного Суда РФ от 21 декабря 2005 г. N 13-П "По делу о проверке конституционности отдельных положений Федерального закона "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации" в связи с жалобами ряда граждан" // <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=57388>; prisijungimo laikas: 2011-06-20.

¹¹⁹ Там же // <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=57388>; prisijungimo laikas: 2011-06-22.

¹²⁰ Там же // <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=57388>; prisijungimo laikas: 2011-06-20.

¹²¹ Ионова Е.В. Общие принципы организации органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации в решениях Конституционного Суда Российской Федерации // Вестник Новосибирского государственного университета. 2007. Т. 3. № 1. С. 42.

Nekvestionuodami Gubernatoriaus skyrimo tvarkos bei minėtų Konstitucinio Teismo nutarimų, norime pastebėti, kad Federacijos Tarybą sudaro po du atstovus iš kiekvieno Rusijos Federacijos subjekto: vienas iš atstovaujamosios ir vienas iš vykdomosios valstybinės valdžios institucijų (Konstitucijos 95 str. 2 d.). Federacijos Subjekto vykdomosios valdžios institucijos atstovą, ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo Gubernatoriaus įgaliojimų pradžios, skiria Gubernatorius¹²². Kadangi Prezidentą ir Gubernatorių, pasak Konstitucinio Teismo, sieja pavaldumo santykiai, be to valstybės vadovas skiria Gubernatorių, o pastarasis skiria atstovą į Federacijos Tarybą, galima daryti prielaidą, kad Federacijos Tarybos formavimo atžvilgiu Prezidento įtaka taip pat galima. Be to, nors Federacijos Tarybos, priešingai nei Valstybės Dūmos, Prezidentas paleisti negali, tačiau netiesiogiai koreguoti Federacijos Tarybos sudėtį valstybės vadovas gali pasinaudodamas jam suteiktomis teisėmis Federacijos subjektų institucijų atžvilgiu. Pvz., Federacijos subjekto parlamentui nepritarus Prezidento siūlomai Gubernatoriaus kandidatūrai, Prezidentas gali paleisti Federacijos subjekto parlamentą, dėl ko keičiasi ir Federacijos Tarybos sudėtis. (Paminėtina, kad tiek vykdomosios, tiek įstatymų leidžiamosios valdžios atstovo įgaliojimai Federacijos Taryboje tęsiasi tol, kol tęsiasi jo įgaliojimai Federacijos subjekto institucijoje¹²³).

Be aptarto atvejo, kuomet Prezidentas gali paleisti Rusijos Federacijos subjekto parlamentą pastarajam nepritarus Gubernatoriaus kandidatūrai, kitas atvejis yra numatytas Įstatymo 9 straipsnio 4 dalyje. Jei teismas nustato, kad Federacijos subjekto parlamento priimtas teisės aktas (Konstitucija, Statutas, įstatymas arba kitas norminis aktas) prieštarauja Rusijos Konstitucijai ar įstatymams ir Federacijos subjekto parlamentas, per 6 mėnesius nuo teismo sprendimo įsigaliojimo dienos, nesiėmė jokių veiksmų, kad antikonstitucinis teisės aktas būtų pakeistas arba pripažintas netekusiu galios, ir dėl tokio Federacijos subjekto parlamento neveikimo valstybės valdžios institucijoms buvo sudarytos kliūtys įgyvendinti savo konstitucinius įgaliojimus, buvo pažeistos žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės arba juridinių asmenų interesai, Prezidentas įspėja Federacijos subjekto parlamentą. Jei per 3 mėnesius nuo įspėjimo subjekto įstatymų leidybos institucija vis vien nesiima jokių veiksmų, Prezidentas turi teisę paleisti Federacijos subjekto parlamentą. Reikia paminėti, kad Prezidentas gali imtis minėtų priemonių per vienerius metus nuo teismo sprendimo įsigaliojimo.

Įstatymo 27 straipsnio 1 dalis numato, kad Federacijos subjektų valdžios institucijų priimtų teisės aktų teisėtumą užtikrina Federacijos subjekto prokuroras ar jo pavaduotojai. Tačiau tam tikrų

¹²² Федеральный закон от 5 августа 2000 г. N 113-ФЗ "О порядке формирования Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации" Ст 4. // <http://base.garant.ru/182380/>; prisijungimo laikas: 2011-08-08.

¹²³ Там же, Ч. 1ст. 2, Ч. 1ст. 4 // <http://base.garant.ru/182380/>; prisijungimo laikas: 2011-08-08.

įgaliojimų šiuo klausimu turi ir valstybės vadovas. Visų pirma, Prezidentas turi teisę kreiptis ir į Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios valdžios institucijas su pasiūlymu, kaip turėtų būti keičiami Federacijos subjekto priimti teisės aktai, kad jie neprieštarautų Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams (Įstatymo 27 str. 3 d.). Nesutarimams dėl teisės akto pakeitimo išspręsti, Prezidentas panaudoja derinimo procedūras. Jei surasti bendro sprendimo vis vien nepavyksta, Prezidentas turi teisę perduoti ginčą spręsti atitinkamam teismui (Įstatymo 27 str. 4 d.). Antra, valstybės vadovas turi teisę, iki kol bus priimtas atitinkamo teismo sprendimas, sustabdyti Rusijos subjektų vykdomosios valdžios institucijų priimtų aktų galiojimą. Šia teise Prezidentas gali pasinaudoti tuo atveju, kai minėti aktai prieštarauja Konstitucijai ir federaliniams įstatymams, Rusijos Federacijos tarptautiniams įsipareigojimams arba pažeidžia žmogaus ir piliečio teises ir laisves (Konstitucijos 85 str. 2 d.). Paminėtina, kad ta pati Konstitucijos nuostata perkelta ir į įstatymą „Dėl bendrųjų Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios (atstovaujamosios) ir vykdomosios valdžios organų struktūros principų“. Įstatymo 29 straipsnio 1 dalis numato, kad Rusijos Federacijos Prezidentas turi teisę sustabdyti Federacijos subjekto Gubernatoriaus, taip pat kitų vykdomosios valdžios institucijų priimtų teisės aktų galiojimą. To paties straipsnio 2 dalis numato, kad tol, kol galioja Prezidento įsakas sustabdyti Federacijos subjekto vykdomosios valdžios institucijos priimtą aktą, draudžiama priimti kitą tokio paties ar panašaus pobūdžio aktą, išskyrus atvejus, kai norima pripažinti netekusiu galios Prezidento sustabdytą aktą arba pakeisti jį taip, kad jo sustabdymui nebeliktų pagrindo¹²⁴. Reikia atkreipti dėmesį, kad įstatyme nėra imperatyvo, nustatančio, kad teismas privalo patikrinti sustabdyto teisės akto atitikimą Konstitucijai, įstatymams, Rusijos tarptautiniams įsipareigojimams, žmogaus teisėms ir laisvėms. Įstatymas tik įtvirtina nuostatą, kad per 2 mėnesius nuo įspėjimo Federacijos subjekto Gubernatorius gali arba kreiptis į teismą arba pašalinti antikonstitucinį teisės aktą iš teisinės sistemos. Jei Gubernatorius jokių veiksmų nesiima, Prezidentas gali jį įspėti (Įstatymo 29.1 str. 2 d.). Darytina išvada, kad tuo atveju, jei Gubernatorius, gavęs Prezidento įspėjimą, ginčijamą aktą panaikina arba pašalina jame esančius prieštaravimus, pagrindo kreiptis į teismą nebelieka, todėl Prezidento sustabdyto teisės akto teisėtumo teismas nebesprendžia. Mūsų nuomone, ši įstatymo norma ydinga. Konstitucijos 85 straipsnio 2 dalies formuluotė „iki kol bus priimtas atitinkamo teismo sprendimas“ leidžia daryti išvadą, kad šiuo klausimu teismo sprendimas yra būtinas, t.y. tik teismas gali išspręsti ginčą galutinai, tuo tarpu Prezidento teisė sustabdyti teisės aktą yra tik laikina priemonė iki tol, kol bus

¹²⁴ Федеральный закон от 6 октября 1999 г. N 184-ФЗ "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации" // <http://base.garant.ru/12117177/1/>; prisijungimo laikas: 2011-08-08.

priimtas teismo sprendimas. Atsižvelgiant į teismo priimtą verdiktą, Federacijos subjekto vykdomosios valdžios institucijos galėtų inicijuoti teisės akto pakeitimą arba Prezidentas privalėtų pripažinti netekusiu galios įsaką, kuriuo buvo sustabdytas akto galiojimas.

Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijų atžvilgiu itin svarbi Prezidento teisė atleisti iš pareigų Aukščiausiąjį Federacijos subjekto pareigūną. Šis Prezidento įgaliojimas numatytas Įstatymo 29. 1 straipsnyje. Buvo minėta, kad per 2 mėnesius nuo Prezidento įspėjimo Gubernatorius turi imtis veiksmų prieštarigam teisės aktui panaikinti (arba pakeisti jį) arba kreiptis į teismą. Jei Gubernatorius jokių veiksmų nesiima, Prezidentas gali jį įspėti (Įstatymo 29.1 str. 2 d.). Antras atvejis, kada Prezidentas turi tokią teisę – jei per 2 mėnesius (ar kitą teismo numatytą terminą) nuo teismo sprendimo, kuriuo buvo konstatuota, kad subjekto Gubernatoriaus priimtas aktas prieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ar įstatymams, priėmimo dienos Gubernatorius nesiėmė jokių veiksmų teismo sprendimui įgyvendinti. Jei per vieną mėnesį nuo Prezidento įspėjimo Aukščiausiasis Federacijos subjekto pareigūnas nesiėmė jokių veiksmų, kad būtų pašalintos įspėjimo priežastys, Rusijos Federacijos Prezidentas atleidžia Aukščiausią pareigūną iš pareigų (Įstatymo 29.1 str. 3 d.).

Konstitucinis Teismas, sprenddamas dėl kai kurių įstatymo „Dėl bendrųjų Rusijos Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios (atstovaujamosios) ir vykdomosios valdžios organų struktūros principų“ nuostatų konstitucingumo pabrėžė, kad Rusijos Federacijos subjekto Gubernatorius gali būti atleistas iš pareigų tik tuo atveju, kai yra visos šios sąlygos: 1) yra teismo sprendimas, kad Gubernatoriaus priimtas aktas prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams; 2) yra teismo sprendimas, kuris patvirtina, kad Gubernatorius nevykdo teismo priimto sprendimo, t.y., nesiima veiksmų, kad iš teisinės sistemos Konstitucijai prieštaraujantis aktas būtų pašalintas; 3) Prezidentas buvo įspėjęs Aukščiausią pareigūną; 4) Aukščiausiasis pareigūnas gali būti atleistas iš pareigų tik tuo atveju, jei antikonstituciniu pripažintas aktas sukėlė sunkias, konstituciškai reikšmingas pasekmes¹²⁵. Šis Konstitucinio Teismo nutarimas leidžia daryti išvadą, kad Gubernatoriaus atstatydinimo atveju (priešingai nei tuo atveju, kai Gubernatorius, gavęs Prezidento įspėjimą, ginčijamą aktą panaikina arba pašalina jame esančius

¹²⁵ Постановление Конституционного Суда РФ от 4 апреля 2002 г. N 8-П "По делу о проверке конституционности отдельных положений Федерального закона "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации" в связи с запросами Государственного Собрания (Ил Тумэн) Республики Саха (Якутия) и Совета Республики Государственного Совета - Хасэ Республики Адыгея" // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_36254/; prisijungimo laikas: 2011-08-08.

prieštaravimus) teismo sprendimas dėl ginčijamo akto prieštaravimo, nesvarbu dėl kurios priežasties Gubernatorius buvo įspėtas, yra būtinas.

Dar keli atvejai, kada Prezidentas gali atleisti Gubernatorių iš pareigų, numatyti Įstatymo 29.1 straipsnio 3.1 dalyje. Šioje dalyje numatyta, kad Prezidentas gali atleisti Gubernatorių iš pareigų, jei Federacijos subjekto įstatymų leidžiamasis (atstovaujамasis) organas pareiškė nepasitikėjimą Gubernatoriumi, taip pat jei Gubernatorius dėl netinkamo pareigų vykdymo prarado Prezidento pasitikėjimą. Sąvokų „netinkamas pareigų vykdymas“ ir „Prezidento pasitikėjimo praradimas“ turinio įstatymas neatskleidžia. Mūsų nuomone, šis atleidimo iš pareigų pagrindas kritikuotinas. Minėta teisės norma suteikia valstybės vadovui visišką laisvę spręsti Gubernatoriaus atleidimo iš pareigų klausimą, o tai, be abejonės, suteikia teisę įtakoti Gubernatoriaus priimamus sprendimus. Manytina, kad aptariamasis atleidimo iš pareigų pagrindas turėtų būti konkretizuotas, priešingu atveju, Gubernatorius tampa visiškai priklausomas nuo Prezidento.

Prezidentas, būdamas valstybės vadovu, privalo užtikrinti valstybės valdžios institucijų sąveiką, jų bendradarbiavimą (Konstitucijos 80 str.). Konstitucijos 85 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas valstybės vadovo įgaliojimas spręsti nesutarimus tarp Rusijos Federacijos valstybės valdžios institucijų ir Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijų taip pat tarp Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijų. Konstitucija ir įstatymai nenumato, kokiais būdais bei priemonėmis Prezidentas turėtų spręsti nesutarimus tarp valstybės valdžios institucijų. Konstitucijoje vartojamą sąvoką „gali panaudoti derinimo procedūras“ galima interpretuoti įvairiai. Ginčai gali būti sprendžiami rengiant posėdžius probleminių klausimų svarstymui, ieškant abiem pusėms priimtino sprendimo varianto, pasitelkiant ekspertų pagalbą ir pan.¹²⁶. Siekiant užtikrinti glaudų valstybės valdžios institucijų bendradarbiavimą bei darnų funkcionavimą 2000 m. rugsėjo 11 d. Prezidentas priėmė įsaką, kuriuo buvo įsteigta Rusijos Federacijos Valstybės Tarybos institucija¹²⁷. Valstybės Taryba – patariamoji institucija, padedanti valstybės vadovui užtikrinti valstybės valdžios institucijų sąveiką ir bendradarbiavimą¹²⁸. Tuo atveju, jei Prezidentui nepavyksta pasiekti bendro sprendimo, ginčą jis gali perduoti spręsti atitinkamos kompetencijos teismui (Konstitucijos 85 str. 1 d.).

¹²⁶ Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003. С. 144,145.

¹²⁷ Указ Президента РФ от 1 сентября 2000 г. N 1602 "О Государственном совете Российской Федерации" // <http://base.garant.ru/12120571/>; prisijungimo laikas: 2011-08-10.

¹²⁸ Указ Президента РФ от 1 сентября 2000 г. N 1602 "О Государственном совете Российской Федерации" Ст. 1 // <http://base.garant.ru/12120571/>; prisijungimo laikas: 2011-09-08.

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, galima teigti, kad Rusijos Federacijos Prezidentas turi reikšmingų įgaliojimų tiek federalinių, tiek regioninių valstybės valdžios institucijų formavimo bei jų veiklos atžvilgiu.

3.1.3. Kiti Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai

Kaip jau buvo minėta anksčiau, šiame darbe visi Rusijos Prezidento įgaliojimai detaliam neanalizuojami. Tačiau, reikia paminėti, kad be visų aptartų įgaliojimų, Rusijos Federacijos Konstitucija numato ir daugelį kitų Prezidento įgaliojimų, kurie detalizuojami žemesnės teisinės galios aktuose.

Konstitucijos 80 straipsnio 3 ir 4 dalys numato, kad Rusijos Federacijos Prezidentas nustato pagrindines valstybės vidaus ir užsienio politikos kryptis, atstovauja Rusijos Federacijai vidaus ir tarptautiniuose santykiuose. Rusijos Prezidento įgaliojimus užsienio politikoje nustato Rusijos Federacijos Konstitucijos 86 straipsnis. Minėtos Konstitucijos nuostatos suteikia Prezidentui įgaliojimus vadovauti Rusijos Federacijos užsienio politikai, vesti derybas ir pasirašyti Rusijos tarptautines sutartis, pasirašyti ratifikacinius raštus bei priimti įgaliojamuosius ir atšaukiamuosius raštus iš akredituotų diplomatinių atstovų. Be to, Prezidentas, pasikonsultavęs su atitinkamais Federalinio Susirinkimo rūmų komitetais ir komisijomis, skiria ir atleidžia iš pareigų Rusijos diplomatinis atstovus užsienio valstybėse ir tarptautinėse organizacijose (Konstitucijos 83 str. 1 punktas).

Rusijos Federacijos vidaus bei užsienio politikos kryptių formavimas glaudžiai susijęs su Prezidento įgaliojimu kreiptis į Federalinį Susirinkimą su kasmetiniu pranešimu apie padėtį šalyje, apie pagrindines valstybės vidaus ir užsienio politikos kryptis (Konstitucijos 84 str. f punktas). Metiniame pranešime Prezidentas išdėsto savo poziciją, kokių principų bus laikomasi vidaus ir užsienio politikoje, taigi, nubrėžia pagrindines šalies politikos kryptis.

Konstitucijos 87 straipsnio 1 dalis numato, kad Rusijos Federacijos Prezidentas yra vyriausiasis Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų vadas. Prezidento įgaliojimai, susiję su vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų vado statusu, įtvirtinti Konstitucijoje ir įstatymuose. Konstitucija numato tik pačius pagrindinius Prezidento įgaliojimus šioje srityje: sudaro ir vadovauja Rusijos Saugumo tarybai (Konstitucijos 83 str. g punktas); tvirtina Rusijos karinę doktriną (Konstitucijos 83 str. h punktas); skiria į pareigas ir atleidžia iš jų Rusijos kariuomenės aukščiausiuosius vadus (Konstitucijos 83 str. k punktas); Rusijos

užpuolimo arba tiesioginio užpuolimo pavojaus atvejais įveda Rusijos teritorijoje arba tam tikrose jos vietovėse karo padėtį ir nedelsdamas apie tai praneša Federacijos Tarybai ir Valstybės Dūmai (Konstitucijos 87 str. 2 d.); konstitucinio įstatymo numatytais aplinkybėmis ir tvarka valstybės vadovas įveda visoje Rusijos teritorijoje, ar tam tikrose jos vietovėse, nepaprastą padėtį ir nedelsdamas apie tai praneša Federacijos Tarybai ir Valstybės Dūmai (Konstitucijos 88 str.). Išvardintus Prezidento įgaliojimus detalizuoja įstatymai. Pvz., Federalinis konstitucinis Karinės padėties įstatymas¹²⁹, Federalinis konstitucinis Nepaprastosios padėties įstatymas¹³⁰, Federalinis Gynybos įstatymas¹³¹ ir kiti įstatymai.

Konstitucinis Teismas, kalbėdamas apie Prezidento, kaip vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų vado statusą, pasisakė – iš Rusijos Federacijos Konstitucijos 71 straipsnio 1 punkto, 78 straipsnio 4 dalies, 80 straipsnio 2 dalis, 82 straipsnio, 87 straipsnio 1 dalies, 90 straipsnio 3 dalis nuostatų išplaukia, kad Prezidentas privalo imtis priemonių Rusijos Federacijos suvereniteto, nepriklausomybės, saugumo bei vientisumo užtikrinimui. Siekiant užtikrinti Rusijos saugumą, Prezidentas sprendžia, kada būtina pasitelkti ginkluotąsias pajėgas. Nei Konstitucija, nei kiti įstatymai nenumato, kad ginkluotosios pajėgos gali būti panaudojamos tik karo padėties ar nepaprastosios padėties atvejais, todėl 1994 m. gruodžio 9 d. Prezidento įsakas Nr. 2166, kuriuo siekiant užtikrinti valstybės saugumą ir teritorinį vientisumą numatomas ginkluotųjų pajėgų bei kitų priemonių panaudojimas Čečėnijos Respublikoje, neprieštarauja Konstitucijai¹³². Taigi, kaip matyti, Konstitucija, pasak Konstitucinio Teismo, įgalina Rusijos Prezidentą naudoti ginkluotąsias pajėgas ne tik tuomet, kai šalyje (ar jos teritorijoje) paskelbta karo ar nepaprastoji padėtis, bet ir kitais atvejais, kai Prezidentas mano, kad tai yra būtina.

¹²⁹ Федеральный конституционный закон от 30 января 2002 г. N 1-ФКЗ "О военном положении" // <http://base.garant.ru/184121/>; prisijungimo laikas: 2011-09-08.

¹³⁰ Федеральный конституционный закон от 30 мая 2001 г. N 3-ФКЗ "О чрезвычайном положении" // <http://base.garant.ru/12123122/>; prisijungimo laikas: 2011-09-08.

¹³¹ Федеральный закон от 31 мая 1996 г. N 61-ФЗ "Об обороне" // <http://base.garant.ru/135907/>; prisijungimo laikas: 2011-09-08.

¹³² Постановление Конституционного Суда РФ от 31 июля 1995 года N 10-П "По делу о проверке конституционности Указа Президента Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. N 2137 "О мероприятиях по восстановлению конституционной законности и правопорядка на территории Чеченской Республики", Указа Президента Российской Федерации от 9 декабря 1994 г. N 2166 "О мерах по пресечению деятельности незаконных вооруженных формирований на территории Чеченской Республики и в зоне осетино - ингушского конфликта", Постановления Правительства Российской Федерации от 9 декабря 1994 г. N 1360 "Об обеспечении государственной безопасности и территориальной целостности Российской Федерации, законности, прав и свобод граждан, разоружения незаконных вооруженных формирований на территории Чеченской Республики и прилегающих к ней регионов Северного Кавказа", Указа Президента Российской Федерации от 2 ноября 1993 г. N 1833 "Об Основных положениях военной доктрины Российской Федерации" // <http://www.consultant.ru/online/base/?req=doc;base=LAW;n=7552>; prisijungimo laikas: 2011-09-10.

Rusijos Konstitucija suteikia Prezidentui teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų, išvardintų Konstitucijos 125 straipsnio 2 dalyje, konstitucingumo (t.y. dėl federalinių įstatymų, norminių Federacijos Tarybos, Valstybės Dūmos, Vyriausybės aktų, Federacijos respublikų konstitucijų ir statutų, taip pat Federacijos subjektų įstatymų ir kitų norminių aktų, išleistų Federacijos valstybės valdžios kompetencijos klausimais ir bendros Federacijos valstybės valdžios ir Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijų kompetencijos klausimais); dėl sutarčių, sudarytų tarp Federacijos valstybės valdžios institucijų ir Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijų, taip pat Rusijos Federacijos subjektų valstybės valdžios institucijų sudarytų sutarčių, konstitucingumo; dėl neįsigaliojusių Rusijos Federacijos tarptautinių sutarčių. Taip pat Prezidentas turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu išspręsti ginčus dėl kompetencijos. Be to, Konstitucija suteikia teisę valstybės vadovui kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu išaiškinti vienas ar kitas Konstitucijos nuostatas. Be abejonės, Prezidentas yra tik vienas iš subjektų, turinčių teisę inicijuoti konstitucinę bylą. Be valstybės vadovo šią teisę taip pat turi kiti subjektai (Federacijos Taryba, Valstybės Dūma ir kiti.). Šios teisės įgyvendinimo tvarką numato Konstitucinio Teismo konstitucinis įstatymas¹³³. Prezidentas taip pat turi teisę kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą dėl poįstatyminio teisės akto atitikimo įstatymui (Civilinio proceso kodekso 251 str. 2 d.¹³⁴).

Konstitucijos 84 straipsnyje numatyta, kad Prezidentas skelbia referendumą. Referendumo iniciatyvos teisės valstybės vadovas neturi. Konstitucinis Referendumo įstatymas¹³⁵ numato, kad Prezidentas ne vėliau kaip per 10 dienų, nuo tada kai buvo gauti dokumentai, kurių pagrindu skelbiamas referendumas, kreipiasi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar referendumo inicijavimas siūlomą klausimu atitinka Konstituciją. Jei Konstitucinis Teismas nusprendžia, kad referendumas inicijuojamu klausimu neprieštarauja Konstitucijai, Prezidentas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo Konstitucinio Teismo sprendimo gavimo dienos, skelbia referendumą. Referendumas turi įvykti 60-100 dienų laikotarpiu nuo jo paskelbimo, imperatyviai tik sekmadienį. Jei Konstitucinis Teismas nusprendžia, kad inicijuojamas referendumas prieštarauja Konstitucijai, referendumo realizacijos procedūros nutrūksta (Referendumo įstatymo 23 str.).

¹³³ Федеральный конституционный закон от 21 июля 1994 г. N 1-ФКЗ "О Конституционном Суде Российской Федерации" // http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_106439/; prisijungimo laikas: 2011-09-10.

¹³⁴ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14 ноября 2002 г. N 138-ФЗ // <http://base.garant.ru/12128809/>; prisijungimo laikas: 2011-09-10.

¹³⁵ Федеральный конституционный закон от 28 июня 2004 г. N 5-ФКЗ "О референдуме Российской Федерации" // <http://base.garant.ru/12135919/>; prisijungimo laikas: 2011-09-10.

Konstitucijos 89 straipsnio a punktas numato, kad valstybės vadovas sprendžia pilietybės, politinio prieglobsčio suteikimo klausimus. Tame pačiame Konstitucijos straipsnyje numatyta, kad Prezidentas skiria Rusijos Federacijos valstybinius apdovanojimus, suteikia Rusijos Federacijos garbės vardus, aukščiausius karinius ir aukščiausius specialiuosius laipsnius, teikia malonę (89 str. b ir c punktai).

Be jau išvardintų įgaliojimų, Prezidentas dalyvauja teisminės valdžios formavimo procese – teikia Federacijos Tarybai Konstitucinio, Aukščiausiojo, Aukščiausiojo Arbitražinio Teismų teisėjų kandidatūras; taip pat teikia Rusijos Federacijos generalinio prokuroro kandidatūrą ir siūlo atleisti jį iš pareigų; skiria kitų federalinių teismų teisėjus (Konstitucijos 83 str. f punktas, 128 str. 1,2 dalys, 129 str. 2 d.).

Aptarus vieną iš valstybės vadovo teisinio statuso pagrindų – įgaliojimus, toliau šiame darbe bus kalbama apie Prezidento įgaliojimų pasibaigimo pagrindus bei jų teisinio reglamentavimo problematiką.

3.2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų pasibaigimo pagrindai

Rusijos Federacijos Konstitucijos 81 straipsnis numato, kad šalies vadovas renkamas šešerių metų kadencijai (81 str. 1 d), o 92 straipsnio 1 dalis tiksliai nurodo Prezidento įgaliojimų pabaigos momentą – Prezidento įgaliojimai pasibaigia pasibaigus jo kadencijos laikotarpiui, prisiekus naujai išrinktam Rusijos Federacijos Prezidentui. Kaip matyti, Prezidento įgaliojimų pasibaigimo momentas siejamas su naujai išrinkto Prezidento priesaika. Tačiau šalies vadovo įgaliojimai gali pasibaigti ne tik dėl to, kad baigėsi Konstitucijoje įtvirtintas kadencijos terminas. Konstitucijos 92 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti trys atvejai, kad Prezidento įgaliojimai pasibaigia pirma laiko. Pagal šią Konstitucijos nuostatą Prezidento įgaliojimai nutrūksta pirma laiko: 1) kai Prezidentas atsistatydina; 2) kai negali vykdyti savo pareigų dėl nuolatinio sveikatos būklės sutrikimo; 3) pašalinus Prezidentą iš pareigų. Reikia pabrėžti, kad šis Prezidento įgaliojimo pasibaigimo pagrindų sąrašas yra baigtinis – jokios galimybės praplėsti šį sąrašą Konstitucija nenumato. Tuo atveju, kai valstybės vadovo įgaliojimai nutrūksta anksčiau laiko, Prezidento rinkimai turi įvykti ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo pirma laiko nutrūkusių įgaliojimų momento (Konstitucijos 92 str. 2 d.).

Įstatymuose nėra įtvirtinta įgaliojimų pasibaigimo pirma laiko tvarka bei procedūros. Gana detalai reglamentuojamas tik paskutinis atvejis, t.y. valstybės vadovo įgaliojimų nutrūkimas pašalinus

ji iš pareigų. Ši atvejį reglamentuoja Konstitucija, tiksliau, 93 jos straipsnis ir Federalinio Susirinkimo Reglamentai. Toliau šiame skyriuje aptarsime kiekvieną Prezidento įgaliojimų nutrūkimo pagrindą.

Prezidento atsistatydinimas – tai raštu išreikštas, savanoriškas valstybės vadovo posto atsisakymas¹³⁶. Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad šio įgaliojimų nutrūkimo pagrindo detalizuoti teisės aktuose nėra reikalo, atkreiptinas dėmesys, kad dėl įstatyminio reguliavimo nebuvimo kyla nemažai klausimų. Pvz., kokių dokumentų turi būti įtvirtintas Prezidento atsistatydinimas? Ar kuri nors valstybės valdžios institucija privalo priimti valstybės vadovo atsistatydinimą (analogiškai kaip Vyriausybės atsistatydinimą priima Prezidentas)? Ar Prezidentas privalo nedelsiant po atsistatydinimo informuoti Federalinį Susirinkimą, Vyriausybę ar kitas valstybės valdžios institucijas? Ar valstybės vadovas privalo nurodyti atsistatydinimo motyvus?

Rusijos istorijoje yra buvęs Prezidento atsistatydinimo atvejis. 1999 m. gruodžio 31 d. Prezidentas B. Jelcenas priėmė įsaką „Dėl Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų vykdymo“¹³⁷. Šiame įsake Prezidentas nurodė: 1) remiantis Konstitucijos 92 straipsnio 2 dalimi, nuo 1999 m. gruodžio 31 d. 12 val. 00 min. jis baigia vykdyti Prezidento pareigas; 2) remiantis Konstitucijos 92 straipsnio 3 dalimi, nuo 1999 m. gruodžio 31 d. 12 val. 00 min. Prezidento pareigas laikinai eina Vyriausybės Pirmininkas; 3) įsakas įsigalioja nuo jo pasirašymo. Iškart po šio įsako Prezidento pareigas laikinai einantis V. Putinas priėmė įsaką, kuriame nurodyta, kad nuo 1999 m. gruodžio 31 d. 12 val. 00 min. Vyriausybės Pirmininkas pradeda laikinai eiti Prezidento pareigas¹³⁸. Taigi, kaip matyti, valstybės vadovo atsistatydinimas buvo įformintas jo paties įsaku. Maža to, laikinasis Prezidentas priėmė įsaką dėl laikino Prezidento pareigų ėjimo pradžios. Atsižvelgiant į tai, kad Konstitucijos 92 straipsnio 3 dalis imperatyviai nurodo, jog „Visais atvejais, kai Rusijos Federacijos Prezidentas negali vykdyti savo pareigų, jas laikinai eina Rusijos Federacijos Vyriausybės Pirmininkas“, manytina, kad Prezidento pareigas einančio asmens įsakas dėl jo pareigų pasikeitimo nėra būtinas. Minėta Konstitucijos nuostata suponuoja, kad nutrūkus Prezidento įgaliojimams, Vyriausybės Pirmininkas automatiškai įgyja laikinai Prezidento pareigas einančio statusą. Be to, Prezidento, kuris pareiškia atsistatydinimą, įsake jau buvo nurodyta, kad Prezidento pareigas nuo tiksliai apibrėžto laiko laikinai eis V. Putinas (Įsako „Dėl Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų vykdymo“ 2 punktas).

¹³⁶ Конституция Российской Федерации: доктринальный комментарий (постатейный) (под ред. Ю.А. Дмитриева) // Деловой двор. 2009 г. // <http://base.garant.ru/5697462/6/#6000>; prisijungimo laikas: 2011-09-17.; Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 97.

¹³⁷ Указ Президента РФ от 31 декабря 1999 г. N 1761 „Об исполнении полномочий Президента Российской Федерации“ // http://www.cikrf.ru/law/decree_of_president/uk1761.html; prisijungimo laikas: 2011-09-17.

¹³⁸ Указ Президента РФ от 31 декабря 1999 г. N 1762 „О временном исполнении полномочий Президента Российской Федерации“ // http://www.cikrf.ru/law/decree_of_president/uk1762.html; prisijungimo laikas: 2011-09-17.

Kaip žinoma, Vyriausybės atsistatydinimą priima arba jo nepriima Prezidentas. Jau buvo keltas klausimas, ar šiuo atveju galima taikyti analogiją ir daryti prielaidą, kad Prezidento atsistatydinimą taip pat turi kas nors priimti? Mūsų manymu, analogija čia vargu ar galima. Vyriausybės atžvilgiu Konstitucija numato Prezidento teisę spręsti – priimti arba nepriimti Vyriausybės atsistatydinimą. Tuo tarpu, Prezidento atžvilgiu tai neįmanoma, nes Konstitucija tokios teisės niekam nesuteikia, todėl priimti atsistatydinimo tiesiog nėra kam. Net ir numachių, kad Prezidento atsistatydinimą turi priimti viena ar kita valstybės valdžios institucija, jis būtų tik formalus.

Antrasis atvejis, kada valstybės vadovo įgaliojimai nutrūksta anksčiau laiko – nuolatinis sveikatos būklės sutrikimas, dėl kurio Prezidentas negali vykdyti savo pareigų. Šis įgaliojimų nutrūkimo pagrindas sukelia dar daugiau neaiškumų, nei aptartasis. Visų pirma, kyla klausimas, ką reiškia „nuolatinis sveikatos būklės sutrikimas“? Manytina, kad Konstitucijos rengėjai turėjo omenyje ilgalaikę ligą, kuri neleidžia valstybės vadovui įgyvendinti savo įgaliojimų, tačiau, kiek laiko turi tęstis sveikatos sutrikimas, kad jį galima būtų laikyti ilgalaikiu, nuolatiniu? Iš Konstitucijos nuostatų matyti, kad sveikatos sutrikimas, kuris neleidžia eiti pareigų, bet yra laikinas, nėra Prezidento įgaliojimų nutrūkimo pagrindas. Taigi, svarstytina, ar nereiktų numatyti, koks laiko tarpas ar kiti požymiai laikytini „nuolatinio sveikatos sutrikimo“ kriterijais. Antra, kas gali inicijuoti klausimą dėl Prezidento sveikatos būklės ir kas turi priimti galutinį sprendimą, kad Prezidento sveikatos sutrikimas yra nuolatinis ir neleidžia jam vykdyti konstitucinių įgaliojimų? Kokiu pagrindu priimamas šis sprendimas – reikalingos gydytojų išvados, ekspertizė ar paties Prezidento pareiškimas?

Atsakymus į šiuos klausimus galima būtų išdėstyti įstatyme. Konstitucinis Teismas viename iš nutarimų pasisakė, kad jis neturi kompetencijos nustatyti Prezidento įgaliojimų nutrūkimo procedūrų, tačiau turi teisę apibrėžti konstitucinius įgaliojimų nutrūkimo pradus, sąlygojančius įgaliojimų nutrūkimo pagrindus¹³⁹. Pasak Konstitucinio Teismo, turi būti numatyta ypatinga sprendimo, dėl Prezidento įgaliojimų nutrūkimo esant sveikatos sutrikimams, priėmimo tvarka (procedūros). Šios ypatingos procedūros tikslas – objektyvus faktinis Prezidento sveikatos sutrikimo, sukeliančio negrįžtamas pasekmes, nustatymas. Be to, Teismas pabrėžė, kad Prezidento sveikatos būklės nustatymo tvarka negali būti koku nors būdu supaprastinta, priešingai, ji turi būti tokia, kad būtų užkirstas kelias nepagrįstam Prezidento atstatydinimui, o tuo labiau antikonstituciniam Prezidento įgaliojimų

¹³⁹ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 июля 2000 г. N 12-П "По делу о толковании положений статей 91 и 92 (часть 2) Конституции Российской Федерации о досрочном прекращении полномочий Президента Российской Федерации в случае стойкой неспособности по состоянию здоровья осуществлять принадлежащие ему полномочия"// <http://constitution.garant.ru/act/president/182315/>; prisijungimo laikas: 2011-09-18.

pasivavinimui. Aiškinant Konstitucijos 92 straipsnio 2 dalį kartu su to paties straipsnio 1 ir 3 dalimis, taip pat kartu su 93 straipsnio 1 dalimi įgaliojimų nutrūkimas dėl sveikatos būklės galimas tik tada, kai buvo panaudotos visos galimybės, susijusios su laikinu Prezidento pareigų nevykdymu arba savanorišku Prezidento atsistatydinimu. Prezidento įgaliojimų nutrūkimo dėl nuolatinio sveikatos sutrikimo atveju Prezidento valios pareiškimas nėra būtinas¹⁴⁰. Analizuodamas Konstitucijos 92 straipsnio 3 dalies ir 91 straipsnio santykį, Konstitucinis Teismas nurodė, kad Prezidento atstatydinimas dėl sveikatos būklės be jo sutikimo, nepažeidžia 91 straipsnyje įtvirtinto Prezidento asmens neliečiamybės principo¹⁴¹.

Rusijoje nėra buvę atvejo, kad Prezidentas būtų atstatydyntas dėl nuolatinio sveikatos būklės sutrikimo. 1996 m. lapkričio 5 d. Prezidentas B. Jelcenas priėmė įsaką, kurio pagrindu V. Černomyrdinas buvo paskirtas laikinai einančiu Prezidento pareigas¹⁴². Šio įsako pagrindas – B. Jelceno negalėjimas eiti pareigų dėl laikino sveikatos sutrikimo, t.y. širdies operacijos. Tiesa, kitą dieną B. Jelcenas priėmė įsaką, kuriuo pagrindu buvo sustabdytas laikinas Prezidento pareigų ėjimas¹⁴³.

Rusijos Federacijos Konstitucija įtvirtina Prezidento asmens neliečiamybės garantiją (Konstitucijos 91 str.). Konstitucija nenumato Prezidento imuniteto ribojimo pagrindų, todėl galima teigti, kad Prezidento imunitetas yra absoliutus. Vienintelė galimybė patraukti Prezidentą atsakomybėn – apkaltos procesas. Taigi, trečiasis pirmalaikis valstybės vadovo įgaliojimų nutrūkimo pagrindas – Prezidento pašalinimas iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Šalies vadovo pašalinimas iš pareigų yra vienas iš „stabdžių ir atsvarų“ sistemos elementų, tačiau, pasak Rusijos Federacijos Konstitucijos komentaro autorių, Konstitucija nustatė tokius Prezidento pašalinimo iš pareigų pagrindus, kad pašalinti valstybės vadovą iš pareigų šiuo pagrindu praktiškai neįmanoma¹⁴⁴. Reikia pastebėti, kad apkalta Rusijoje numatyta tik Prezidentui, t.y. tik Prezidentui taikoma ši speciali atleidimo iš pareigų procedūra. Pvz. JAV apkaltos procesas taikomas ne tik Prezidentui, bet ir kitiems Jungtinių Valstijų

¹⁴⁰ Постановление Конституционного Суда РФ от 11 июля 2000 г. N 12-П "По делу о толковании положений статей 91 и 92 (часть 2) Конституции Российской Федерации о досрочном прекращении полномочий Президента Российской Федерации в случае стойкой неспособности по состоянию здоровья осуществлять принадлежащие ему полномочия" // <http://constitution.garant.ru/act/president/182315/>; prisijungimo laikas: 2011-09-18.

¹⁴¹ Там же // <http://constitution.garant.ru/act/president/182315/>; prisijungimo laikas: 2011-09-18.

¹⁴² Указ Президента РФ от 5 ноября 1996 г. N 1534 "О возложении на Председателя Правительства Российской Федерации Черномырдина В.С. временного исполнения обязанностей Президента Российской Федерации" // <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102043788&intelsearch=%D3%EA%E0%E7+%EF%F0%E5%E7%E8%E4%E5%ED%F2%E0+%EE%F2+5+%ED%EE%FF%E1%F0%FF+1996+%E3>; prisijungimo laikas: 2011-09-20.

¹⁴³ Указ Президента РФ от 06 ноября 1996 г. N 1535 „О прекращении временного исполнения Председателем Правительства Российской Федерации обязанностей Президента Российской Федерации“ // <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102043788&backlink=1&&nd=102043803>; prisijungimo laikas: 2011-09-20.

¹⁴⁴ Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 98.

pareigūnams¹⁴⁵, Italijoje, Vengrijoje ir Kroatijoje – Prezidentui ir Vyriausybei, Bulgarijoje – tik Prezidentui ir viceprezidentui¹⁴⁶.

Rusijos Konstitucijoje įtvirtinti du Prezidento pašalinimo iš pareigų pagrindai: 1) valstybės išdavimas ir 2) sunkaus nusikaltimo įvykdymas. Kaip matyti, konstitucinė – teisinė atsakomybė apkaltos atveju siejama su baudžiamąja teise. Tik baudžiamosios teisės normose, konkrečiai Rusijos Federacijos Baudžiamajame kodekse (toliau – Baudžiamasis kodeksas)¹⁴⁷, galima rasti sąvokų „valstybės išdavimas“ bei „sunkus nusikaltimas“ reikšmę. Reikia atkreipti dėmesį, kad galiojančiame Baudžiamajame kodekse nusikaltimai skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius (Baudžiamojo kodekso 15 str. 1 dalis), tuo tarpu Konstitucija, kaip pagrindą Prezidento atsakomybei atsirasti, įvardina valstybės išdavimą arba kitą **sunkų** (*pastaba – paryškinta autoriaus*) nusikaltimą. Pasitelkus tik lingvistinį aiškinimo metodą, galima būtų teigti, kad Prezidentas, įvykdęs sunkų nusikaltimą, gali būti traukiamas konstitucinėn atsakomybėn, o įvykdęs itin sunkų nusikaltimą – negali. Be abejonės, būtų nelogiška manyti, kad valstybės vadovas, įvykdęs patį pavojingiausią, t.y. BK įvardijamą kaip itin sunkų nusikaltimą, gali išvengti bausmės, o ne tokio pavojingo, t.y. sunkaus nusikaltimo įvykdymas, gali būti apkaltos pagrindu. Reikia atkreipti dėmesį, kad Konstitucijos įsigaliojimo metu galiojęs Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas¹⁴⁸ (toliau – Rusijos TFSR Baudžiamasis kodeksas) pačius pavojingiausius nusikaltimus įvardino kaip „sunkūs nusikaltimai“ (Rusijos TFSR Baudžiamojo kodekso 7-1 str.), t.y., sąvokos „itin sunkūs nusikaltimai“ šiame teisės akte apskritai nebuvo. Manytina, kad būtent todėl Konstitucijoje vartojama jos priėmimo metu baudžiamojoje teisėje vyravusi „sunkių nusikaltimų“ sąvoka¹⁴⁹. Kyla klausimas, ar Prezidento apkaltos proceso pagrindas yra tik itin sunkūs ar ir sunkūs nusikaltimai? Rusijos Federacijos Konstitucijos rengėjai numatė, jog Prezidentas gali būti pašalintas iš pareigų tik už patį pavojingiausią nusikaltimą, kuris tuo metu Rusijos TFSR Baudžiamajame kodekse buvo įvardintas kaip „sunkus nusikaltimas“. Tuo tarpu, galiojančiame Baudžiamajame kodekse patys pavojingiausi

¹⁴⁵ JAV Konstitucijos II straipsnio 4 skyrius // Užsienio šalių konstitucijos / Sudarytojai Jarašiūnas E., Mesonis G. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.

¹⁴⁶ Bacevičius V. Apkaltos institutas ir konstitucinė atsakomybė: probleminiai aspektai // Jurisprudencija 2008 9(111). P. 95.

¹⁴⁷ Уголовный кодекс Российской Федерации 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ // <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102041597&intelsearch=%F3%E3%EE%EB%EE%E2%ED%FB%E9+%EA%EE%E4%E5%EA%FI>; prisijungimo laikas: 2011-09-22.

¹⁴⁸ Уголовный кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г. // <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102009793&intelsearch=%D3%E3%EE%EB%EE%E2%ED%FB%E9+%EA%EE%E4%E5%EA%FI+%D0%D1%D4%D1%D0+1960+%E3%EE%E4%E0>; prisijungimo laikas: 2011-09-25.

¹⁴⁹ Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010. С. 98, 99.

nusikaltimai įvardijami kaip „itin sunkūs nusikaltimai“. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad Prezidentas gali būti pašalintas iš pareigų tik įvykdęs itin sunkius nusikaltimus.

Kaip buvo minėta, Rusijos Federacijos Konstitucija numato sudėtingą impičmento procesą. Pašalinti Prezidentą iš pareigų gali Federacijos Taryba. Tai padaryti ji gali tik remdamasi Valstybės Dūmos iškeltu kaltinimu valstybės išdavimu arba įvykdžius kitą sunkų nusikaltimą, esant Aukščiausiojo Teismo išvadai, patvirtinančiai, jog Prezidento veiksmuose esama nusikaltimo požymių ir esant Konstitucinio Teismo išvadai, patvirtinančiai kaltinimo iškėlimo procedūros teisėtumą. Valstybės Dūmos sprendimas dėl kaltinimo iškėlimo ir Federacijos Tarybos sprendimas dėl Prezidento pašalinimo iš pareigų turi būti priimti kiekvienų rūmų 2/3 visų balsų, ne mažiau kaip 1/3 Valstybės Dūmos deputatų iniciatyva ir esant Valstybės Dūmos sudarytos specialiosios komisijos išvadai. (Konstitucijos 93 str.).

Prezidento pašalinimo iš pareigų tvarka plačiau aptarta Valstybės Dūmos Reglamente¹⁵⁰ (toliau – Dūmos Reglamentas) ir Federacijos Tarybos Reglamente¹⁵¹ (toliau – Tarybos Reglamentas). Paanalizuosime apkaltos procesą detaliau.

Prezidento apkaltos procese dalyvauja ir sprendimus priima keturios valstybės valdžios institucijos – Valstybės Dūma, Federacijos Taryba, Aukščiausiasis Teismas bei Konstitucinis Teismas. Iš Konstitucijos 93 straipsnio nuostatų aišku, kad valstybės vadovo apkaltos procesas prasideda Valstybės Dūmos deputatų iniciatyva. Šią iniciatyvą turi pareikšti ne mažiau kaip 1/3, t.y. 150 deputatų. Teikime pradėti apkaltos procesą turi būti nurodyti konkretūs Konstitucijos 93 straipsnyje nurodyti nusikaltimo požymiai, kuriais kaltinamas Prezidentas (Dūmos Reglamento 176 str. 2 d.). Po iniciatyvos pareiškimo iš Valstybės Dūmos deputatų sudaroma specialioji komisija (toliau – Komisija), kuri vertina faktinį skundo pagrįstumą bei procedūrinių normų laikymąsi pareiškiant iniciatyvą. Komisiją sudaro 13 narių, pirmininkas bei pavaduotojas. Komisijos sudėtis formuojama laikantis proporcinio frakcijų atstovavimo principo (Dūmos Reglamento 177 str. 2 d.). Teikimas pradėti apkaltos procesą bei Komisijos išvada svarstomi Valstybės Dūmos posėdžiuose. Deputatų sprendimu šie posėdžiai gali būti tiek uždari, tiek tiesiogiai transliuojami masinėse informacijos priemonėse. Po diskusijų posėdžiuose deputatai balsuoja dėl kaltinimo valstybės išdavimu arba įvykdžius kitą sunkų nusikaltimą iškėlimo. Valstybės Dūmos sprendimas dėl kaltinimo iškėlimo laikomas priimtu, kai dėl

¹⁵⁰ Регламент Государственной Думы Федерального Собрания РФ от 22 января 1998 г. N 2134-II ГД // <http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/reglduma/>; prisijungimo laikas: 2011-09-25.

¹⁵¹ Регламент Совета Федерации Федерального Собрания РФ от 30 января 2002 г. N 33-СФ // <http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/reglsovet/>; prisijungimo laikas: 2011-09-25.

kiekvieno teikime pradėti apkaltos procesą pareikšto pasiūlymo (kuris yra išdėstomas sprendimo pradėti apkaltos procesą projekte) balsuoja 2/3 visų Valstybės Dūmos deputatų. Sprendimas dėl balsavimo būdo priimamas visų deputatų balsų dauguma. Priklausomai nuo to, kaip balsavo dauguma, balsavimas gali būti atviras arba slaptas (Dūmos Reglamento 180 str. 1 d.). Valstybės Dūmos nutarimas pradėti apkaltos procesą per penkias dienas siunčiamas Federacijos Tarybai. Per tą patį terminą Valstybės Dūma taip pat kreipiasi į Aukščiausiąjį ir Konstitucinį Teismus dėl išvados (Dūmos Reglamento 180 str. 10 d.). Paminėtina, kad nuo to momento, kai Valstybės Dūma iškelia kaltinimus Prezidentui, iki tol, kol Federacijos Taryba priims atitinkamą sprendimą, Prezidentas negali paleisti Valstybės Dūmos (Konstitucijos 109 str. 4 d.).

Kaip numato Konstitucija, Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas teikia išvadą, ar Prezidento veiksmuose yra nusikaltimo požymių. Taigi, Aukščiausiasis Teismas įvertina Valstybės Dūmos iškeltą kaltinimą teisiniu požiūriu. Konstitucijos 93 straipsnio 1 dalies formuluotė „Federacijos Taryba gali pašalinti Prezidentą iš pareigų tik remdamasi Valstybės Dūmos iškeltu kaltinimu valstybės išdavimu arba įvykdžius kitą sunkų nusikaltimą, esant Aukščiausiojo Teismo *išvadai, patvirtinančiai* (past. – pažymėta autoriaus), jog Prezidento veiksmuose esama nusikaltimo požymių <...>“ supponuoja, kad Aukščiausiajam Teismui priėmus neigiamą išvadą, t.y. išvadą, kad Prezidento veiksmuose nėra nusikaltimo požymių, apkaltos procesas pasibaigia.

Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas nagrinėja, ar kaltinimo iškėlimo procedūra yra teisėta (Konstitucijos 93 str. 1 d., Konstitucinio Teismo konstitucinio įstatymo 107 str.). Kaip numato Konstitucinio Teismo konstitucinis įstatymas, Teismas priima vieną iš sprendimų: kaltinimo iškėlimo procedūra teisėta arba kaltinimo iškėlimo procedūra neteisėta. Pastaruoju atveju apkaltos procedūra nutrūksta (Konstitucinio Teismo įstatymo 110 str.).

Federacijos Taryba įsitraukia į apkaltos procesą esant Valstybės Dūmos iškeltam kaltinimui ir Aukščiausiojo Teismo išvadai (Tarybos Reglamentas 168 str. 1 d.). Kartu su Valstybės Dūmos nutarimu pradėti apkaltos procesą Federacijos Tarybai siunčiama Komisijos išvada, Valstybės Dūmos posėdžio, kuriame buvo priimtas sprendimas pradėti apkaltą, stenograma bei kiti su kaltinimo iškėlimu susiję dokumentai (Tarybos Reglamento 168 str. 2 d.). Tai reiškia, kad Federacijos Taryba savarankiškai vertina visą tyrimo metu surinktą medžiagą. Gauti dokumentai nedelsiant siunčiami Federacijos Tarybos konstitucinės teisėkūros Komitetui, taip pat šaukiamas Federacijos Tarybos posėdis dėl sprendimo kreiptis į Konstitucinį Teismą priėmimo. Nors Tarybos Reglamentas kalba apie „sprendimo priėmimą“, reikia pastebėti, kad Konstitucijos 93 straipsnio formuluotė supponuoja

Konstitucinio Teismo išvados būtinybę, todėl Federacijos Taryba privalo, o ne turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą. Pastebėtinas ir kitas teisės normų neatitikimas. Kaip jau buvo minėta, Valstybės Dūma, priėmusi sprendimą pradėti apkaltos procesą, išvadą siunčia Federacijos Tarybai ir taip pat kreipiasi į Aukščiausiąjį ir Konstitucinį Teismus. Tačiau Federacijos Tarybos reglamentas bei Konstitucinio Teismo įstatymas numato, kad į Konstitucinį Teismą dėl išvados kreipiasi Federacijos Taryba, negana to, ji kreipiasi tik tada, kai yra Aukščiausiojo Teismo išvada (Tarybos Reglamento 169 str., Konstitucinio Teismo konstitucinio įstatymo 107 str.). Konstitucinis Teismas sprendžia klausimą dėl kaltinimo procedūros iškėlimo teisėtumo tik tada, kai yra Valstybės Dūmos iškeltas kaltinimas, Aukščiausiojo Teismo išvada bei Federacijos Tarybos kreipimasis (Konstitucinio Teismo konstitucinio įstatymo 107, 108 str.). Taigi, nors Valstybės Dūmos reglamentas numato, kad po kaltinimo iškėlimo ji kreipiasi į Konstitucinį Teismą, nėra aiškus šio kreipimosi tikslas ir pasekmės.

Galutinį sprendimą dėl Prezidento pašalinimo iš pareigų priima Federacijos Taryba. Konstitucijoje įtvirtinta nuostata „Federacijos Taryba Rusijos Federacijos Prezidentą gali pašalinti iš pareigų <...>“ suteikia Federacijos Tarybai teisę spręsti, palaikyti Valstybės Dūmos kaltinimą, arba nesutikti su juo, t.y. Federacijos Tarybos nesaisto jokie įsipareigojimai. Ne vėliau kaip per 72 val. po Konstitucinio Teismo išvados, patvirtinančios kaltinimo iškėlimo procedūros teisėtumą, gavimo Federacijos Taryba sprendžia klausimą dėl Prezidento pašalinimo iš pareigų (Tarybos Reglamento 170 str. 1 d.). Tarybos Reglamento 170 straipsnis detaliai reglamentuoja posėdžio, kuriame sprendžiamas Prezidento pašalinimo iš pareigų klausimas, tvarką, dalyvaujančių jame asmenų pasisakymų eilę ir pan. Paminėtina, kad šiame Federacijos Tarybos posėdyje dalyvauja Prezidentas, Valstybės Dūmos, Vyriausybės, Konstitucinio Teismo, Aukščiausiojo Teismo pirmininkai, Specialiosios Komisijos nariai, t.y., visi aukščiausi šalies pareigūnai ir subjektai, dalyvaujantys apkaltos procese. Federacijos Tarybos sprendimas dėl Prezidento pašalinimo iš pareigų turi būti priimtas ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo Valstybės Dūmos kaltinimo iškėlimo Prezidentui. Priešingu atveju, kaltinimas laikomas atmestu (Konstitucijos 93 str. 3 d., Tarybos Reglamento 171 str. 1 d.). Sprendimas pašalinti Prezidentą iš posto, laikomas priimtu, kai už jį slapto balsavimo metu balsuoja ne mažiau kaip 2/3 visų Federacijos Tarybos narių, t.y. 111 narių (Konstitucijos 93 str. 2 d., Tarybos Reglamento 171 str. 2 d.). Jei pakankamai balsų nesurenkama, laikoma, kad apkaltos procesas pasibaigė. Tiek vienas, tiek kitas sprendimas privalo būti nedelsiant paskelbti masinėse informacijos priemonėse (Tarybos Reglamento 171 str. 4,5 d.).

Federacijos Tarybai priėmus sprendimą pašalinti Prezidentą iš pareigų, valstybės vadovas netenka visų savo įgaliojimų bei apskritai Prezidento statuso. Manytina, kad Prezidento įgaliojimų nutūkimo momentu reikėtų laikyti momentą, kai Federacijos Taryba paskelbia priimtą sprendimą.

Paminėtina, kad 1998 m. Prezidentui B. Jelceniui buvo pradėtas apkaltos procesas. Valstybės Dūma surinko pakankamai balsų apkaltos procesui inicijuoti, sudaryta specialioji komisija pateikė išvadą dėl 5 kaltinimų išskėlimo, tačiau kaltinimo išskėlimui reikalingų 300 Valstybės Dūmos deputatų balsų surinkti nepavyko (pritrūko 16 balsų)¹⁵². Pirmasis bandymas pašalinti valstybės vadovą iš pareigų pagal 1993 m. Rusijos Federacijos Konstitucijos nuostatas patvirtino, kad ši procedūra ypatingai sudėtinga¹⁵³.

Išanalizavus Rusijos Federacijos Prezidento pašalinimo iš pareigų procedūrą, galima sutikti su anksčiau minėtais autoriais, teigiančiais, kad apkaltos procedūros yra itin sudėtingos ir vargu, ar realiai įgyvendinamos. Pasak I. Marino, ši Rusijos Federacijos Konstitucijos nuostata (*aut. pastaba – Konstitucijos 93 str.*) yra klasikinis pavyzdys, kai Prezidento atsakomybė Konstitucijoje formaliai numatyta ir gali būti realizuojama, tačiau kartu Konstitucijoje užfiksuoti mechanizmai, maksimaliai apsunkinantys praktinį šios procedūros įgyvendinimą. Vienas iš jų – tiesioginis Prezidento dalyvavimas formuojant subjektų vykdomosios valdžios institucijas, kurių atstovai sudaro pusę Federacijos Tarybos narių¹⁵⁴. Šiame darbe jau buvo minėta, kad Prezidento įtaka Federacijos Tarybai galima, todėl nėra pagrindo teigti, kad I. Marino nuomonė yra nepagrįsta.

Visais minėtais atvejais, kai Prezidentas negali vykdyti savo pareigų, jas laikinai eina Vyriausybės Pirmininkas (Konstitucijos 92 str. 3 d.). Vyriausybės Pirmininkas laikinai eina Prezidento pareigas ne tik Konstitucijos 92 straipsnio 2 dalyje išvardintais atvejais, t.y. atsistatydinus Prezidentui, Prezidentui negalint vykdyti pareigų dėl nuolatinio sveikatos būklės sutrikimo, pašalinus jį iš pareigų, bet ir visais kitais ypatingais atvejais, kai Prezidentas negali vykdyti savo pareigų¹⁵⁵. Iš Konstitucijos 92 straipsnio 2 bei 3 dalių išplaukia, kad Vyriausybės Pirmininkas Prezidento pareigas eina iki tol, kol išnyksta aplinkybės, trukdančios Prezidentui vykdyti savo pareigas arba iki tol, kol naujai išrinktas Prezidentas pradeda eiti savo pareigas. Laikiniai Prezidento pareigas einantis Vyriausybės Pirmininkas neturi teisės paleisti Valstybės Dūmos, skelbti referendumo, taip pat teikti pasiūlymų dėl Konstitucijos

¹⁵² <http://duma.lenta.ru/elections/second/index.html>; prisijungimo laikas: 2011-10-07.

¹⁵³ Марино И. Отрешение Президента Российской Федерации от должности: разработки, концепции, позиции участников конституционного совещания 1993 г. // Вестник Пермского университета. 2010. № 2(8). С. 81-82.

¹⁵⁴ Там же, С. 82.

¹⁵⁵ Постановление Конституционного Суда РФ от 6 июля 1999 г. N 10-П "По делу о толковании положений статьи 92 (части 2 и 3) Конституции Российской Федерации"// <http://constitution.garant.ru/act/president/12116165/>; prisijungimo laikas: 2011-10-10.

pataisų. Prezidento įgaliojimams nutrūkus pirma laiko, rengiami nauji Prezidento rinkimai. Jie turi įvykti ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo pirma laiko nutrūkusių Prezidento įgaliojimų momento (Konstitucijos 92 str. 2 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad nei Konstitucija, nei Prezidento rinkimų įstatymas nenumato, kad valstybės vadovas, pašalintas iš pareigų apkaltos proceso tvarka, negalės kandidatuoti į Prezidentus. Prezidento rinkimų įstatymas¹⁵⁶, be kitų draudimų, numato, kad Prezidentu negali būti išrinktas asmuo, įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintas kaltu padaręs sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, jei rinkimų dieną teistumas nėra pasibaigęs ar panaikintas (Prezidento rinkimų įstatymo 3 str. 5.2 d.). Kandidatuoti į Prezidentus išankstiniuose Prezidento rinkimuose negali buvęs valstybės vadovas, dėl kurio šie rinkimai yra surengti (Prezidento rinkimų įstatymo 6 str. 3 d.). Taigi, darytina išvada, kad nesant aukščiau nurodytų, taip pat kitų Prezidento rinkimuose išvardintų pagrindų, pašalintas iš pareigų valstybės vadovas ateityje galės užimti Prezidento postą.

Aptarus visus išankstinio Prezidento įgaliojimų nutrūkimo pagrindus, reikia pažymėti, kad teisinio reguliavimo stoka sukelia daug klausimų bei dviprasmybių šiuo klausimu. Ypač stokojama teisinio reguliavimo dėl valstybės vadovo atsistatydinimo bei negalėjimo vykdyti pareigų sutrikus sveikatai. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog yra būtinybė visą Prezidento įgaliojimų nutrūkimo įgyvendinimo mechanizmą detalizuoti įstatymuose.

¹⁵⁶ Федеральный закон от 10 января 2003 г. N 19-ФЗ "О выборах Президента Российской Федерации" // <http://base.garant.ru/185413/>; prisijungimo laikas: 2011-11-02.

IŠVADOS

Aptarus Rusijos Federacijos valstybės valdžios struktūrą, Prezidento rinkimų tvarką bei išanalizavus Rusijos Federacijos valstybės vadovo statusą, galime teigti:

1. Rusijos Federacijos Prezidentas – ypatingas valstybės valdžios subjektas, turintis įgaliojimų įstatymų leidžiamosios, vykdomosios bei teisminės valstybės valdžios srityse.
2. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai ne tik tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje ir įstatymuose, Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas konstitucinėje jurisprudencijoje atskleidžia „paslėptus“ valstybės vadovo įgaliojimus.
3. Išimtiniai Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai Vyriausybės atžvilgiu suponuoja tokią teisinę situaciją, kad Vyriausybė yra priklausoma nuo Prezidento.
4. Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai suteikia teisę valstybės vadovui ne tik įsiterpti į Vyriausybės veiklą, bet ir įtakoti Rusijos Federacijos bei Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios valdžios institucijas.
5. Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo oficialioji konstitucinė doktrina Prezidento įgaliojimų atžvilgiu dažniausiai grindžiama principu „leidžiama viskas, kas nedraudžiama“. Šis principas suteikia galimybę plėsti Rusijos Federacijos Konstitucijoje numatytus Prezidento įgaliojimus.
6. Rusijos Federacijos teisinėje sistemoje nėra atskiro įstatymo, detaliai reglamentuojančio Prezidento teisinį statusą. Siekiant teisinio aiškumo, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleisti Prezidento įgaliojimai bei jų nutrūkimo procedūros, turėtų būti išsamiai išdėstyti įstatyme.

Magistro baigiamojo darbo pradžioje buvo iškeltos šios hipotezės: 1) Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai suteikia Prezidentui teisę įsiterpti į vykdomosios valdžios veiklą bei daryti įtaką Rusijos Federacijos ir Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios valdžios institucijoms; 2) Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas įtakoja Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų apimtį. Kaip matyti iš pateiktų išvadų, minėtos hipotezės pasitvirtino.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 5-89;
2. Конституция Российской Федерации от 25 декабря 1993 г.;
3. Уголовный кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г.;
4. Конституция РСФСР 1978 г. (в редакции 24 мая 1991 года);
5. Федеральный закон от 14 июня 1994 г. N 5-ФЗ "О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания";
6. Федеральный конституционный закон от 21 июля 1994 г. N 1-ФКЗ "О Конституционном Суде Российской Федерации"
7. Федеральный закон от 31 мая 1996 г. N 61-ФЗ "Об обороне"
8. Уголовный кодекс Российской Федерации 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ
9. Федеральный конституционный закон от 17 декабря 1997 г. N 2-ФКЗ "О Правительстве Российской Федерации"
10. Федеральный закон от 4 марта 1998 г. N 33-ФЗ "О порядке принятия и вступления в силу поправок к Конституции Российской Федерации"
11. Федеральный закон от 6 октября 1999 г. N 184-ФЗ "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации"
12. Федеральный закон от 5 августа 2000 г. N 113-ФЗ "О порядке формирования Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации"
13. Федеральный конституционный закон от 22 марта 2001 г. N 2-ФКЗ "О внесении изменений и дополнения в Федеральный конституционный закон "О Государственном гимне Российской Федерации"
14. Федеральный конституционный закон от 30 мая 2001 г. N 3-ФКЗ "О чрезвычайном положении"
15. Федеральный закон от 11 июля 2001 г. N 95-ФЗ "О политических партиях"

16. Федеральный конституционный закон от 30 января 2002 г. N 1-ФКЗ "О военном положении"
17. Федеральный закон от 31 мая 2002 г. N 62-ФЗ "О гражданстве Российской Федерации"
18. Федеральный закон от 12 июня 2002 года N 67-ФЗ "Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации"
19. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14 ноября 2002 г. N 138-ФЗ
20. Федеральный закон от 10 января 2003 г. N 19-ФЗ "О выборах Президента Российской Федерации".
21. Федеральный конституционный закон от 28 июня 2004 г. N 5-ФКЗ "О референдуме Российской Федерации"
22. Федеральный закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 30 декабря 2008 г. N 6-ФКЗ "Об изменении срока полномочий Президента Российской Федерации и Государственной Думы"
23. Указ Президента РФ от 9 января 1996 г. N 20 "О включении новых наименований субъектов Российской Федерации в статью 65 Конституции Российской Федерации"
24. Указ Президента РФ от 5 ноября 1996 г. N 1534 "О возложении на Председателя Правительства Российской Федерации Черномырдина В.С. временного исполнения обязанностей Президента Российской Федерации"
25. Указ Президента РФ от 6 ноября 1996 г. N 1535 "О прекращении временного исполнения Председателем Правительства Российской Федерации обязанностей Президента Российской Федерации"
26. Указ Президента РФ от 31 декабря 1999 г. N 1761 "Об исполнении полномочий Президента Российской Федерации"
27. Указ Президента РФ от 31 декабря 1999 г. N 1762 "О временном исполнении полномочий Президента Российской Федерации"
28. Указ Президента РФ от 1 сентября 2000 г. N 1602 "О Государственном совете Российской Федерации"
29. Указ Президента РФ от 30 декабря 2000 г. N 2110 "О тексте Государственного гимна Российской Федерации"

30. Регламент Государственной Думы Федерального Собрания РФ от 22 января 1998 г. N 2134-II ГД
31. Регламент Совета Федерации Федерального Собрания РФ от 30 января 2002 г. N 33-СФ
32. Конституция Республики Татарстан от 30 ноября 1992 г.
33. Степное Уложение (Конституция) Республики Калмыкия от 5 апреля 1994 г.
34. Конституция Республики Алтай от 7 июня 1997 г.
35. Устав (основной закон) Ямало-ненецкого автономного округа от 28 декабря 1998 г.
36. Устав (основной закон) Оренбургской области от 20 ноября 2000 г.
37. Конституция Республики Дагестан от 10 июля 2003 г.

Vadovėliai, monografijos:

1. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
2. Birmontienė T., Buišienė O., Jarašiūnas E. ir kt. Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
3. Jankauskas K., Jarašiūnas E., Staugaitytė V. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, 1993-2009. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010.
4. Jarašiūnas E., Mesonis G. ir kt.. Užsienio šalių konstitucijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
5. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации: учебник. Москва: Норма, 1999.
6. Большой юридический словарь (под ред. А.В. Малько). Москва: Проспект, 2009.
7. Бархатова Е.Ю. Комментарий к Конституции Российской Федерации. Москва: Проспект, 2010.
8. Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное Право России. Москва: Проспект, 2010.
9. Конституция Российской Федерации: доктринальный комментарий (постатейный) (под ред. Ю.А. Дмитриева) // Деловой двор. 2009 г.
10. Постатейный научно-практический комментарий к Конституции Российской Федерации (под ред. Кутафина О.Е.). Москва: Библиотечка „Российской газеты“, 2003.

Moksliniai straipsniai:

1. Bacevičius V. Apkaltos institutas ir konstitucinė atsakomybė: probleminiai aspektai // Jurisprudencija 2008 9(111).;
2. Mesonis G. Prezidento veto stabdžių ir atsvarų sistemoje: efektyvumo teorinės ir praktinės prielaidos // Jurisprudencija, 2005, T. 64(56).;
3. Ragauskas P. Lietuvos Respublikos Prezidento vaidmuo įstatymų leidyboje // Politologija 2002/4 (28).;
4. Васильева Н. Ю. Основные новеллы института Президента в части обеспечения принципа разделения властей в российской федерации // Вестник Читинского государственного университета. 2009 № 2(53).
5. Долгий О. В. Определение конституционно-правового статуса Президента Российской Федерации // Власть и управление на Востоке России. 2008. № 2.
6. Елисеев Б.Н. Система органов государственной власти в современной России // Российская Академия государственной службы при Президенте РФ. Москва,1997.
7. Ионова Е.В. Общие принципы организации органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации в решениях Конституционного Суда Российской Федерации // Вестник Новосибирского государственного университета. 2007. Т. 3. № 1.;
8. Котенков А.А. Актуальные проблемы взаимоотношений Президента РФ и Государственной Думы Федерального Собрания РФ в законодательном процессе // Государство и право. 1998. N10.;
9. Левакин И.В. Полномочия Президента РФ по сохранению единства и территориальной целостности Российского государства // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право. 2001. № 1.
10. Лучин В. О., Мазуров А. В. Президент - гарант Конституции // Право и политика. 2000, №3.//
http://library.by/portalus/modules/internationallaw/print.php?subaction=showfull&id=1095956301&archive=&start_from=&ucat=10&;
11. Макаренко А.Г. Размышления о необходимости принятия нового федерального закона „О системе федеральных органов исполнительной власти Российской Федерации“ //

Представительная власть - XXI век: законодательство, комментарии, проблемы. 2007, № Спецвыпуск.

12. Марино И. Отрешение Президента Российской Федерации от должности: разработки, концепции, позиции участников конституционного совещания 1993 г. // Вестник Пермского университета. 2010. № 2(8).
13. Ширяев Ю.Е. Вето Президента России в федеральном законодательном процессе // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2006. № 2.;
14. Щипанов А.В. Полномочия Президента Российской Федерации: варианты классификаций // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2009. № 10.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 5-99.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6708.

Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. Постановление Конституционного Суда РФ от 31 июля 1995 года N 10-П "По делу о проверке конституционности Указа Президента Российской Федерации от 30 ноября 1994 г. N 2137 "О мероприятиях по восстановлению конституционной законности и правопорядка на территории Чеченской Республики", Указа Президента Российской Федерации от 9 декабря 1994 г. N 2166 "О мерах по пресечению деятельности

- незаконных вооруженных формирований на территории Чеченской Республики и в зоне осетино - ингушского конфликта", Постановления Правительства Российской Федерации от 9 декабря 1994 г. N 1360 "Об обеспечении государственной безопасности и территориальной целостности Российской Федерации, законности, прав и свобод граждан, разоружения незаконных вооруженных формирований на территории Чеченской Республики и прилегающих к ней регионов Северного Кавказа", Указа Президента Российской Федерации от 2 ноября 1993 г. N 1833 "Об Основных положениях военной доктрины Российской Федерации"
2. Постановление Конституционного Суда РФ от 31 октября 1995 г. N 12-П "По делу о толковании статьи 136 Конституции РФ"
 3. Постановление Конституционного Суда РФ от 28 ноября 1995 г. N 15-П „По делу о толковании части 2 статьи 137 Конституции Российской Федерации“
 4. Постановление Конституционного Суда РФ от 18 января 1996 г. N 2-П „По делу о проверке конституционности ряда положений Устава (Основного Закона) Алтайского края“
 5. Постановление Конституционного Суда РФ от 22 апреля 1996 г. N 10-П „По делу о толковании отдельных положений статьи 107 Конституции Российской Федерации“
 6. Постановление Конституционного Суда РФ от 30 апреля 1996 г. N 11-П "По делу о проверке конституционности пункта 2 Указа Президента Российской Федерации от 3 октября 1994 года N 1969 "О мерах по укреплению единой системы исполнительной власти в Российской Федерации" и пункта 2.3 Положения о главе администрации края, области, города федерального значения, автономной области, автономного округа Российской Федерации, утвержденного названным Указом"
 7. Постановление Конституционного Суда РФ от 4 марта 1997 N 4-П "По делу о проверке конституционности статьи 3 Федерального закона от 18 июля 1995 года "О рекламе"
 8. Постановление Конституционного Суда РФ от 9 января 1998 г. N 1-П. "По делу о проверке конституционности Лесного кодекса Российской Федерации"
 9. Постановление Конституционного Суда РФ от 29 мая 1998 года N 16-П "По делу о проверке конституционности части 4 статьи 28 Закона Республики Коми "О государственной службе Республики Коми"

10. Постановление Конституционного Суда РФ от 11 декабря 1998 г. N 28-П "По делу о толковании положений части 4 статьи 111 Конституции Российской Федерации"
11. Постановление Конституционного Суда РФ от 27 января 1999 г. N 2-П "По делу о толковании статей 71 (пункт "г"), 76 (часть 1) и 112 (часть 1) Конституции Российской Федерации"
12. Постановление Конституционного Суда РФ от 6 июля 1999 г. N 10-П "По делу о толковании положений статьи 92 (части 2 и 3) Конституции Российской Федерации"
13. Постановление Конституционного Суда РФ от 11 ноября 1999 г. N 15-П "По делу о толковании статей 84 (пункт "б"), 99 (части 1, 2 и 4) и 109 (часть 1) Конституции Российской Федерации"
14. Постановление Конституционного Суда РФ от 11 июля 2000 г. N 12-П "По делу о толковании положений статей 91 и 92 (часть 2) Конституции Российской Федерации о досрочном прекращении полномочий Президента Российской Федерации в случае стойкой неспособности по состоянию здоровья осуществлять принадлежащие ему полномочия"
15. Постановление Конституционного Суда РФ от 25 июня 2001 г. N 9-П "По делу о проверке конституционности Указа Президента Российской Федерации от 27 сентября 2000 года N 1709 "О мерах по совершенствованию управления государственным пенсионным обеспечением в Российской Федерации" в связи с запросом группы депутатов Государственной Думы"
16. Постановление Конституционного Суда РФ от 4 апреля 2002 г. N 8-П" По делу о проверке конституционности отдельных положений Федерального закона "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации" в связи с запросами Государственного Собрания (Ил Тумэн) Республики Саха (Якутия) и Совета Республики Государственного Совета - Хасэ Республики Адыгея"
17. Постановление Конституционного Суда РФ от 27 января 2004 г. N 1-П „По делу о проверке конституционности отдельных положений пункта 2 части первой статьи 27, частей первой, второй и четвертой статьи 251, частей второй и третьей статьи 253 Гражданского процессуального кодекса Российской Федерации в связи с запросом Правительства Российской Федерации“

18. Постановление Конституционного Суда РФ от 21 декабря 2005 г. N 13-П "По делу о проверке конституционности отдельных положений Федерального закона "Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации" в связи с жалобами ряда граждан"

Interneto svetainės:

1. Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/startas.htm>;
2. Tarptautinių žodžių žodynas//
<http://kazkas.kobra.ktu.lt/index.php?sid=f6f1032464f134e309d8e164f10ed77b&Nr=918;>
3. Толковый словарь русского языка//
[http://slovari.yandex.ru/~%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0/~%D0%93/6/;](http://slovari.yandex.ru/~%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C%20%D0%A3%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0/~%D0%93/6/)
4. <http://elibrary.ru/defaultx.asp>.

SANTRAUKA

Valstybės vadovo teisinės padėties analizė neatskiriama konstitucinės teisės mokslo dalis. Mokslinėje lietuvių literatūroje Rusijos Federacijos Prezidento teisinė padėtis išsamiai ir sistemiškai nenagrinėta. Rusijos Federacija – viena didžiausių bei įtakingiausių pasaulio valstybių, jos įtaka kitoms šalims neabejotina, todėl šios valstybės vadovo teisinio statuso analizė yra aktuali tiek moksliniu, tiek praktiniu atžvilgiu.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti Rusijos Federacijos Prezidento teisinį statusą. Siekiant minėto tikslo, pirmoje darbo dalyje trumpai aptariama Rusijos Federacijos valstybės valdžios struktūra bei Prezidento vieta valstybės valdžios institucijų sistemoje. Antroje – Prezidento rinkimų tvarka. Trečioje dalyje analizuojamas Rusijos valstybės vadovo teisinis statusas – aptariami teisės aktuose įtvirtinti bei Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išplėtoti, atskleisti Prezidento įgaliojimai, santykiai su kitomis valstybės valdžios institucijomis bei įgaliojimų pasibaigimo pagrindai.

Magistro baigiamojo darbo pradžioje buvo iškeltos dvi hipotezės: 1) Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimai suteikia Prezidentui teisę įsiterpti į vykdomosios valdžios veiklą bei daryti įtaką Rusijos Federacijos ir Federacijos subjektų įstatymų leidžiamosios valdžios institucijoms; 2) Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas įtakoja Rusijos Federacijos Prezidento įgaliojimų apimtį. Atsižvelgiant į darbe suformuluotas išvadas, matyti, kad įvade iškeltos hipotezės pasitvirtina.

РЕЗЮМЕ

Анализ правового положения руководителя государства является неотъемлемой частью науки о конституционном праве. В научной литературе Литвы правовое положение Президента Российской Федерации исчерпано и систематически не рассматривалось. Российская Федерация – одно из крупнейших и влиятельнейших государств мира, его влияние на другие страны не вызывает сомнений, поэтому анализ правового статуса главы этого государства является актуальным как с научной точки зрения, так и в практическом отношении.

Цель настоящей работы – анализ правового статуса Президента Российской Федерации. Для реализации этой цели в первой части работы представлен краткий обзор структуры власти Российской Федерации и места Президента в системе органов государственной власти. Во второй части рассматривается порядок выборов Президента. Третья часть посвящена анализу правового статуса главы Российского государства, в ней рассматриваются закрепленные в правовых актах и развитые, разъясненные в юриспруденции Конституционного суда Российской Федерации полномочия Президента, его отношения с другими структурами государственной власти и основания для завершения полномочий.

Во вступительной части работы были выдвинуты две гипотезы: 1) полномочия Президента Российской Федерации предоставляют Президенту право вмешиваться в деятельность исполнительной власти и оказывать влияние на законодательные органы Российской Федерации и субъектов Федерации; 2) Конституционный суд Российской Федерации оказывает влияние на объем полномочий Президента Российской Федерации. С учетом сформулированных в работе выводов следует считать, что выдвинутые во вступительной части гипотезы подтверждаются.